

II

USTAŠKO-DOMOBRANSKA DOKUMETA

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA JAJ-
CE OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. POVODOM ZAUZEĆA MRKO-
NJIĆ GRADA OD STRANE PARTIZANA**

**ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNICTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE**

Na Broj 2855

U Jajcu, dne 1. rujna 1942.

Predmet: Nadopuna izvještaja
o napadu na Var. Vakuf, pred-
laže. —

ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S.

Sarajevo

Savezno spisu ovog krila broj gornji od 27. kolovoza 1942. izvještavam, da se oružnici sa postaje Var. Vakuf nalaze zajedno sa 124 domobrana u mjestu Bočcu, koji su izbjegli iz Var. Vakufa, prilikom napada partizana.¹

Svi ostali domobrani njih oko 190 sa 5 časnika od bojne iz Var. Vakufa, bili su pali u ropstvo kod partizana. Partizani su ih razoružali, svukli a zatim pustili na slobodu, pušteni su skoro većina sa 3 satnika.

Kad su zarobljeni domobrani došli u mjesto Jajce izjavili su da im je bilo bolje kod partizana i da su ovi prema njima — domobranima bolje postupali nego naši časnici.

Izgleda sudeći po svemu, da partizani imaju neku vezu sa domobranima, što se dađe zaključiti po tome, što domobrane ne ubijaju kad im panu u ruke, već ih mahom puštaju na slobodu, jedino što ih razoružaju i svuku, a prema njima postupaju lijepo. Postoji sumnja da partizani puštaju domobrane na slobodu samo radi toga da ovi šire njihovu promičbu na štetu naše vlasti, a u korist komunista.

¹ Noću 23/24 avgusta jedinice Druge proleterske i Prve krajiške brigade oslobodile su Mrkonjić Grad. U gradu su se nalazile sljedeće neprijateljske jedinice: Prva bojna Devete domobranske pukovnije i žandarmerijska posada (oko desetak žandarma). Spoljnu odbranu grada obezbjeđivali su četnici Uroša Drenovića. Poslije kraće borbe grad je bio zauzet. Od cijele neprijateljske posade svega oko 125 domobrana i 8 žandarma uspjelo je da se spase bjekstom preko sela Trijebova, a ostali su zarobljeni. Partizani nisu imali gubitaka. Sire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 127.

Zanimljivo je napomenuti, da partizani kad zarobe ustašu ili oružnika ove zlostavljaju, zatim zvjerski muče i ubijaju. Vrlo riedak slučaj da puste ustašu ili djelatnog oružnika, dok kod domobranstva pa i kod časnika, vrlo rietko da koga, kad ga zarobe da ga ubiju.

Sa pomenutim domobranima partizani su pustili i 3 časnika.

Zapovjednik satnik:

(Curać)

Curać

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5 ORUŽNICKE PUKOVNIJE

J. S. broj 2236

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA ZENICA
OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SASTANKU PRETSTAVNIKA
ZENIČKOG ČETNIČKOG ODREDA I USTAŠKIH VLASTI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA
Broj 805 — Taj.

U Zenici dne 1 rujna 1942

Predmet: Sastanak sa četnicima
izvršen.

**ZAPOVJEDNIČTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE J. S.
KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU TRAVNIK**

Dne 31 kolovoza 1942 izvršen je sastanak predstavnika naših vlasti sa predstavnicima četnika. Sastanak je održan u Perin Hanu (Vrača) koji se nalazi jugoistočno od Zenice 7 km. Cilj sastanka je raščišćavanje međusobnih odnosa i pojavljenih nesuglasica na terenu. Na sastanku je potpisan zapisnik i zaključeno je, da će četnici tražiti mjerodavno tumačenje za potpisani ugovor o primirju a do dobivenog odgovora ima ostati i dalje na snazi potpisani ugovor o primirju i dosadanja praksa t.j. da četnici nemoгу bez odobrenja naših vlasti ništa u svoje ime preduzimati, na terenu.

Priklop ovjeren prepis zapisnika,

i

Zapovjednik nadporučnik:
(Hadžić)
Hadžić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J. S. broj 1728

Sarajevo, 3. rujna 1942.

U spise.

Zamjenjuje zapovjednika
podpukovnik Bilić
Bilić

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 6 SEPTEMBRA 1942 GOD. O ZAUZEĆU LIVNA OD STRANE PARTIZANA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S. Broj 2362

Sarajevo, 6. rujna 1942.

Predmet: Oružnička postaja
Strupnić zauzeta od strane partizana.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU, ZA II. ODJEL U ZAGREBU,
ZAPOVJEDNIŠTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA U SARAJEVU,
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST U ZAGREBU,
URED OBĆEG OPUNOMOĆENIKA VLADE BANJA LUKA.

Zapovjednik oružničke postaje Strupnić, krila Jajce, sada u Jajcu javlja:

»Dana 4. kolovoza 1942 god. izvršen je napad na Livno, kojeg su partizani oduzeli sa okolnim selima kotara Livno.¹ S tim je postaja Strupnić automatski pala u ruke partizana, bila je obkoljena i odvojena od naših vlasti. Od nijedne vlasti a također ni od susjednih postaja — oružničkih nisam mogao dobiti a "niti do-

¹ U napadu na Livno učestvovala su: Prva proleterska brigada (bez Šestog bataljona, koji je vršio obezbjeđenje od pravca Posušja) i Treća sandžačka brigada (bez Drugog bataljona, koji je vršio obezbjeđenje od pravca Kupresa). Južnodalmatinski (biokovski) bataljon orijentisao se prema Aržanu i zatvarao cestu južno od Livna, dok je Srednjedalmatinski odred zatvarao cestu Sinj — Livno kod Prološke Drage, a Sjeverodalmatinski i Peti krajiški odred zatvarali pravac Bosansko Grahovo — Livno. Prva proleterska brigada napadala je grad sa istočne, južne i jugozapadne strane, u pravcu Hatlagić Tabije, fabrike cementa, manastira Gorice i stočne stanice. Treća sandžačka brigada napadala je sa sjeveroistočne i sjeverne strane, preko šume Bašajkovca, ka Vajs-Kuli, Jefren-Kuli i kasarni. Livno su branile sljedeće neprijateljske jedinice: Druga bojna Četrnaeste pješačke domobranske pukovnije, ostatak Osamnaeste satnije Trinaeste pješačke pukovnije (70 domobrana) iz Glamoča i 70 milicionera, također iz Glamoča, Prva i Druca satnija Dvadesete ustaške bojne i žandarmeriska

staviti nikakvog izveštaja o kritičnom stanja postaje. Međupostaja Priluka sa posadom kojom je raspolagala istoga dana se je povukla — evakuisala bez, da je izviestila postaju Strupnić o postojećoj opasnosti i daljnjem postupku u nepoznatom pravcu. Kada se je za ovo saznalo, da je područje oruž. postaje Strupnić sa sviju strana obkoljeno nije se moglo ni pokušati a još manje izvršiti evakuaciju ma na koju stranu, pa je postaja u ovoj situaciji sa svojim ljudstvom ostala sve do 10. kolovoza 1942. god.

Za vrieme od 4—10. kolovoza o. g. partizani su pokušavali napade na pojedina sela područja oružničke postaje Strupnić kao što su Čelebić, Kovačići, Strupnić i Ljubunčić koji su od strane oružnika uz pomoć seoske milicije bili uvijek sa uspjehom odbijeni.

Dana 10. kolovoza 1942. god. izvršen je napad na samu oružničku postaju Strupnić, na koju je navalio jedan Bosanski udarni bataljon partizana, kako ga partizani nazivaju, njih oko 1.500 ljudi, a vrlo dobro naoružani a naročito sa strojnicama, pod zavjedničtvom »KOSTE IVCIĆA«, a njegovo ljudstvo je bilo izbjegli pravoslavci, koji su se još prošle godine odmetnuli i oni koji su bili bačeni u. jame i potom uspjeli, da se iz istih izvuku koje su djelo izvršili prošle godine »DIVLJE USTAŠE«.

Na postaju Strupnić je napad izvršen istovremeno sa sviju strana i zaštitom žestoke strojopuščane vatre.

Momčad oruž. postaje sa zapovjednikom na čelu od kojih nas je bilo svega 6 zauzeli su položaj oko same vojarne i dali otpor partizanima, ali su u kratko vrijeme sa sviju strana opkolili i odmah upali u sam krug vojarne, kada su nas uhitili i razoružali.

Otpor oružničke postaje Strupnić je bio uzaludan, jer nas je bilo svega 6 momaka.

Seoska milicija kada je saznala, da je Livno potpuno palo u partizanske ruke još 8. i 9. kolovoza 1942. god. napustila je svoje položaje i dala se u paničan bjeg tako, da je iz cijelog kotara Livno na svom mjestu ostala jedino oružnička postaja Strupnić, koja se je borila dok je trajalo naboja.

Dana 7. kolovoza 1942. god. zapovjednik postaje Strupnić narednik Ante Pastorčić poveo je akciju, da sakupi naoružanu miliciju uz pripomoć rimo-katoličkog župnika iz sela Ljubunčića i ustaškog logornika iz Livna Josipa Liovića. Ovoj akciji i radu

stanica (oko 20 žandarma) — svega nešto preko 900 neprijateljskih vojnika. Napad je otpočeo 4 avgusta oko 22 časa. Poslije žestokih trodnevnih borbi, neprijateljski garnizon predao se 7 avgusta. U borbi za Livno ubijeno je oko 150 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno oko 400 domobrana, 250 ustaša i desetak Nijemaca. Među zarobljenima su bili domobranski bojničnik Križanec i njemački major Jorgo, kao i veći broj ustaških funkcionera. Svega oko 140 ustaša, domobrana i žandarma uspjelo je pobjeći prema Aržanu. Zaplijenjeno je 600 pušaka, 14 puško-mitraljeza, 4 mitraljeza, 2 minobacača, oko 100.000 metaka i 4.500 kg eksploziva. Prva i Treća brigada imale su 10 mrtvih i nekoliko ranjenih.

odazvalo se je mali broj ljudi, zbog toga što je Livno palo i narod je izgubio nadu u mogućnost uspjeha našeg podhvata to je logornik naredio,- da se spašava kako tko zna. Zapovjednik postaje sa oružnicima uputio se na zborište, ali tamo nije našao nikoga, već je logornika zatekao sa seljacima, svećenicima i naoružanom mili. čijom u planini zapadno od Strupnića koji su bili spremni da se povlače prema Sinju, a pošto je sljedeće noći vođena borba između partizanskih i talijanskih snaga na Vagnju i ostalom dielu planine tako, da je bilo nemoguće izvršiti povlačenje, a još manje nameravanu akciju sprovesti u djelo t.j. napasti partizane sa leđa sa sakupljenom milicijom.² Nakon ovog neuspjelog pokušaja odnosno podhvata zapovjednik sa svojim ljudstvom povratio se na svoju postaju.

Sa oružničke postaje Strupnić zarobljeni su po partizanima, zapovjednik narednik Ante Pastorčić, narednik Josip Taraš, pokusni oružnik Muharem Mujičić, pričuvni domobran Vlahov Pavlović, Meho Krehić i Avdo Zuštra.

10. kolovoza 1942. oko 8 sati prija napada partizana na postaju Strupnić pokusni oružnik Ante Bošnjak udaljio se je u nepoznatom pravcu, s namjerom da izbjegne borbu sa partizanima, ; ponievši sobom svoje oružje, streljivo i odoru, za čiju se sudbinu do danas nezna.

Do danas također se nije ustanovilo t.j. saznalo za sudbinu oružničkog narednika Josipa Taraša i pokusnog oružnika Muharema Mujičića, koji su bili zarobljeni sa ostalim oružnicima, stavljeni u pritvor.

Partizani su postaju opljačkali odvezli sve predmete i ostalu opremu postaje Strupnić i navodno odnijeli za njihovu bolnicu za Caprazlije, koja se po saznanju nalazi u novoj zgradi pučke škole Oružje koje su oružnici imali partizani su zapljeneili.

Momčad je zadržana od 10. kolovoza 1942. do 19. kolovoza 1942. u zatvoru oružničke postaje Strupnić, a zatim stražarno sprovedeni u Livno, gdje je ostala u zatvoru do 25. kolovoza 1942. na večer, kada nam je uspjelo pobjeći osim oružničkog narednika Taraša Josipa i pokusnog oružnika Muharema Mujičića, za čiju se sudbinu nezna. J

Partizani su u posljednje vrijeme promjenili taktiku prema pučanstvu, oružnicima, domobranima i ustašama i svećenstvu tako, da sve oružnike za koje ustanove da se nisu ogrešili o pravoslavni narod ne streljaju, mlade ustaše također ne streljaju s motivacijom da su zavedeni, svećenstvo puštaju na slobodu da vrše službe Božije. Također časne sestre se nesmetano kreću i vrše svoje poslove, a to sve zato, da bi što više u narodu stekli povjerenje i

~ Borbu je vodio Prvi udarni bataljon »Ante Jonić« Srednjedalmatinskog NOP odreda.

simpatizere, jer da oni nisu razbojnici, da ubijaju službenike, već da su oni narodna oslobodilačka vojska, koja se bori za narodna prava.

Partizani su organizirani vojnički i politički. Vojnička zapovjedništva bave se vojnim potrebama, a tako zvani politički komesari bave se isključivo politikom, koji među našim narodom održavaju političke zborove u svrhu širenja komunizma.

Kazalištnim komadima narodu predstavljaju postupak četnika, oružnika, savezničke vojske i ustaša prema našem narodu, kako bi stime stekli što više simpatizera a odvratnost prema našoj vlasti.

U koliko se moglo ustanoviti u Livnu u zgradi Franjevačkog samostana na Gorici smještena je 1 kragujevačka brigada, momčad sačinjavaju samo Kragujevčani—Srbi.³ Na čelu ove brigade kao zapovjednik je bivši kapetan čije ime i prezime nije se moglo ustanoviti. Među njima imade dosta žena studenkinja, pa i prostitutkinja.

U župskoj kući u Livnu smještena je 4. dalmatinska brigada, kojoj je na čelu kao zapovjednik Jović iz Splita.⁴ Ovu brigadu sačinjavaju Dalmatinci, većina katolici, a ima i pravoslavnih koji su izbjegli iz okupiranih krajeva Dalmacije. Među ovima imade i komunista, a najviše ima Dalmatinaca nezadovoljenika prema Talijanskoj vlasti. I među ovima imade žena.

U zgradi gdje je bila smještena uprava ugljenokopa njemačke firme »Hansa Lajhtmetall«, u Livnu smješteno je zapovjedništvo 1. udarne Crnogorske brigade, isključivo Crnogorci sa svojim ženama.⁵

Na području kotara Livno postoji jedna Bosanska brigada, sjedište se nije moglo ustanoviti.⁶ Koliko se moglo saznati da ista operira na području kotara Bos. Grahovo.

Žene partizanske upotrebljavaju se po nekoje kao borci, studenkinje i učenice većim djelom po štabovima za administrativne poslove, zatim za bolničarke a ranije komunistkinje upotrebljavaju se za promičbu i organizaciju, na zauzetim područjima, komunističke-partizanske mladeži.

Za zapovjednika mjesta u Livnu od strane partizana određen je geometar Ismet Latifić⁷ bivši zapovjednik mjesta također u Livnu kao pričuvni domobranski nadporučnik, a njegov zamjenik je Vinko Konta trg. pomoćnik iz Livna. U Dalmatinskoj brigadi kao viši zapovjednik je Vice Buljan,⁸ veleposjednik iz Sinja, koji

⁵ Treći (kragujevački) bataljon Prve proleterske brigade

⁶ Misli se na štab Četvrtе operativne zone, čiji je komandant bio Vicko Krstulović.

⁷ Četvrta proleterska (crnogorska) brigada sa izbjeglicama iz Crne Gore

* Treća sandžačka brigada

⁸ Poginuo 1943 god. u Bjelečićima (Odžaci)

* Komandant Livanjskog područja

među partizanima uživa veliku popularnost i važi kao jedan najbolji borac. U istoj brigadi prepoznao sam Dr. medicine Perera® (Židov), koji kod partizana vrši ljekarsku službu.

Stanovništvo Livna sa bližim selima većim djelom je prešlo u partizanske redove, a sve stanovništvo pravoslavne vjere na području kotara Livno odmah je pristupilo u borbene partizanske redove.

Sa narodom koji su ostali kod svoji domova partizani liepo postupaju, a domove izbjeglog pučanstva u kojima nije niko nađen opljačkali su. U pojedinim selima Crnogorski partizani su odredili 'da cijelo selo ujutro mora donijeti na pr. 50 litara mlijeka i 50 kg. mesa t.j. prema veličini samog sela.

Partizani naš pozdrav Za dom spremni nazivaju »za slom spremni«.

Smolbom na znanje.

Zamjenjuje zapovjednika
podpukovnik Bilić
Bilić ppk

* Dr Izidor Perera, upravnik bolnice u Livnu. Poginuo 1944 god. na Biokovu, kao načelnik saniteta Osmog korpusa.

**IZVJEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA VLASENICA OD 8
SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBAMA PROTIV PARTIZANA
OKO VLASENICE**

KRILNO ORUŽNICKO ZAPOVJEDNICTVO

Taj. Broj: 967

U VLASENICI, DNE 8. rujna 1942.

Predmet: Doglasno izvješće

za rujna 1942. god 20.VIII.

do 8 rujna.

Broj 5. O.P. Taj. F.S. Br.:

879/42. predlaže.

ZAPOVJEDNICTVU 5. ORUŽ. PUKOVNIJE SARAJEVO,
ORUŽNICKOM KRILNOM ZAPOVJEDNICTVU SARAJEVO,
ORUŽNICKOM KRILNOM ZAPOVJ. VIŠEGRAD,
ORUŽNICKOM KRILNOM ZAPOVJEDNICTVU TUZLA.

Temeljem zapovjedi 5. oruž. pukovnije Taj. J. S. Br: 879 od
27. travnja 1942. god. predlažem izvješće sa podacima od 21. VIII.
do 8. rujna 1942. godine u sljedećem:

I. OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

Na području ovoga krila ima više sela i mjesta u rukama
partizana i četnika gdje su oni gospodari. Na području krila ne
dejtstvuju 4 oruž. postaje od kojih će se ovih dana uzpostaviti
Džile i Ježestica, dok Šejkovići i Dole nemogu se uzpostaviti
jer tamo vladaju partizani¹ u punom jeku i ako su Nijemci na
24 do 26. vršili akciju čišćenja u Šejkovićima ali bez očekivanih
rezultata jer su partizani pri dolasku Nijemaca napustili Šejko-
viće povukli se u planine a po odlasku Nijemaca opet se vratili
u Šejkoviće.²

II. ČETNIČKA AKCIJA I PREDUZETE MJERE

U posljednje vrijeme nešto je življa akcija četnika, no kako
je naprije rečeno počeli su u većini slučajeva da se vraćaju svojim
kućama i nastavljaju miran život, ali ih u tome sprečavaju ko-
munisti.

Vlasti preduzimaju sve mjere da se ovi vrate svi svojim
kućama u čemu se i uspjeva u većini slučajeva.

¹ Šesta istočnobosanska brigada i Birčanski NOP odred

¹ Odnosi se na neprijateljsku ofanzivu protiv Šeste istočno-
bosanske brigade i Birčanskog NOP odreda. Sire o tome vidi tom IV,
knj. 6, dok. br. 170.

III. O KOMUNISTIMA:

Komunistička akcija na području ovoga krila od posljednjeg izvješća do sada promijenjena je u toliko što su ih njemačke i naše snage razpršile iz Sejkovića pa su se razbježali po planinama i u občini Knežini napadali na sela: Knežinu, Vrutci, **Saševce**, Piliće, Grabenice³ i Pridvoricu.⁴

KAO VAŽNIJE IZNOSIM OVDJE SLIEDECE DOGAĐAJE:

20 kolovoza 1942. u 15.30 sati jedna skupina od 70 partizana iz sela Sejkovića uspjeli su se prebaciti pod zaštitom guste i velike šume tako da su se privukli na uporište Kik 1,5 km. sjevero-zapadno od Vlasenice partizani su ovo uporište napali sa jakom puščanom i strojopuščanom vatrom našto je od s[t]rane naše vatrom odgovoreno. Naše ophodje od oružnika, ustaša i milicijonera kao pomoć uporištu Kik borba je vođena do 17.30 sati našem odeljenju uspjelo je protjerati napadače u pravcu sela Sejkovića.⁸

Istoga dana oko 15 sati partizani su uspjeli pod zaštitom gore navedenih skupina opljačkati i otjerati sa mjesta zv. Kozija Ravan 2 km. zapadno od Vlasenice 12 komada krupnih goveda u vrednosti 180.000 Kuna. Ova opljačkana goveda su vlasništvo seljaka iz okoline Vlasenice.

Prigodom vođene borbe sa odmetnicima na našu stranu gubitaka nije bilo, a na stranu odmetnika nije poznato pošto su se u šumi razbjegli.

21. kolovoza 1942. u 9.30 sati skupina partizana od 300 **osoba** iz Zagrada u planinu Sikira 11. km. jugoistočno od Vlasenice — pokušali se prebaci kod mjesta zv. Podgora kota 362-9 km. **od** istočno od Vlasenice za selo **Sejkovići**.

Ova skupina napala je naše ophodje oružničke na uporištu Zaklopača. Oružnici i ustaše sa uporišta odgovorili su na ovaj napad puščanom i strojopuščanom vatrom, borba se je vodila od 9.30 sati do 12 sati pomenutog dana. Pošto je ova skupina partizana bila nadmoćnija odmah su organizirane potjere oružnika, milicijonera i ustaša **te** su partizani nakon dva sata i po borbe sprečeni u prelazu za **Sejković** i protjerani nazad u pravcu planine Sikira.

Na našoj strani prigodom borbe nije bilo gubitaka a na stranu partizana nije se moglo utvrditi samo je na mjestu gdje je borba vođena pronađene 4 šubare, 3 torbe od vreća i viđeni su tragovi krvi.⁶

* Vjerovatno **Drapnići**.

' Napad na ova neprijateljska uporišta izvršio je Drugi i Treći bataljon **Seste istočnobosanske NOU brigade**.

⁵ Napad su izvršili dijelovi **Seste istočnobosanske brigade**.

* Ovaj napad su izvršili četnici.

25. kolovoza 1942. od strane 1 i 2 sata 21 bojne sa legijom kod mjesta zv. Vijenac Rogosija 22 km. sjeverno zapadno od Nove Kasabe partizanski skupine stupile su u borbu sa vatrom iz teških strojica sa našim ustašama i legijom, te je u toj borbi poginuo je naš 1 legionar Mustafa Boltić iz Cerske kotara Vlasenica, dočim drugih gubitaka na našoj strani nije bilo, a od strane partizana nije poznato. Po našim ophodjama partizani su protjerani u pravcu Rogosije.

1. rujna 1942. u 16 sati posada oružničke postaje Knežina u jačini 17 oružnika pretresajući šumu oko uporišta (Donje Babine) kada su naišli na mjesto zvano Plandište 10 km. sjevero-istočno od postaje Knežina-gdje su ih partizanske i četničke skupine u jačini 200 ljudi napadnuli pušćanom i strojopušćanom vatrom zahvaljujući prisebnosti i odvažnosti ophodje odgovorili su pušćanom vatrom tako da su od napadača oduzeli 20 komada rogate marve i 2 konja. Vođenom ogorćenom borbom na našoj strani gubitaka nije bilo, dočim na st[ra]jni partizana tilo je 7 mrtvih i više teže i lakše ranjenih. Navedena napadačk. banda prepoznati su nek-koji, a koji su bili u napadu na Knežinu dana 28-t.g. Ostali odmetnici su razbježali se na sve strane koristeći gustu i veliku šumu tako da ih uopšte naši oružnici nisu niti više mogli ma gdje ugledati.

Zapovjednik nadporučnik:
Posavad
Ant Posavad

BR. 177

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA SARA-
JEVO OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SASTANKU I PREGO-
VORIMA PRETSTAVNIKA ČETNIKA SA ROMANIJE I
NIJEMACA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG KRILA

Broj 1423/tajno

U Sarajevu, dne 9. rujna 1942

Predmet: Sastanak i pregovori
Njemaca sa Derikonja Savom.

1. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
2. Velikoj Zupi Vrhbosna u Sarajevu.
3. Zaštit. redar, ustaš. nadzorne službe.

Zapovjedništvo oružničke postaje Mokro sa broj 624/tajno od
8. rujna 1942. godine javlja:

»Dne 7. rujna 1942. u 18 sati Risto Paradjina iz sela Mokrog, kotar Sarajevo koji je kao predsjednik¹ između njemaca i četnika obavijestio je zapovjednika ovdašnje domobranske posade, da će istog dana doći u Mokro 3 četnika radi pregovora sa Njemcima, te je ujedno zapovjednika posade zamolio, da se o tome obavijeste domobranske straže i njemačka komanda u Sarajevu, što je i učinjeno.

U 19 sati istog dana došla su 3 četnika delegata i to:

1. Roljić Simo biv. redarstveni narednik iz Sarajeva.
2. Delić Novak biv. žandarmerijski narednik.
3. Rajić Nedo, rodом selа Bara, kotar Sarajevo.

Iz Sarajeva od strane njemačkih vojnih vlasti došao je 1 stožerni narednik i 1 tumač, koji su se sastali sa četnicima u prisutnosti zapovjednika posade satnika g. Zambala i potpisatog.

Četnici su donijeli jedno pismo u kojem Savo Derikonja opunomoćuje gore imenovane četnike da u njegovo ime pregovaraju sa njemcima, jer on osobno ne može doći, pošto mora voditi operacije jer su se partizani pojavili oko sela Bogovića, te da je tamo pošao sa jednim njegovim udarnim bataljonom, a ujedno njemce izvještava, da u Sarajevo neće doći sve dotle dok se rat ne završi jer da je zato dao srpsku zakletvu. U pismu izvještava on njemce da vodi istragu o slučajanu kod Vogošće gdje je 1 njemac zaklan i da je na tragu, te da će krivce predati njemcima na osudu.

Njemački stožerni narednik, koji je došao iz Sarajeva, pročitavši pismo koje mu je bilo predato, napisao je Savi Derikonji pismo, koje je pismo odmah odnio 3. četnik Rajić Nedo. U pismu po zapoviedi njemačkog generala obavještava ga njemački stožerni narednik, da je general naredio, da on osobno treba da dođe u Sarajevo, jer će u protivnom smatrati, da Savo Derikonja nema povjerenja u njemačku vojsku i da će ako nedođe prekinuti svaku suradnju i odnose. Ujedno je postavio rok za dolazak Savi Derikonji za 8-IX. 1942. u 15 sati u Mokro ili njegovu okolinu odakle će se dalje prevesti samovozom u Sarajevo i povratak na određeno mjesto. Delegati četnici ustmeno obavijestili su njemačkog stožernog narednika, da Savo Derikonja ima povjerenje u njemačku vojsku, ali da je ucijenjen od strane partizana koji se nalaze u Sarajevu na 1.500.000 Kuna, radi njegove suradnje sa Njemcima.

Četnički delegati zajednički napisali su jedno pismo koje je isto dobno odnio četnik Rajić Nedo Savi Derikonji, a po odlasku Njemaca četnici su međusobno govorili, da su napisali Savi Derikonji, da ako i ovoga puta ne dođe do određenog vremena 8-IX. 1942. u 15 sati, da će oni napustiti njega, pa neka on Derikonja ostane sam. Ujedno kazali su, da Savo Derikonja neće da dođe iz razloga, što nije dobar govornik, te nebi mogao dosta jasno prik-

¹ Posrednik

zivati želje naroda, te da je radi toga njih poslao. Jedan od njih dodao je, da narod u Savu Derikonju imade veliko povjerenje, ali je on ustvari plašljivica i neznalica, dodajući da luda masa vjeruje u njega, kao što je slučaj u Abisiniji da narod vjeruje Haile-Selasija i razne resore? (rasove).²

Četnici su nadalje izjavili, da su oni došli da ujedno izvieste njemačke i Hrvatske vlasti, da se slobodno može opravljati željeznička pruga Semizovac — Srednje, a da oni kod toga neće praviti nikakve smetnje, jer da i oni žele da pilana u Srednjem proradi jer bi narod iz okolnih sela od toga imao koristi.

Dana 8. rujna 1942. vođa četnika Derikonja u gore zakazano vrijeme došao je u mjesto Mokro i sa njemačkim samovozom u pratnji još četvorice četnika i Njemaca otišao za Sarajevo radi pregovora«.

Iskrena suradnja sa četnicima sumnjiva je kada se ima u vidu ovd. izvješće broj 1417/tajno od 8. rujna i brzoglasno izvješće broj 9075 od danas.

Predlažem prednje izvješće znanja radi.

Zapovjednik satnik
(Radoš)
Radoš

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. broj 1746

Sarajevo, 10. rujna 1942.

Predmet: Kao napred.

Hrvatskom Generalu kod 718. njemačke pješačke divizije u Sarajevu.

Zapovjedničtvu III. domobranskog zbora u Sarajevu.

Opunomoćeniku Ministra unutarnjih poslova za Velike župe Usora i Soli, Vrhbosna i Hum u Sarajevu.

Oružničko krilo Sarajevo javlja:

S molbom na znanje.

Zapovjednik pukovnik
Toma

² Na originalu dopisao rukom (ispravio) pretpostavljeni domobranski starješina.

**DVOMJESEČNI IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE PLIVA I RAMA U
JAJCU O BORBAMA OKO PROZORA, GORNJEG VAKUFA, BU-
GOJNA I LIVNA OD JULA DO SEPTEMBRA 1942 GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA PLIVA I RAMA
U JAJCU

Broj: V.T. 221-1942.

Jajce, dne 10. IX 1942.

Predmet: Mjesečni izvještaj Velike župe
Pliva i Rama u Jajcu za mjesec sr-
panj i kolovoz 1942 g.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni Stožer

Zagreb.

Savezno okružnici Ministarstva unutrašnjih poslova od 15. siječnja 1942. g. V.T. Br. 14-I-A-1942, te dodatka T. Br. 430-I-A-1942 g. podnosim slijedeće izvješće:

A. Obće prilike u Zupi.

1. Raspoloženje naroda uobće.

Koncem mjeseca lipnja i početkom mjeseca srpnja 1942. g. na području ove Velike župe osjeća se neko kolebanje i previranje u pravoslavnim masama. Ta uznemirenost imala je svoga odraza i u hrvatskom dielu naroda: katolicima i muslimanima. Nije, ali moglo izbjeći iz vida hrvatskog diela naroda, da se radi o nekoj važnoj i opasnoj pripremi.

Svakodnevno su komunističke uhode, promičbenici i simpatizeri rasturali letke komunističke sadržine kako u srpskim tako i u hrvatskim mjestima, nastojeći svim silama, da pokolebaju vjeru u sigurnost i povjerenje u organe hrvatske vlasti. Ne samo to, komunističkim zločincima nije bilo dovoljno samo putem letaka i pisane rieči sijati otrov u naše redove, oni su pošli i promičbi živom riečju. Tu i tamo po selima održavani su sastanci, politički govori, u kojima je prikazan u neistinitom svjetlu tok gigantske borbe nove Europe protivu Euroazijske ruskoboljševičke nemani. Predočavalo se je narodu kako je tobož pobjeda na strani plutodemokracija i boljševizma.

Naš je narod bio u nedoumici.

Domaći partizanski banditi su pojačali vezu sa svojim istomišljenicima iz Crne Gore, Srbije i Sandžaka. Ustrojili su odjele za vezu, koji su brojili po 8 naoružanih ljudi i ti su odjeli stalno

cirkulirali od domaćih odmetnika ka Crnogorsko-Srbijanskim pljačkaškim bandama.

Značajno je napomenuti da su Hrvatske građanske vlasti ušle u trag ovoj komunističkoj raboti, ali je bilo nemoguće bez suradnje naroda, ove odjele presresti i uništiti. To radi toga što je teren prostran i šumovit, a vođe banda su bili mještani, koji su dobro poznavali zaobilazne puteve i svaki put mienjali pravac kretanja. Pučanstvo pak sa svoje strane se je držalo pasivno, dajući hranu odmetnicima, a organe vlasti izvješćujući tek nakon odlaska bandita. Pučanstvo je htjelo da si osigura i naklonost pobunjenika, a da bi spasilo svoje živote i imetke.

Aktivnost odmetnika na polju promičbe i dojavne službe bilo je na vrhuncu početkom mjeseca srpnja 1942 g.

Na održanim sastancima stavljeno je u izgled našem pučanstvu brzo zauzimanje Prozora, Gornjeg Vakufa, Bugojna, Kupresa, Tomislavgrada, Livna, Glamoča i Varcar Vakufa. Šta više komunistički huškači su predočavali zauzimanje cjelokupnog područja N.D.H. kroz mjesec dana vojne djelatnosti. I

Mora se priznati da su ovi banditi imali dosta odmjeran takt prema seljačkom dielu naroda i da su ga uspjeli uglavnom neutralizovati, a gradsko pučanstvo mahom za sebe i svoju ideologiju predobiti.

U to vrieme pitanje prehrane još je bilo aktuelno jer novo žito nije bilo prispjelo a staro je bilo pri kraju. Bilo je u narodu oskudice i gladi, pa je to imalo svoga učinka na raspoloženje pučanstva.

Suradnja sa četnicima nije bila srdačna ni iskrena i to baš sa strane četnika. Na svakom koraku i u svakoj zgodi četnici su pokazivali zlu volju prema Hrvatskoj vlasti. Sve se je svelo na to: što više oružja, strijeljiva i hrane izmaći od Hrvatskih vlasti, a po tom zgodnom momentu tim istim vlastima zabiti nož u leđa.

Jasno je bilo da su četnici počeli igrati dvoličnu ulogu i održavati vezu sa partizanima i sa Hrvatskim vlastima.

Može se reći da je i ova suradnja sa četnicima imala štetna utjecaja na raspoloženje Hrvatskog naroda, a naročito onog diela našeg naroda, koji je živio izmiešan sa pravoslavnim pučanstvom koje se je svesrdno bacilo u naručje pobunjenika. Jasno je bilo: pravoslavni dio pučanstva gledao je samo priliku da zada opasan i smrtan udarac Hrvatskoj vlasti. Da, volio bi taj dio pučanstva ma čiju vlast nego li Hrvatsku. Iz takove zatrovane sredine vrbovani su borci komunizma i četničko-srpskog šovinizma.

Uglavnom i četnici i komunisti su imali isti cilj, ali različit put: oboriti Hrvatsku vlast i uspostaviti srpsku samovolju.

Mora se priznati da je situacija našeg svijeta bila teška i delikatna. K tomu treba dodati i naše izrode, zadvojene jugoslovenstvom i srpstvom pa da slika bude još potpunija.

Pobunjenici su pripremili borbu i psihički i vojnički. Oni nisu ispustili ništa čime bi olakšali postignuće cilja: pobjedu nad našim građanskim i vojnim vlastima.

Pod ovakvim okolnostima došlo je 5. srpanj kada je otpočelo masovno prebacivanje partizanskih odreda iz Crne Gore, Sandžaka i Srbije preko Ostrožca, Konjica, Bradine i Hadžića. Tom prigodom je prebačeno na područje oko 10.000 bandita naoružanih. Sada je otpočela oružana borba za pojedina mjesta na području ove velike župe, te su partizanske bande uspjele osvojiti ova mjesta i kotareve: Prozor, Gornji Vakuf, Tomislavgrad, Glamoč, Livno i Varcar Vakuf, Tako je od cijelokupnog područja ove velike župe ostalo pod stvarnom našom vlašću: Jajce, Bugojno i Kupres, ali stim da su i od tih kotareva pobunjenici uspjeli zaposijesti veliki dio područja.

Tok borbe i druge događaje iznijet ću pod točkom B., jer to zasijeca u dornen javnog reda i sigurnosti.

Unatoč svega izloženoga hrvatski dio pučanstva: katolici i muslimani, ostao je u glavnom lojalno prema državnim vlastima i pozitivnog stava prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Vjera u Boga i konačnu pobjedu pravedne hrvatske stvari, može se reći, da je ovim događajima samo kod hrvatskog pučanstva ojačana.

2) Prosvijeta i nastavne prilike.

Obzirom na činjenicu da je pet kotareva i jedna ispostava pod upravom odmetnika, te da na području preostala tri kotara vladaju neredovne prilike, školstvo i nastava se odvijaju gotovo nikako. Pučke škole rade samo u Jajcu i Bugojnu. Nastavno osoblje se mahom razbiježalo sa zauzetog područja, a nekoje je ostalo pod upravom odmetnika.

Prosvjetne prilike su haotične i do krajnosti ne sredene. Uklanjanju toga stanja će se moći prići tek **DO** pacifikaciji ovoga područja.

3) Zdravstveno stanje naroda i zdravstvene prilike.

Kakovo je zdravstveno stanje pučanstva na zaposijednutom području to mi je nepoznato, ali na slobodnom dijelu područja zdravstvene prilike su zadovoljavajuće. Masovnog oboljenja nema. Pojava opasnih zaraznih bolesti nije zapažena.

U samom mjestu Jajcu izvedeno je cijepljenje od trbušnog tifusa.

Potrebno je ali istaći pomanjkanja zdr. osoblja i sanitetskog materijala.

4) Kakvi su javni radovi:

Javni radovi iz gore navedenih razloga su u zastoju. Jedino se izvode mijestimično radovi na utvrdama. Druga građevna dije-
latnost svedena na ništicu.

5) Prometne prilike u župi.

Promet željezničkom prugom Jajce — Donji Vakuf — Bu-
gojno se odvija dosta teško, sa zakašnjenjem i neredovno. Dolazi
gotovo svaki drugi dan do kvaranja pruge i dr. javno prometnih
objekata po pobunjenicima. Nekad su kvarovi veliki tako, da je
potrebno i po nekoliko dana rada da bi se opet promet uspostavio.

Sa Kupresom se odvija jedino vojni promet, jer je put Bu-
gojno — Kupres ozbiljno ugrožen od pobunjenika.

Druge prometne arterije su prekinute po pobunjenicima.

6) Imali tvornica i radnika, te dali je uposlano radništvo za-
dovoljno.

Bez promijene prema izvješću od 31/V 1942 godine.

7) Kakovo je društveno stanje naroda i društ. ustanova.

Bez promijene prema izvješću od 31/V 1942.

8) Prehranbene prilike:

Stanje prehrane sada je tako zabrinjavajuće, jer je svijet po-
nešto ljetine sabrao, ali je to nedovoljno i predviđanja ove župe
o ovoj stvari je očajno. Na ime: Četiri petine cijelokupnog pod-
ručja ove župe je pod upravom odmetnika, koji nemilosrdno pljač-
kaju i haraju po našim selima i gradovima. Gospodarska dobra se
nerazumno uništavaju i nište. Ljetina samo po sebi nije baš poni-
jela i prirod je srednji.

Ove gladne horde će opustošiti krajeve i izgladniti narod.

Organizaciju prehrane, nakon uspostave naših vlasti biće te-
ško, a možda i nemoguće s uspjehom organizirati iz razloga što su
prometni objekti po pobunjenicima jako uništeni i oštećeni, a sada
se približuje jesensko kišno i sniježno doba. Sve će to usporiti rad
oko organiziranja i pravilnog odvijanja poslova narodne obskrbe.

Na nezaposijednutom dijelu područja već sad se osijeća nesta-
šica živežnih namirnica.

Strah od gladi je očit.

Ova župa redovito šalje izkaze o potrebi hrane Središnjici
Kotarskih Pripomoćnih Zaklada u Sarajevu kao i Ministarstvu za
obrt, veleobrt i trgovinu u Zagrebu.

Potrebno bi bilo stvoriti u nezaposijednutim mjestima: Jajcu
i Bugojnu zalihe hrane, jer može se desiti da prekid pruge onemo-
gući za izvjesno vrijeme stizanje iste.

Pitanje prehrane je sada veoma aktuelno i zabrinjavajuće te
o pravilnom svačanju i riješavanju toga pitanja ovisi o mnogome
javni red i sigurnost.

B. Stanje javnog mira i javne sigurnosti:

Relativna osobna i imovna sigurnost karakterizira stanje javnog reda i sigurnosti na području ove velike župe. Partizanske bande uspjele su da osvoje četiri petine područja ove velike župe i sad to područje drže u svojim rukama. Njihova prisutnost u ovom području pretstavlja stalnu opasnost za nezaposjednuti dio područja.

Radi preglednosti i upoznavanja prilika u pogledu javne sigurnosti i reda iznosim pojedine događaje, koji su se zbili u vremenu od 1 srpnja pa do 31 kolovoza 1942, a prema obavijestima primljenim od područnih oblasti.

Dne 11 srpnja 1942 godine u pola deset časova izjutra napale su partizanske bande sa sviju strana Prozor. Napad su izvršile srbijansko-crnogorske četničko-komunističke bande, koje su došle od Konjica preko Solakove Kule, Studeničke Ravni i Klečke Stijene. Naša odbrana je iznosila svega tri satnije ustaša — novaka. Borba je sa malim prekidima sa nesmanjenom žestinom trajala do 13 srpnja 1942 godine u 16 sati, kada su banditi, slomivši naš očajnički otpor, zauzeli grad¹. Pobunjenici su u toku borbe ubacivali svaki put sviježe snage, dobro naoružane. Pobunjenika je bilo na Prozoru oko pet hiljada naoružanih boraca. Imali su dva bacača mina i šest teških strojnica, koje su ispravno funkcionirale u toku vođenja borbe. Brojčano i naoružanjem su nas kud i kamo prevazilazili.

Tijekom te borbe bilo je na našoj i na pobunjeničkoj strani velikih žrtava. Može se računati na oko sto pedeset mrtvih i nestalih na našoj strani, a tako isto i na protivničkoj.

Po ulasku u Prozor banditi su po sugestijama miješnih konfidenata poubijali mnoštvo ispravnog hrvatskog svijeta, te su se dali na pljačku imovine ispravnih i poštenih hrvata.

Noću od 11 na 12 srpnja 1942 godine oko 14 sati napali su partizanski banditi na Gornji Vakuf, te su ga nakon pola sata borbe i zauzeli. Tu smo imali tri mrtva milicionera. Partizanskim banditima je uspelo uhvatiti šest ustaša i iste su strijeljali²

Potom su pobunjenici usredotočili svoju borbu na Bugojno. Po zauzeću Gornjeg Vakufa jedna partizanska banda njih oko osamsto uputila se prema selu Oborcima, pljačkajući sva sela kroz koja su naišli, raskinula prugu i omela promet³.

Tek 16 srpnja 1942 godine u 22 sata napali su banditi Bugojno sa sviju strana sa jačinom od tri hiljade dobro naoružanih

¹ Prozor su oslobodile 13 jula jedinice Treće sandžačke brigade i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade.

² U napadu je učestvovao Treći bataljon Četvrtе proleterske (crnogorske) brigade.

³ Odnosi se na Prvi i Treći bataljon Druge proleterske brigade. Uporište Oborci napali su Treći bataljon i Treća četa Prvog bataljona Druge brigade.

boraca.⁴ Samo zahvaljujući hrabrosti naših boraca i pristizanju pomoći, Bugojno se odhrvalo ovoj najezdi koja je trajala sve do 22 srpnja 1942. godine. Borba je bila žestoko ogorčena. Tu je banditima zadat teži i smrtonosan udarac jer su imali približno 500 mrtvih i teško ranjenih.

Sami su banditi pričali, da nisu nigdje osim u Prijedoru naišli na težu borbu. Bili su si stavili u zadatak osvojiti Bugojno i opljačkati ga, te poubijati ugledne hrvate.

Njihovu srdžbu prema Bugojnu potakli su okolni Srbi, koji su predstavili Bugojno kao kolijevku ustaštva i ustaške misli.

I zaista, da im je uspjelo osvojiti Bugojno njegova bi sudbina bila grozna.

Istodobno se je vodila borba i za Donji Vakuf,⁵ ali su i tude banditi uz krvave gubitke bili odbijeni.

Nekako oko 24. srpnja 1942. g. uspjelo je pobunjenicima, nakon žilave odbrane naše malobrojne posade, zauzeti Glamoč.⁶

Dneva 25. srpnja 1942. g. pobunjenici su u 6 sati izjutra navalili na Tomislavgrad i nakon 18 časovne borbe zauzeli su grad.⁷

Nakon toga, a dana 29. srpnja 1942. g., pobunjeničke bande su ogorčeno napale na Kupres, te je borba s nesmanjenom žestinom biesnila do 4. kolovoza 1942. g.⁸

Odbranu Kupresa rukovodili su pukovnik Šimić i Francetić.

Pobunjenici su sva okolna sela Kupreška, naseljena Katolicima i muslimanima popalili, pučanstvo je izbjeglo u Kupres i to njih oko 9.000. —

Narod je sa sobom poveo svoju stoku kao jedini preostali imetak.

Dneva 3. kolovoza 1942. g. došlo je do abstinencije pazara u Varcar Vakufu od strane okolnog pravoslavnog svijeta. Tu absti-

⁴ Odnosi se na prvi neuspjeli napad partizana na Bugojno, u kome su učestvovali Četvrta crnogorska (oroleterska) brigada i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

" Napad na Donji Vakuf je vršila Druga proleterska brigada.

⁸ Jedinice Petog krajiškog NOP odreda oslobodile su 20 jula Glamoč. Vidi tom IV, knjiga 6, dok. br. 44 i 47.

¹ Napad je vršila Prva proleterska brigada. Neprijatelj nije pružio otpor već se povukao prema Posušju i selu Prisoju, ubijen je 1 domobranski vojnik i 1 milicioner. Zarobljeni su: 1 oficir, 6 domobrana i 1 žandarm. Partizani nisu imali gubitaka.

¹ Od 28 jula do 4 avgusta Druga proleterska brigada i dijelovi Trećeg krajiškog NOP odreda vodili su borbe s ustaškom milicijom oko Kupresa s ciljem da prinude ustašku miliciju da odustane od napada u pravcu oslobođene Sujice i Duvna.

nenciju su naložili četnici a pod izlikom, da traže više soli od hrvatskih vlasti. Intervencijom vlasti ovo nesuglasje je otklonjeno.

Dana 4. kolovoza 1942. god. oko 22 sata napali su partizanski banditi jakim snagama na Livno. Borba je trajala sve do 7. kolovoza u 11 sati, kada je naša odbrana slomljena.⁹

U Livnu su banditi poubijali istaknute Hrvate i rodoljube a po tom su im opljačkali imetke. Sve opljačkane stvari i robu su odnijeli prema Glamoču.

Dana 8. kolovoza 1942 god. počeo je u 22 sata partizanski napadaj na Bugojno. Napad je trajao do 23 sata istoga dana.¹⁰

Partizanske bande su napad ponovile dana 9. kolovoza u 22 sata i napad je trajao do 6 sati 10. kolovoza 1942. g.

U ovom napadaju je učestvovalo oko 300—350 bandita.

Ove napade su izvršili domaći odmetnici koje su naoružali Crnogorci i Srbijanci prilikom svoje najezde na Bugojno.

11. kolovoza 1942. g. izašle su postrojbe crne legije u okolici Bugojna radi pretraženja terena. Neke satnije su doprle do sela Glavice, južno od Bugojna 6 km. i zasela Vileši i u tom selu poubijali nekoliko porodica pravoslavanih, a jer su navodno isti otvorili u leđa Ustašama vatru iz pušaka.

Dana 14 kolovoza između 23 i 24 sata napali su partizanski banditi sa svi strana Kupres. Borba je bila luda i užasna. Neprijatelj je uspio u grad i zapaliti nekoliko kuća. Razvila se je borba prsa u prsa. Naša je odbrana uspjela uz teške gubitke protivnika izbaciti neprijatelja iz grada.¹¹

Svjetlo dana pokazalo je u svojoj grozoti rezultate noćne borbe. Svuda naokolo oko grada i u gradu ležali su lješevi pobunjenika pomiješani sa lješevima domobrana i milicionara. Pored ljudskih lješeva ležali su lješevi konja, goveda i ovaca. Okolna sela su plamtjela u plamenu.

Neprijatelj je u toj borbi ostavio na bojnopolju preko 250 mrtvih, ranjenih je bilo kud i kamo više.

Opet dana 15 kolovoza 1942. g. pobunjenici su u 23 sata izvršili napad na Kupres, ali je odbrani uspjelo brzo slomiti navalu.

Baš tokom tih borbi oko Kupresa neprijatelj je uspio presjeći put Bugojno — Kupres, ali međutim, već 15 kolovoza uspjela su dva sata crne legije iz Bugojna prokrciti put za Kupres i tako uspostaviti prekinutu vezu.

* Vidi dok. br. 175.

¹⁰ Opširnije o napadu na Bugojno vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

¹¹ Odnosi se na drugi napad partizana na Kupres, 13/14 avgusta. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 161.

U napadu na Kupres računa se da je učestvovalo oko 3.000 neprijatelja, a odbrana je imala svega 1.500 ustaša — domobrana i milicionera.

Nekako kroz to vrijeme četnici sa područja Varcar Vakufa, izgleda kao okuraženi uspijehom braće partizana, izvršili su nekoliko razbojstva nad našim svijetom, koji se je kretao od Jajca do Varcar Vakufa, a svojim svakodnevnim poslom.

Dana 18 kolovoza izvršen je po našim oružanim snagama pretres# terena u okolini Bugojna. Naša postrojba u jačini od 120 ljudi uspjela je istoga dana dospjeti do Gračanice sela udaljeno 6 km. od Bugojna. Tu u mjestu su se sukobili sa jednom odmetničkom bandom od 150 ljudi, koja se je zadržavala u r.kt. crkvi. Prilikom te borbe ubijeno je pet bandita, te jedna partizanka Ana Kulukčija je živa uhvaćena. Dotična je rodom iz Mostara stara 19 godina, svršena učenica 6 raz. gim. Inače je prije bila logornica žensk. ust. mladeži u Mostaru. U toj borbi smo imali 1 mrtvog i tri ranjena.¹²

19 kolovoza u 2.30 sati napali su pobunjenici na Bugojno i borba je trajala do 6 sati u jutro. Žrtava sa naše strane nije bilo, a broj žrtava sa pobunjeničke strane nije se mogao utvrditi.¹³

24 kolovoza 1942 godine u 4 sata u jutro na željezničkoj prugi Jajce Donji Vakuf na 6.700 km po odmetnicima je pomaknut most duljine 5 m, te razorena pruga u duljini od sto metara. Na oštećenju pruge učestvovalo je oko 30—40 odmetnika pod vodstvom Solake i nekog crnogorca Vujevića. Pobunjenici su došli iz Janja.¹⁴

Dne 24 kolovoza oko 1.45 sati počeo je napad partizanskih bandi na Varcar Vakuf, koji je bio branjen od 500 naših domobrana naoružanih sa 8 teških strojnica, jednim topom i bacača mina. Međutim naša odbrana bila je pojačana sa četnicima.

Nakon kratke borbe od dva sata pobunjenici su zauzeli grad. Pobunjenicima je palo u ruke 8 teških strojnica jedan top 37 mm oko deset lakih strojnica pet bacača mina i streljiva oko 10—14 sanduka.¹⁵

Posada je pokazala slabu odbranu, a četnici su se držali pasivno, a negdje su i aktivno sudjelovali protiv nas.

" Borbe su vođene sa jedinicama Pete crnogorske NOU brigade.

" U napadu su učestvovala Druga i Četvrta proletarska (crnogorska) brigada i tri bataljona Prve brigade (Prvi, Treći i Četvrti). Ovo je bio drugi napad na Bugojno, koji takođe nije uspio. Sire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

¹⁴ Akciju je izvršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.^{*}

¹¹ U oslobođenju Mrkonjić Grada učestvovala su Prva krajiška i Druga proletarska brigada. Opširnije o ovome vidi dok. br. 123.

Partizanski banditi su u Varcar Vakufu pobijali i opljačkali videne i ispravne hrvate.

27 kolovoza 1942 godine oko pola devet na mjestu zvanom Kozovnice između Bugojna i Kupresa napala je jaka grupa odmetnika osiguranje crnih i žutih ustaša. Tom prigodom je ubijen šofer i jedan ustaša, ranjena su dvojica ustaša, dok je četiri nestalo. Upućeno pojačanje iz Bugojna rastjeralo je pobunjenike, spasilo ranjenike i teretni samokret neupotrebljiv, jer su ga banditi oštetili bombama.¹⁶

Kroz ovo vrijeme dok su se vodile borbe u okolnim kotarevima, nije ostalo pošteđeno ni samo Jajce od neprijateljskih napadaja. Noću se je stalno pucaralo. Ali noću od 24 na 25 srpnja 1942 borba je poprimila izgled ozbiljnog napada i pucnjava se je čula u gradu.¹⁷ To je bila najkritičnija noć u ovom razdoblju po samo mjesto Jajce.

(M.P.)

Za Dom spremni
Veliki Župan
(Dr. Kadić)
Dr Kadić

Dostavljeno:
Ministarstvu Unutrašnjih Poslova
— Tajništvo Ministra —
Glavnom Štabu Poglavnika
Mindom Glavni Stožer
Ravnateljstvo za Javni Red i Sigurnost
Obćem opunomoćeniku Vlade N.D.H. Banja Luka

" Napad su izvršile jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

" Napad je vršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBA-
MA U OBLASTI BIJELJINE

HRVATSKI GENERAL

Kod 718. njem. divizije

Op. Br. 2393/taj.

U Sarajevu dne, 12.IX.1942.

Predmet: Dnevno izvješće do
12. rujna do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva
(Oper, i očevid, odjel)
2. II. i III. domobranskom sboru (Glst.),
3. II. i III. domob. sbor. području (Glst.),
4. Glavnom stožeru ustaške vojnice,
5. Zapovjedničtvu 3. 4. 5. i 6. pješ. divizije,
6. Vrhovnom nadzorničtvu oružništva,
7. Zapovjedničtvu 4. i 5. oruž. pukovnije,
8. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1 : 100.000).

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje u glavnom ne promjenjeno.

Pokušaji prebacivanja partizana sa lijeve na desnu obalu Save (vjеровatno zbog podhvata u Sriemu) nisu uspjeli, već su odbijeni našim snagama na Savi.¹

Partizani se opetovano prikupili oko Šekovići.

Podhvat Vučjaka još u toku.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NE-
PRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

Oblast **Šekovići**: Partizani koji su se prilikom podhvata »S« povukli iz oblasti Šekovića (vidi izvješće od 29.VIII.) prema jugu, 4. i 5. o. mj. povratili su se.²

¹ Za vrijeme lokalne neprijateljske ofanzive na Treći odred Treće operativne zone Hrvatske koji je operisao u Sremu, Bosutska četa ovog odreda pokušala je da se prebaci u Bosnu, kako bi izbjegla opkoljavanje, ali joj pokušaj nije uspio.

² Šesta istočnobosanska brigada za vrijeme neprijateljske ofanzive na Sekoviće (krajem avgusta) probila se prema Romaniji, a po završetku ofanzive vratila se ponovo na svoj teren, u Birač.

Njihova namjera za sada nepoznata.

Oblast Bijeljina: 8. o. mj. naša obhodnja naišla je na odpor partizana kod s. Vukovac (5 km. zapadno od B. Rače).

Partizani su potisnuti prema Gavranjaku (2 km. zapadno od Vukovca) gdje su pružili jak odpor.

Zapovjedniku 3. p. p. zapovjeđeno je da uputi pojačanje iz Bijeljine radi uništenja partizana. Jačina partizana 150.

Na mjestu borbe nađena je jedna puška, 4 bombe (koje su pravljene od kutija sidola), 2 vojnička kotla i dvije vreće brašna.¹

8. o. mj. kod s. Subotište (17 km s. z. od Bijeljine) partizani su pokušali da se prebace preko Save iz Sriema, ali su vatrom odbijeni. Potopljeno je 5 čamaca sa partizanima. Gubitaka na našoj strani nije bilo.⁴

4. DIVIZIJA:

Oblast Derventa — Modrica: Podhvat na Vučjaku teče po nacrtu.

Oblast Doboj: Na traženje da četnici vrate oružje i alat oduzet od opkopara (vidi izvješće od 10. o. mi.) isti su izvijestili da će ga povratiti 11. o. mj. u 12 sati.

5. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

GUBITCI: Nema podataka.

PLIEN: 1 puška, 4 bombe i 2 vreće brašna.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i osiguranje desne obale Save.

Produžiti podhvat na Vučjaku.

POKRETANJE I PREMJEŠTAJI ČETA:

Nije bilo.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI ČETA:

Nije bilo.

(M.P.)

Za točnost:
Glst. podpukovnik (Wanner)
Wanner

ZAPOVJEDNIK, GENERAL
Lukić s. r.

* Bosutska četa Trećeg odreda Treće operativne zone. Vidi primjedbu br. 1.

⁴ Bosutska četa. Gubici koje navodi neprijatelj nisu tačni. U to vrijeme nije potopljen nijedan čamac sa partizanima.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DEVETE PJEŠAČKE PUKOVNIJE O BORBAMA OKO KUPRESA, DUVNA, BUGOJNA, MRKONJIĆ GRADA, JANJA I JAJCA ZA VRIJEME OD 1 DO 31 JULA 1942 GODINE

ZAPOVJEDNIČTVO 9. PJEŠ. PUKOVNIJE
STOŽER

Op. Br. 610/tajno

dne, 15. rujna 1942 godine

TRAVNIK

ZAPOVJEDNIČTVU III DOMOBRANSKOG SBORA, GLST. SARAJEVO.

ZAPOVJEDNIČTVU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE — SARAJEVO.

Savezno zapovjedi zapovjedništva III. domobranskog sbora, Glst. Op. Broj 190/tajno i zapovjedništva 5. pješačke divizije Op. Br. 7/42. podnosim bojnu relaciju za vrijeme od 1. srpnja do 31. 1942 godine za sve jedinice 9. pješ. pukovnije, milicionerske grupe Kupres i ostalih dijelova.

A. — OPERACIJE I AKCIJE:

1. VII. Upućen 18. sat 9. p. p. iz Jajca u Varcar Vakuf kao pojačanje posade. Iz Varcar Vakufa upućene jače ophodnje u pravcu Podrašnice i Medne gdje se primjetilo prebacivanje partizana. U 3.00 sata u jutro napali partizani Čusine i Kanal kod Jajca napad odbijen uz pomoć topničke i bacačke vatre.¹ Iz Bugojna upućena častnička ophodnja u pravcu Caušlija na razviđanje, gdje su primjećene bile grupe partizana. Partizani se povukli pravcem Kalina. Na ostalim odsjecima zatišje.
2. VII. Iz Varcara Vakufa upućene ophodnje u razviđanje. Izvršeno nasilno razviđanje iz Jajca u pravcu Orahovice — Gorica sa jednim ustaškim i jednim domobranskim satom, podpomognuti topništvom iz Jajca. Grupe partizana napale na s. Suhovo i Mrdebare 6 km sjevero-zapadno od Kupresa i otjerali 10 komada krupne stoke i oko 50 komada sitne stoke. Poslate jače milicionerske ophodnje za njima u potjeru. Na ostalim odsjecima zatišje.
3. VII. U Varcar Vakufu naređena stroga pripravnost, pošto su se u okolini pojavili pobunjenici-partizani.² Topničkom va-

¹ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

² Treći krajiški odred

trom iz Jajca tučena je visoravan Orahovica i s. Brišće jugo-zapadno od Jajca. Jedna grupa od 5—6 ljudi napala je šumsku manipulaciju u s. Turaliću 12 km južno od Travnika. Ubili 1 šumskog radnika, a 5 odveli sobom. Upućene domobranske i oružničke ophodnje u potjeru. Na ostalim odsjecima zatišje.

4. VII. Upućen 1 vod sa častnikom iz Varcar Vakufa za osiguranje radnika, koji opravljaju put Varcar Vakuf — Crna Rijeka. Četnici grupe Drenović poduzeli akciju prema Kozilima u području Janja. Napad partizana na Kanal kod Jajca odbijen vatrom bacača.³ Ljudstvo 3. sata 1/9. p. p. njih 47 odkazalo poslušnost što nijesu dobili zamjenu, premda im je već pred 3 mjeseca istekao djelatni stališ službe od 24 mjeseca, isti su razoružani i odpremljeni u Travnik iz Jajca na preslušanje i daljni postupak. Stigli izviještaji da su partizanske grupe Crnogoraca i Srbijanaca napale na Konjic porušili djelomično prugu od Pazarića do Konjica i da kreću planinom Bitovnja i Vranića ka sjeveru, upozorene su posade Prozor, G. Vakuf, Kupres, Bugojno i D. Vakuf. Na ostalim odsjecima zatišje.
5. VII. Iz Varcar Vakufa krenula 11/14. p. p. preko Crne Rijeke u Jajce. Od te Bojne ostao u Varcar Vakufu 5. sat. Jedan vod 18. sata 9. p. p. upućen na Dreušu radi osiguranja ceste. Iz Jajca stigao strojnički vod 4. sata 9. p. p. sa 2 bacača i 4 strojnice u Varcar Vakuf i zauzeli odmah položaje. Još istog dana prosljedila željeznicom 11/14. p. p. iz Jajca u Bugojno. Četnici sa Janjičkog Vrhla kod Zenice opljačkali nekoliko seljaka u selima blizu Busovače. Izvješteno iz Kiseljaka da su se crnogorske — partizanske bande u jakosti oko 3.000 dobro naoružanih pojavile uz r. Lepenicu i s. Lepenicu 12 km jugo-istočno od Kiseljaka, gdje su se utaborile. Na ostalim odsjecima zatišje.
6. VII. Primjećene veće grupe partizana u kretanju od Glamoča prema području Janja, jednim dijelom, a drugim dijelom prema s. Ribniku južno od Ključa.⁴ Poduzete mjere od strane četničke grupe Drenović i posade domobrana iz Varcar Vakufa, da se spriječi daljnje nadiranje partizana. Slabiji dijelovi partizana pripucali na naše položaje Ćusine i Kanal kod Jajca. Partizani napali na s. Suhova, ali su bili po milicionerima odbijeni. Četnička grupa Drenović pročistila prostor oko Dragnić i Pljevskih Podova, i potisnula pobunjenike-partizane u pravcu Mliništa i Drvara. Ovaj stožer obavješten da partizanske grupe Crno-

³ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

⁴ Bataljon »Budućnost« Trećeg krajiškog NOP odreda

goraca i Srbijanaca kreću prema Kreševu, Kiseljaku, Fojnici i Prozoru u jakosti od 4 do 5 tisuća ljudi. 11/14. p. p. stigla u Kupres na putu za Livno. Na ostalim odsjecima zatišje.

7. VII. Porušeni mostovi na r. Plivi da se nebi mogli partizani prebaciti iz oblasti Janja prema Varcar Vakufu. Četnička grupa Drenović zauzela položaje Busija kod Vrbljana i Ribnika do r. Sane. Naši zrakoplovci bombardirali sela u području Janja. 11/14. p. p. stigla u Livno. Na ostalim odsjecima zatišje.
8. VII. Dovršen most na Ponoru za nosivost od 3—4 tone. Čišćenje ceste Crna Rijeka — Bočac. Drenović poduzeo sa svojim ljudima čišćenje ceste i popravak do Karanovca. Noću napadnut Kanal kod Jajca.⁵ Napad odbijen topovskom i bacačkom vatrom. Iz Kupresa izvršena preselica 11/14. p. p. u Livno. Na putu za Livno kod s. D. Malovan napadnuta zaštitnica.⁶ Napad odbijen bacačima. Pri povratku napadnuti teretni samovozi i oklopijeni samovoz na istom mjestu žestokom vatrom iz strojnica i ručnim bombama. Samovozima nije se dogodilo ništa. Stigli izvještaji da veće skupine partizana nadiru pravcem Jablanica — Prozor. Ostrožac pao u ruke pobunjenika, izgorjela zgrada obćinskog poglavarstva i oružnička postaja, te željeznička postaja sa magacinom.⁷ Na ostalim odsjecima mirno i zatišje. Zapovjednik I. operacione zone podpukovnik g. Šram nalazi se na pregledu položaja i posade Jajca i Varcar Vakuf.
9. VII. Zrakoplovi bombardirali područje Janja, a osobito s. Mujdžići, Glogovac i Strojice. Iz Prozora obavješteno da se velike skupine partizana nalaze u pokretu prema Prozoru i da su stigli i zauzeli s. D. Vast (7 km južno od Prozora).⁸ Tako isto javljeno iz Fojnice da se pobunjeničke-partizanske bande nalaze u većim skupinama na Dernečištu ispod Zec planine (7 km jugo-zapadno od Fojnice).⁹ Upućen 3. sat 17. ustaške bojne u Prozor, a 70 ustaša iz Travničke pripreme bojne u Šebešić, radi osiguranja i održavanje veze sa G. Vakufom. U noći izvršili pobunjenici napad na Kanal kod Jajca, koji je puščanom i topničkom vatrom odbijen. Na ostalim odsjecima zatišje.
10. VII. Vršen pregled po zapovjedniku I. operacione zone nastambe, položaja i uporišta u Varcar Vakufu. Iz Jajca po-

⁵ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

¹ Kupreška četa Trećeg krajiškog odreda

* Ostrožac je zauzeo Konjički bataljon.

¹ Prva i Treća sandžačka brigada

¹ Četvrta proleterska (crnogorska) brigada

slata jača ophodnja u razviđanje iz pravca Čusina i Kanal. U D. Vakufu i Bugojnu zapovjedana stroga pripravnost i razviđanje u južnim pravcima. Primječene velike grupe partizana u južnom i istočnom pravcu Prozora i G. Vakufa. Partizani zauzeli s. Gračac i Gračanicu, porušili 2 mosta na r. Rami i posjekli b. b. liniju i stupove. Pobunjenici¹⁰ zapalili 2 kućice na pilani »Pancini« 3 km zapadno od D. Vakufa. Bojna crne ustaške legije pod zapovjedništvom bojnika Bobana stigla u Travnik i produžila put u Bugojno. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

11. VII. Iz Varcar Vakufa poslate jače ophodnje u razviđanje u pravcu Preville — Lipovača — Magaljdol, kao i u pravcu Crne Rijeke — Jajce radi osiguranja puta. Manji napadi domaćih partizana na Bugojno odbijeni od strane posade domobrana pojačane ustašama i milicionerima.¹¹ Topovskom vatrom tučeno s. Semin iz D. Vakufa, gdje primječena jedna grupa pobunjenika. Posada iz Šebešića izvještava o kretanju velikih skupina partizana Vranicom planinom. Partizani vrše napad na Prozor. Posada u Prozoru odbila napad kod toga ubijeno 4 partizana. Pukovnik g. Šimić pošao u akciju protiv pobunjenika kod Prozora. Iz Kupresa javljeno da već 2 dana gori šuma kod D. Mračaja (8 km jugo istočno od Kupresa). Na ostalim odsjecima zatišje.
12. VII. Razviđanje i bombardiranje zrakoplovima položaja i mjesta oko Prozora i G. Vakufa, gdje se nalaze partizani. U noći izvršen napad partizana na položaje u okolini Bugojna. Borba je trajala od 1.30 do 16.00 sati. Napad odbijen uz pripomoć topova. Partizani se povukli u istočnom pravcu prema Glavicama. Pobunjenici zauzeli Prozor¹² i G. Vakuf¹³ i nadiru prema Bugojnu. Prema izvještajima pukovnika Šimića partizani su dobro naoružani. Posada na Šebešiću sukobila se sa partizanima i ustaše travničke pripreme bojne napustili Šebešić i okolne položaje i povukle se prema Krušćici kod Viteza.¹⁴ Domaći i dalmatinski partizani obsjedaju Glamoč.¹⁵ Posada u Glamoču traži pomoć kao i doturanje hrane i streljiva zrakoplovima pošto su posve obkoljeni. Sve raspoložive snage još preostale u

¹⁰ Peti bataljon Trećeg krajiškog odreda

¹¹ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

¹² Prozor su zauzele jedinice Treće sandžačke brigade i jedan bataljon Prve proleterske brigade.

¹³ Gornji Vakuf je zauzeo Treći bataljon Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

¹⁴ U napadu su učestvovalе jedinice Druge proleterske brigade.

¹⁵ Jedinice Petog krajiškog odreda. Sire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 44 i 47.

Travniku stavljene u pripravnost radi zauzimanja položaja oko Travnika i pojačane posade na željezničkim postajama Goleš, Komar i Oborci. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

13. VII. Iz Varcar Vakufa poslate jače ophodnje u razviđanje u pravcu Crna Rijeka — Bočac. Kod Bravnica oštećena želj. pruga, koja je tokom dana popravljena. Partizani sa većim snagama opkoljavaju i napadaju Bugojno. Pukovnik g. Simić poduzeo sve mjere za odbranu Bugojna. Ustaše travničke pripreme bojne vraćeni ponovno na položaje kod Rastova. U Travnik stigla 1/15. p. p. bez jednog sata, posve iscrpljena za pojačanje, tako isto stigla 16-polu satnija 9. p. p. iz Zenice, koja je odmah upućena za pojačanje u Oborce. Javljeno da je stanje oko Glamoča vrlo kritično, te se očekuje svakog časa pad Glamoča. Partizani jednim dijelom nadiru također u pravcu Ribnika ka Ključu. Na ostalim odsjecima zatišje.
14. VII. Preduzeto osiguranje ceste Varcar Vakuf — Banja Luka. Stanje oko Glamoča nepromjenjeno. Jedna grupa partizana oko 600 na broju napala je željezničku postaju Oborci. Posada u Oborcima pružila je žestoki odpor, te su pobunjenici imali velikih gubitaka. Pobunjenici su porušili na nekoliko mjesta željezničku prugu i b. b. liniju. Borba je trajala od 10.00 sati do 17.00 sati. Partizanima je uspjelo jednim dijelom se prebaciti preko r. Vrbas kod željezničke postaje Barice odakle su krenuli u područje Janja da se tamo spoje sa janjskim partizanima. Za vrijeme borbe kod Oboraca poslata je iz Travnika 1/15. p.p. u pomoć željeznicom do Komara, a od Komara krenula pješke i napala kod Topole partizane u bok. U tim borbama poginula su 4 domobrana i 2 mještana, a ranjena 2 domobrana i 1 mještanin. Jedan časnik i 15 domobrana zarobljeni po partizanima, koji su bili na položaju više željezničke postaje Oborci. Isti su se borili do zadnjega naboja. Od strane partizana poginulo 65, a veliki broj teže i lakše ranjeni. Uхваćena 4 ranjena partizana, među njima jedna učiteljica. Od tvoriva partizana na mjestu borbe nađeno 15 pušaka, 1 strojopuška, 1 sanduk streljiva, 4 torbe pune streljiva, nekoliko telečaka i lječničko kao promičbeno tvorivo.¹⁶ Istoga dana vodile su se borbe kod Bugojna i D. Vakufa gdje su se partizani skoncentrisali sa željom da zauzmu u isto vrijeme Bugojno i D. Vakuf.
15. VII. Iz Varcar Vakufa upućen 1 vod domobrana na osiguranje ceste prema Crnoj Rijeci, a drugi vod upućen na razviđa-

¹¹ Oborke je napao Treći bataljon i Treća četa Prvog bataljona Druge proleterske brigade.

nje u pravcu Majdana, Previla i Hoćune. Kod Bravnica prekinuta željeznička pruga gdje se je vodila borba sa pobunjenicima. Jedan domobran poginuo. Iz D. Vakufa upućeno osiguranje radništvu koje je opravljalo željezničku prugu i b. b. liniju i da ujedno spriječe prelaz pobunjenicima preko r. Vrbasa. Kod Bugojna vodila se čitavu noć i dan borba sa pobunjenicima, koji su nastojali prodrijeti u samo mjesto preko r. Vrbasa. Posada Bugojna ojačana sa ustaškim formacijama i milicionerima uspjela je zaštititi samo mjesto Bugojno. U ogorčenim borbama u kojima je sudjelovalo i topništvo, dokazali su naši domobrani zajedno sa ostalim formacijama što se može učiniti kada je vojska svjesna svoga poziva. U tim borbama imali su naši mnogo žrtava, ali i protivnik je bio upravo desetkovan.¹⁷ Naknadno je dobivena obavijest da je u Fojnici stiglo 210 ustaša i 24 domobrana ove pukovnije koji su branili Prozor. Domobrani su prije povlačenja, a da ne padne partizanima u ruke uništili 2 bacača i 1 tešku strojnicu. Tokom dana popravljena je željeznička pruga i b. b. linija na željezničkoj pruzi Komar — D. Vakuf — Jajce. U Bugojnu uhićen je kotarski predstojnik g. Sidran, radi sumnje održavanja veze sa pobunjenicima. Na ostalim odsjecima mirno.

16. VII. Upućena osiguranja na cestu Crna Rijeka — Jajce. U Varcar Vakuf i Jajce stigao njemački častnik za vezu nadporučnik Dr. Wuraneck, radi informacije i dogovora iz Banja Luke. Na željezničkoj pruzi D. Vakuf — Jajce pokidane tračnice i brzoglasna linija, što je uspjelo do večeri popraviti.¹⁸ U noći napad pobunjenika na Babino Selo odbijen po domobranskoj posadi, bez gubitaka. Posada iz Prusca stupila u borbu na Podovima gdje zarobljen komandant partizanskog bataljona Perić Vojislav iz Berana. Neprijatelj se povukao uz gubitke u pravcu [M.] Šuljage. Kod Bugojna vodila se borba kroz cio dan i noć sa partizanima. U Travnik stigao 2. sat. X. ustaške bojne iz Brčkog u jakosti od 105 ljudi koji je upućen odmah u Bugojno. Stigle vijesti iz Kreševa i Fojnice da još dvije brigade oko 2.500—3.000 partizana prebacile se sa Bjelašnice i kreću sjevero-zapadnim pravcem dijelom prema Prozoru, Ravno i Kupresu, a dijelom prema G. Vakufu i Bugojnu. Na ostalim odsjecima zatišje.

" U ovom (prvom) napadu na Bugojno učestvovali su Četvrta crnogorska i četiri bataljona Prve proleterske brigade. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok- br. 62.

" Prugu su porušile jedinice Druge proleterske brigade.

17. VII. Iz Varcar Vakufa upućene jače ophodnje u razviđanje pravcem Crna Rijeka — Jajce i prema Ključu. U noći porušena želj. pruga kod Bravnica, koje tokom dana popravljena uz osiguranje posade iz Jajca i Vinca. U jutro oko 7.00 uspjelo je partizanima prodrijeti preko r. Vrbasa djelomično u samo mjesto Bugojno. U ogorčenim borbama u samom predgrađu Bugojna bilo je mnogo žrtava od naše strane. Borba se vodila jednakom žestinom čitavi dan do kasno u noć, te je uspjelo domobranima i ustašama odbaciti neprijatelja preko r. Vrbasa. U ovim borbama sudjelovalo i topništvo. Da su borbe bile žestoke vidi se po tome što je toga dana ranjen teže zapovjednik posade nadporučnik g. Kemenović Stjepan i zapovjednik 1/15. p. p. bojnik g. Maričić Ivo i ustaški nadporučnik g. Tokić, a pored njih ranjeno je još oko 20 domobrana i ustaša. Tokom današnjeg dana kao i ranije 3 dana kod Bugojna poginulo naših 37 domobrana, ustaša i milicionera. U isto vrijeme vršili su partizani napad na D. Vakuf i željezničku postaju Kopčić sa većim snagama u cilju da u isto vrijeme zauzmu Bugojno i D. Vakuf. Za vrijeme borbe kod D. Vakufa prispio je pukovnik g. Francetić sa bojnomo crne legije u D. Vakuf i stupio odmah u borbu protiv partizana, koje je uspjelo potisnuti od D. Vakufa. Da nije toga dana palo Bugojno i D. Vakuf u ruke partizana ima se zahvaliti u prvom redu izvanrednom opunomoćeniku Poglavnika g. pukovniku Franji Šimiću koji je smišljenim vodstvom i osobnom hrabrošću vodio operacije podstrekavao domobrane i ustaše da ustraje u borbi, protiv neprijatelja, a tako isto i pukovniku g. Juri Francetiću koje u pravo vrijeme stigao sa svojom crnom legijom u pomoć D. Vakufu i Bugojnu. Partizani napali sa većim snagama mjesto Prusac gdje je bila malobrojna domobranska posada koja pruža odpor i borba se vodi dalje.¹⁹ Poručnik g. Cizmić sa 15 domobrana vratio se iz partizanskog zarobljeništva, koji je bio zarobljen kod Oboraca dne, 14.VII.o.g.
18. VII. Iz Varcar Vakufa upućene jače ophodnje u nasilna razviđanja, pošto se primjetilo da se jedna grupa partizana u jakosti od 400 nastoji prebaciti u planinu Manjaču.²⁰ Četnici grupe Drenović vodili su mjestimičnu borbu sa partizanima kod Ribnika.²¹ Tokom noći ponovno prekinuta pruga i b. b. linija kod Bravnica, koja je tokom dana popravljena. Iz Jajca upućena pojačanja u Vinac i Doga-

¹⁹ Napad su vršile jedinice Druge proleterske brigade.

²⁰ Prva krajiška NOU brigada

²¹ Borbu je vodio Ribnički bataljon »Soko« Trećeg krajiškog odreda.

novce, gdje se primjetilo grupisanje partizana, koji imaju nakanu da ruše željezničku prugu. Kod Donjeg Vakufa i Prusca nastavlja se borba od prošlog dana, mala posada domobrana u Pruscu pružala je odpor čitavu noć, ali naružani mještani nisu im davali, pomoć. Jedan dio posade iz Prusca povukao se prema D. Vakufu, a ostatak je po partizanima zarobljen u starom gradu Pruscu, pošto su ostali bez streljiva. U isto vrijeme napali su pobunjenici na pilanu »Pancini« i željezničku postaju Barice, taj napad je po domobranima odbijen. U tim borbama poginulo 6 domobrana, a 12 domobrana ranjeno. Po zauzeću s. Prusca partizani zauzeli položaje na Uriji i čitavi dan pripucavali na željezničku prugu D. Vakuf — Bugojno i ometali saobraćaj. U noći oko 22.00 sata napali partizani na našu stražu kod Kopčića na mostu r. Vrbas sa sviju strana. Izdajstvom četnika sa područja sela Skakavci, Vidrička koji su se pridružili partizanima i zajednički s njima napali na našu stražu, uspjelo je našu stražu djelomično razoružati i zarobiti. Zarobljen je bio jedan četnik i 12 domobrana, od kojih je bilo 4 ranjeno, a 5 domobrana povuklo se nakon što su se probili kroz redove partizana u D. Vakuf.²² Zrakoplovi djelovali u borbama oko Bugojna i D. Vakufa vrlo uspješno. Kod Bugojna vršila se u okolini nasilna razviđanja, pod zapovjedništvom pukovnika g. Simića. U predgrađima i bližoj okolici Bugojna pronađeno je 147 leševa partizana koji su pokopani, a uhvaćeno 14 živih partizana, među njima 4 ženske. U Bugojnu preduzete mjere opreznosti, pošto se primjetilo da partizanima stigla pomoć sa juga i da se iste snage koncentrišu oko Bugojna i da izvrše sveobći napad na Bugojno i eventualno na D. Vakuf. Zapovjednik 9. p. p. i zone I. podpukovnik g. Sram otišao na pregled položaja kod Komara, Oboraca i D. Vakufa. Na ostalim odsjecima zatišje.

19. VII. U Varcar Vakufu održan sastanak četničkih prvaka iz Hrvatske Krajine, gdje zaključeno: da se priznaje Drenović kao glavni zapovjednik, nadalje zaključeno da se pristupi njihovim snagama što prije popravci puteva, koji vode prema Banja Luci i to preko Sitnice i Kadine Vode kao i puta uz r. Vrbas. Ujedno da se izvrši pregrupiranje četnika za odbranu protiv partizana, koji nadiru od juga prema Ključu i Varcar Vakufu. Posada iz Jajca porušila most i brvno kod Jezera, kojeg su sagradili partizani iz oblasti Janja, da im služi za prebacivanje svojih snaga u pravcu Varcar Vakufa. Tu je ubijeno nekoliko konja koji su do-

" Napad je izvršio Četvrti bataljon Prve proleterske brigade.

nosili građu. Sedam zrakoplova vršilo je toga dana bombardiranje oblasti Janja i okoline Bugojna. U D. Vakuf pristiglo pojačanje ustaša crne legije i 2. sat V. ustaške bojne iz Karlovca, koji je zadržan u D. Vakufu za pojačanje posade. Iz D. Vakufa vršeno čišćenje prostora kod Kutanje i dalje u pravcu Vučinea, kote 560 i s. Privraća. Tokom dana dopremljeno je u travničku bolnicu 16 težih ranjenika i to 10 domobrana i 6 ustaša. Kod Bugojna vodile se čitavi dan mjestimično a pogotovo prema istočnom i južnom pravcu borbe sa partizanima. Na ostalim odsjecima zatišje.

20. VII. Kod Varcar Vakufa vrši se utvrđivanje Oruglog Brda i poslate ophodnje u razviđanje. Zapovjedana stroga pripravnost. Iz Glamoča stigle vijesti da partizani zauzeli skoro čitavi grad Glamoč, a naša posada da pruža otpor samo iz četiri tvrdo građenih kuća. Kod Jajca primječene grupe partizana koje su topovskom vatrom rastjerane. U pola noći započeo žestoki napad partizana na Bugojno. Pred jutro poduzeta akcija pod vodstvom izvanrednog opunoćnika Poglavnika pukovnika g. Šimića u pravcu D. Vakufa, a iz D. Vakufa prema Bugojnu pod vodstvom pukovnika g. Francetića, radi čišćenja prostora između Bugojna i D. Vakufa, kako bi se taj prostor očistio i uspostavila redovita veza radi snabdjevanja posada u Bugojnu i Kupresu sa hranom i streljivom. Borbe se vodile žestoko i ogorčeno uz pripomoć topništva iz D. Vakufa i Bugojna te zrakoplova. Žrtava ima veoma mnogo kod partizana u mrtvima i ranjenima. Samo ranjenih partizana prenešeno je prema selu Voliće kod G. Vakufa oko 360 a od naše strane bilo je 12 mrtvih i 20 ranjenih, što ustaša, a što domobrana. U D. Vakufu preuzeo je zapovjedništvo odbrane zapovjednik 9. p. p. i I. zone podpukovnik g. Šram i zapovjedio odmah da se izvrši utvrđivanje položaja oko D. Vakufa. Na ostalim odsjecima zatišje.
21. VII. Iz Varcar Vakufa upućene redovite ophodnje u razviđanje. U oblasti Janja primječene su nove partizanske snage koje su došle sa jugo-istoka. Kod D. Vakufa zauzeti stalni položaji za odbranu i to: Rudina, Cupinac, k. 514, k. 714, desna obala r. Vrbasa do Babina Sela, željeznička postaja Babino Selo, Gradina, Kutanjsko Brdo i pilana »Ugar«. U noći od 20/21. o. m. žestoki napadi partizana na Bugojno odbijeni.²³ Prema ocjeni oko 6.000 partizana napadalo je

" Noću 20/21 jula izvršen je drugi napad na Bugojno. U ovom napadu su učestvovala Druga i Četvrta brigada i tri bataljona Prve proleterske brigade. Više o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

ove dane na području Bugojna i D. Vakufa. U jutro toga dana vršena čišćenja prostora oko Bugojna. U Travnik dopremljeno 14 ranjenih ustaša i 2 milicionera, među njima 2 ustaška častnika. Od ranjenih ustaša umrlo u bolnici 3. Danas stigao u Bugojno 1 vod gorskih topova. Prema izvještaju primljenom preko Varcar Vakufa Talijani koji su išli u pomoć Glamoču imali su osjetljivih gubitaka kod Korićne (20 mrtvih Talijana). Talijani se povukli prema Sinju. Tokom dana povraćeno je s. Prusac, a razbijeni partizani povukli se jednim dijelom zapadno od Prusca ka Koščani i južno preko Šuljage ka Kupresu, a drugim dijelom prema s. Slatini (6 km zapadno od D. Vakufa). Naši gubitci na tom prostoru: mrtva 3 ustaše, ranjenih domobrana 2, ustaša 5 i civilnih osoba 2. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

22. VII. U Varcar Vakufu stanje bez promjene. U noći oko 2.00 sata počeo koncentričan napad kod Jajca na Cusine i Kanal, koji je odbijen vatrom bacača i strojopuška.²⁴ U Bravnicama napali pobunjenici na stražu sa desne strane Vrbasa. Napad je izvršen nenadno, posada se raspršila. Zarobljeno 12 domobrana, koji su razoružani i svučeni. Zarobljeno 12 pušaka, 1 strojopuška i oko 3.000 naboja. Partizani su zarobljene domobrane poslije pustili. Na južnom pojasu "od Bugojna vodila se borba čitavu noć. U jutro poduzeo pukovnik g. Šimić akciju čišćenja desnom i lijevom obalom r. Vrbasa prema D. Vakufu. Naši gubitci: 1 mrtav ustaša, 1 ranjeni domobran. Na ostalim odsjecima zatišje.
23. VII. Kod Varcar Vakufa stanje bez promjene. Iz Bugojna preduzeta akcija čišćenja lijevom obalom r. Vrbasa preko Gračanice ka G. Vakufu pod zapovjedništvom pukovnika g. Šimića. Uhvaćena povozna kolona partizana II. brigade²⁵ sa raznim tvorivom. Od partizana ubijeno 17, koji su lješevi nađeni. Naši gubitci 1 mrtav domobran, a ranjeno 2 ustaša, 2 milicionera i 2 građana. Posada iz Jajca izvršila u zajednici sa 56 njemačkih poljskih oružnika nasilno razvidanje oko Oštrog Brda k. 767 zapadno od Jajca. Pobunjenici nijesu pružili jači otpor i povukli se prema Gorici.
24. VII. U Varcar Vakufu bez promjene. Oko 1.00 sat u noći izvršen napad pobunjenika na Cusine i Kanal te Prudi, a isto tako oko 4.00 sata jači napad na ista mjesta, ti napadi odbijeni su vatrom iz topova i strojničkom vatrom. Iz pravca D. Vakufa vršena nasilna razvidanja u raznim pravcima u

" Jedinica Trećeg krajiškog odreda

" Druga proleterska brigada

okolinu D. Vakufa. Iz Bugojna poduzeta akcija čišćenja desnom obalom r. Vrbasa od D. Vakufa do s. G. Odžak. Kod te akcije ranjeno 4 ustaše. Druge grupe pobunjenika u većem broju napale su posadu mjesta Šujice na putu između Kupresa i Tomislavgrada, koje su i zauzeli. Posada mjesta Šujice domobrani i ustaše povukli se prema Tomislavgradu.²⁶ U Travnik stigao je general Lukić i pukovnik g. Prohaska na dogovor sa pukovnikom g. Šimićem radi vođenja daljnjih akcija protiv pobunjenika-partizana na ovome području. -Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

25. VII. Stanje u Varcar Vakufu bez promjene, a tako isto u Jajcu u D. Vakufu i okolini vrši se utvrđivanje položaja. Iz Bugojna vršena nasilna razviđanja u pravcu Kupresa i odlazak jednog dijela ustaša crne legije iz Bugojna u Kupres. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
26. VII. U Varcar Vakufu i Jajcu bez promjene, na svima položajima oko tih mjesta mirno. Oko 3.00 sata manja grupa partizana izvršila napad na izvidnicu vlaka, koji je išao od D. Vakufa prema Bugojnu, kod mjesta Kopčića.²⁷ Napad odbijen. Kod Bugojna skrhao se prilikom spuštanja jedan zrakoplov, »Potez« bez ljudskih žrtava. Dijelovi ustaša crne legije upućeni iz Bugojna u Kupres. U jutro izvršen je koncentričan napad partizana na Tomislavgrad kojega su i zauzeli.²⁸ Naknadno se doznalo da je dne, 18. o. m. prigodom napadaja partizana na Bugojno jedan odred ustaša 1 milicionera napao u leđa partizane i tom zgodom nanijeto neprijatelju osjetljivi gubitci. Taj odred ustaša i milicionera krenuo je u noći iz Kupresa prema Bugojnu u pomoć. Tom zgodom poginulo je 5 milicionera i 4 ustaše, ranjeno 2 milicionera i 2 ustaše, a nestalo 3 ustaše. U Kupres stigao je pukovnik g. Šimić i preuzeo vodstvo nad svima snagama. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
27. VII. Iz Varcar Vakufa stigla obavjest da se jedan dio partizana oko 2800 grupišu oko Ribnika sa namjerom da napadnu Ključ i Varcar Vakuf.²⁹ Drenović vođa četnika otišao u Banja Luku moliti pomoć. Oko Jajca vrši se utvrđivanje. Iz D. Vakufa poslate ophodnje u raznim pravcima u nasilna razviđanja. U 3.00 sata u jutro napad na Bugojno odbijen vatrom iz topova i bacača. Iz Kupresa povedena akcija pod zapovjedništvom pukovnika g. Šimića u pravcu

Sujicu su **oslobodili Prvi i Četvrti bataljon Treće sandžačke brigade.**

²⁷ **Napad su izvršile jedinice Druge proleterske brigade.**

" Duvno je oslobodila Prva proleterska brigada.

U to vrijeme Prva krajiška brigada i Peti krajiški odred vršili su pripreme za napad na Mrkonjić Grad (Varcar Vakuf).

Šujice, Tomislavgrada i Livna. Podpukovnik g. Sram zapovjednik 9. p. p. vratio se iz D. Vakufa u Travnik. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

28. VII. Iz Varcar Vakufa dobivena obavjest da je Ključ obsjednut po partizanima.³⁰ U Varcar Vakufu naređena stroga pripravnost. U okolini Jajca nastavlja se radovima na utvrđivanju. Posada iz D. Vakufa postavila opet stražu od 10 domobrana i milicije u s. Prusac. Napad na Bugojno iz pravca Gorica odbijen vatrom iz topova i strojica. U Travnik stigla obavjest da se sa Igman planine prebacilo preko želj. pruge između s. Hadžići i Pazarić, pobunjenici-partizani u jakosti oko 1800 i da napreduju prema s. Lepenica.³¹ Pukovnik g. Šimić u nastupanju preko Šujice ka Duvnu naišao je na partizanske bande, gdje ih je razbio. Bande se povukle u raznim pravcima. Zaplijenjena komora pobunjenika sa raznim tvorivom i 1 gorski top 65 mm. Partizani ostavili veliki broj mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva ustaše i 14 ranjenih ustaša.³² Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
29. VII. Iz Varcara primljena obavjest da je Ključ pao u ruke partizana. Posada Ključa povukla se u pravcu Sanice i Sanskog Mosta. Kod Jajca nastavlja se sa radovima oko utvrđivanja. Pred zoru odbijen jedan manji napad na Bugojno. Prilikom preselice streljiva i hrane za trupe koje su zauzele Šujicu i Duvno izvršen je prepad na tu preselicu kod D. Malovana od strane partizana. Tom zgodom poginulo je 6 ustaša crne legije, među njima Dr. Schüller liječnik I. bojne crne legije, a 3 ustaše ranjena.³³ Pred noć napali su pobunjenici sa jačim snagama iz sjevero-zapadnog pravca na sela oko Kupresa, Suhova, Bili Potok i Zlosela. Borba se vodila kroz čitavu noć. Pobunjenici zapalili oko 40 zgrada. Ranjeno 6 milicionera grupe Kupres i pričuvni domobranski poručnik g. Emil Gvozdrenović.³⁴ Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
30. VII. Oko Varcar Vakufa vrše se utvrđivanja i nasilna razviđanja,¹ a tako isto i oko Jajca. Oko D. Vakufa zauzeti po posadi iz D. Vakufa svi položaji koji su i prije bili držani. Iz Bugojna vršena nasilna razviđanja prema Golom Brdu. Mjestimično naišlo se na fnanje skupine partizana koje

O borbama za Ključ vidi tom IV, knj. 6. dok. br. 56 i 66.

" Tih dana Peta crnogorska NOU brigada i Hercegovački NOP odred probijali su se prema Bosanskoj Krajini.

³² Borbe je vodila Prva proleterska brigada.

³³ Napad na komoru je izvršio Glamočki bataljon i Kupreška četa Trećeg krajiškog odreda.

³⁴ O ovim borbama oko Kupresa vidi dok. br. 178, prim. br. 8.

su se razbježale. Iz Kupresa i neposredne okoline odbačeni partizani sa velikim gubitcima, koji su htjeli pod svaku cijenu zauzeti Kupres i time odvojiti naše trupe u Duvnu. Veliko požrtvovanje pokazali su milicioneri grupe Kupres sa svojim zapovjednikom domobranskim prič. nadporučnikom g. Mikoljijem, kojima je uspjelo partizane u velikom broju poubijati i prisiliti ih na povlačenje. Oko Duvna i Šujice vođena čarkanja sa partizanima. Pukovnik g. Šimić traži pomoć u ljudstvu za posade u Šujici i Duvnu, jer inače neće biti moguće držati ta mjesta od neprekidnih napada partizana, kojih imade ovdje oko 3.000,³⁵ a podpomognuti su dalmatinskom brigadom partizana pod vodstvom Vice Buljana. Ovaj Stožer obavješten iz Banja Luke, da je poslata pomoć Sanskom Mostu i u pravcu Varcar Vakufa do Kadine Vode i Sitnice. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

31. VII. Iz Varcar Vakufa javljeno da je oko Sitnice stigla motorizovana kolona Njemaca i hrvatskih domobrana radi akcije prema Ključu. Dan akcije određen je za 1. VIII. o. g. Oko Jajca vrši se utvrđivanje. U Pruscu kod D. Vakufa izvršena reorganizacija milicije. Iz Bugojna poslata ophodnja u nasilno razviđanje u pravcu Golog Brda i Gračanice. Pukovnik g. Šimić prokrstario je sa bojnim kolima između Duvna i Livna i izvještava, da će se morati vratiti natrag prema Kupresu, jer mu je prekinuta veza sa Kupresom pa nemože trupe snabdjevati sa hranom, streljivom i ostalim tvorivom. Akcije na ovome području može vršiti zahvaljujući bojnim kolima koja su mu stavljena na raspoloženje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje. Toga dana stigla obavjest da su Talijani kod Vagnja na putu između Livna i Sinja napadnuti bili od partizana. U borbi bilo mrtvih i ranjenih na obim stranama veliki broj. Talijani su izgubili 12 strojica i 7 teretnih samovoza sa hranom i streljivom. Talijani se povukli prema Sinju.³⁶

B. ISKUSTVA

1. Sa ovom sada raspoloživom momčadi, koja je već jedanputa bacala oružje i preživjela jedno rasulo države, a ni najmanje svijesna Hrvatsva, vrlo je teško polučiti neke veće uspjehe u borbi protiv pobunjenika-komunista, koji su riješeni na uspjeh ili smrt, a raspolazu sa jakom promičbom izvan i unutar države.

³⁵ Odnosi se na Prvu proletersku brigadu

^{>0} Borbu je vodio Udarni bataljon Srednjedalmatinskog NOP odreda.

2. Ljudstvo treba u potpunosti opremiti boljim i jačim oružjem, odijecom, i obučom te rubljem. Ljudstvo treba podvrći obuci i zavođenjem reda, stege i osvježenje vojničkog znanja i Hrvatske svijesti. Pošto je ljudstvo većim dielom razbacano po položajima i malobrojno, nemoguće je to sistematski provesti.
3. U koliko je momčad vezana stalno za položaje i izložena pobunjeničkim napadajima osjeća se podređena, pa želi više puta preći u ofanzivu što se najbolje ogleda u ovom mjesecu, gdje su na pojedinim odsjecima ove zone pod vodstvom dobrih častnika dali sve od sebe, i ako su pobunjenici-partizani bili mnogo brojni, dobro naoružani i vođeni dobrim vodstvom.
4. Pobunjenici-partizani koji su došli iz jugo-istočnog pravca zajedno sa domaćim pobunjenicima držali su za sigurno da će čitavi ovaj kraj moći naprosto pregaziti, što im nije uspjelo, kako se to vidi iz prednje bojne relacije.
5. Milicionere i mještane dragovoljce pri akcijama i odbrani pojedinih mjesta protiv pobunjenika, treba staviti potpuno pod domobranske zakone i protiv ogriješitelja preduzeti najstrožije zakonske mjere.
6. Razviđanju prigodom ophodnja treba posvetiti osobito točnu pažnju, ne se oslanjati na izkaze mještana i seljaka.
7. Osiguranja i zaštitu treba temeljiti na dobrom razviđanju i zauzimanjem, zgodnih i posednih položaja koje treba dobro utvrditi.
8. Nastojati neprekidno vladati dominantnim odnosno istaknutim točkama, grebenima planina i šumama.
9. Napadati uvijek energično, drsko i odlučno. Svaki napad po mogućstvu pomagati vatrom strojnica, strojopušaka, bacača i topova. Bitno je da su pobunjeničke bande u velikom strahu i velike kukavice te napuštaju položaje čim vide pred sobom i prema sebi dobru i odlučnu vojsku, a čim osjete kod vojske kolebanje postaju drski i prelaze u napadaje.
10. Čišćenje zemljišta pobunjenika vršiti načelno zaokruživanjem, a izbjegavati široke frontove koji se lako probijaju i cijepaju. A u koliko se radi širokim frontom, nadirati t.j. napredovati dominantnim gredama i nikako koristiti poprijeke pravce. U odbrani imati odlučnost i hladnokrvnost, a naročito starješine.
11. U posljednje vrijeme dolaskom crnogorsko-srbijanskih-partizanskih 7—8 brigada u jakosti od 8—9 tisuća ljudi u ove krajeve, a pojačni domaćim pobunjenicima-partizanima iz područja Janja, Livna i Dinare, spojili se sa pobunjenicima-partizanima iz planine Grmeč broje danas oko 15 tisuća boraca. Ovako jaki poduzimaju koncentrične napade na pojedina mjesta u kojima su male i malobrojne naše posade ili

ih uobće nema, te im redovito uspjeva zauzeti mjesta, opljačkati i povući se u planine i šume. U pojedinim zauzetim mjestima održavaju sastanke sa mještanima i drže im predavanja o komunizmu. Oduzimaju narodu hranu i stoku za svoju prehranu. Istaknute osobe u ustaškom pokretu, ustaše i domobranske častnike streljaju, dočim domobrane protiv kojih nema kakovih pritužaba puštaju svojim kućama sa podukom da se više nejavljaju u Hrvatsku vojsku.

C. NEDOSTATCI I GRIJEŠKE.

1. Ljudstvo satova nedovoljno odjeveno i obučeno, slabo takorekuć nikako nacionalno odgojeno, starješine, a pogotovo dočastnici malobrojni i većim dijelom slabo podučene i nedovoljno svijesne dužnosti vojničkog poziva i nedovoljno energični.
2. Momčad teškom službom i slabom hranom iscrpljena i za veće štrapace nesposobna.
3. Vidi pod B/3.
4. Vidi pod B/4.
5. Talijanska vojna zapovjedništva ne pružaju dovoljno pomoći i osobnu zaštitu našem stanovništvu, koje je izloženo raznim nasiljima partizana i nazovi četnicima, koji su čak u talijanskoj zoni podpomognuti od strane Italijana. Italijani drže u pojedinim mjestima velike posade, ali ne poduzimaju nikakvih akcija protiv pobunjenika i to baš u krajevima, gdje je najčisti hrvatski živalj, kao n. pr. Duvno, Livno i Posušje.

D. VLASTITI I PROTIVNIČKI GUBITCI.

Domobrana, ustaša, mještana milicionera, četnika, i pobunjenika partizana.

	Domobrana	Ustaša	Mješt. milic.	Četnika	Pobunjenika partizana	SVEGA	Opaska
Poginulo	34	47	12	4	483	570	
Ranjeno	57	76	17	7	oko 520	677	
Nestalo	17	3				20	
Uhićeno							
Zarobljeno	36	3	5	–	19	63	

OPASKA: U prigibu dostavljaju se iskazi mrtvih, ranjenih i nestalih u borbama ovoga mjeseca kao i ranijih mjeseci i to samo za one za koje je posve točno utvrđeno.

OD OPREME I TVORIVA NESTALO, UPROPAŠĆENO I UTROŠENO:

Kabanica	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63
Haljinaca	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123
Hlača	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123
Rublja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54
Cipela	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
Gunjeva	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58
Pušaka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
Noževa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
Pripiasnih remnika	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
Nabojnača	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123
Viškova za nož	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
Naboja 7.9 mm 0.24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	348600
Naboja 8 mm 0.30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	180990
Naboja 7.9 m m 0.23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115500
Ručnih odbrambenih bombi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1801
Ručnih napadačkih bombi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1323
Male bombe za bacač	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2360
Velike bombe za bacač 80 mm	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	620
Granat šrapnela 10 cm. 0.14 G.K.N.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70
Srapnela 10 cm 0.12/14 G.K.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Tempirnih granata 10 cm 0.28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	964
Tempirnih granata 7.5 cm. 0.28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	797
Srapnela 7.5 c m 0.26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2502
Signalnih naboj zelenih	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300
Signalnih naboja bijelih	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58
Signalnih naboj crvenih	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62

Od neprijateljskog tvoriva i naoružanja što je zaplijenjeno zadržala je ustaška crna legija za sebe da se može popuniti i naoružati, samo gorski top 65 mm poslat je tehničkom zavodu u Sarajevo na popravak.

Zapovjednik podpukovnik
(M. P.) (Sram)
Sram

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 17 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SITUACIJI NA SEKTORU TUZLA — CAPARDE

HRVATSKI GENERAL

kod 718. njemač. pješ. divizije
Op. Br. 2473/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 17. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće do
17. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog Domobranstva (Oper, i očevid, odjel)
2. II. i III. Domobraskom sboru (Glst.)
3. II. i III. Domobran, sbor. području (Glst.)
4. Zapovjedničtvu Ustaške Vojnice (Podhvatni i izobrazbeni odjel)
5. Zapovjedničtvu 3. 4. i 5. pješačke divizije
6. Vrhovnom nadzorničtvu oružništva
7. Zapovjedničtvu 4. i 5. oružničke pukovnije
8. Zapovjedničtvu I. zone (pukovnik Šimić)
9. Zapovjedničtvu II. zone (7. p.p.)
10. Zapovjedničtvu IV. zone (15. p.p.)
11. Ustaškom zdruhu Sarajevo.
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju prema karti 1: 100.000)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje uglavnom nepromjenjeno.

Partizanska grupa uspjela je da se probije kroz Majevicu (sjeverno od Caparda) i došla je na sjeverne ogranke¹. Preduzimaju se mjere da se spriječi njihovo prodiranje dalje na sjever i eventualno prebacivanje na lijevu obalu Save.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

Oblast Tuzla-Bijeljina: Podhvat kod Capardia završen 15. o.mj. u 19 sati, i jedinice se povratile u svoja izhodišta. Do borbe sa partizanima nije došlo.

¹ Poslije neprijateljske ofanzive na oslobođenu teritoriju oko Sekovića (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 169), Šesta istočnobosanska brigada je 11/12 septembra prešla preko ceste Tuzla — Zvornik i prebacila se na teritoriju Majevice.

Prema podacima dobivenim od četnika partizani, jačine 700 su krenuli dolinom rijeke Janje, u pravcu s. D. Trnova (15 km. j. z. od Bijeljine). Vođa ove grupe je Roćko Colaković.² Partizani se sada nalaze na četničkom nodručju. Prema njemačkom izviješću, jedna grupa od 300—500 partizana, probila se je u s. Korenitu (21 km zapadno od Bijeljine).

GUBITCI:

Nema podataka.

/

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i oprez na svim postavama i osiguranje r. Save, radi spriečavanja prebacivanja partizana.

POKRETI I PREMJEŠTANJE CETA:

Jedinice koje su bile u podhvat u kod Capardia, vratile su se u svoja izhodišta.

OSOBITI DOGADAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Nije bilo.

(M. P.)

GENERALLUKIĆ
Lukić

² Šesta istočnobosanska brigada. S njom su se tada nalazili Glavni štab i Pokrajinski komitet KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG DOMOBRANSKOG
ZBORA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA ZA VRIJEME OD
1 DO 15 SEPTEMBRA 1942 GODINE**

ZAPOVJEDNICTVO II DOMOBRANSKOG SBORA

Gst. broj 10734/tajno

U Brodu n/S., dne 19 rujna 1942.

PREDMET: Doglasno izvješće za

vrieme od 1. do 15. rujna 1942.

SPOJ: Očev. br. 4163/taj. — 41.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA (Očevid, odjel).—
VRHOVNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU.—
ZAPOVJEDNIČTVU I DOMOBRANSKOG SBORA.—
ZAPOVJEDNIČTVU III DOMOBRANSKOG SBORA.—
Sastavak.—•

Prema zapoviedi Očev. br. 4163/tajno od 17. studenog 1941. dostavljam sljedeće doglasno izvješće za vrieme od 1. do 15. rujna 1942. sastavljeno iz prikupljenih podataka i primljenih dopisa.

I.— OBĆA UNUTRAŠNJA SITUACIJA:

2.— Pobunjenička akcija i poduzete mjere:

2. IX. 1942.:

Noću 2/3. pobunjenici nepoznate jakosti napali Caglin (18 km j. Našica), puščanom i strojničkom vatrom. Napadaj odbijen.

5. IX. 1942.:

U 0315 i 0415 sati izvršeni napadaji na s. Ljeskovicu i s. Darkovac (14 km j. z. Našica). Oba napadaja bez gubitaka.

Četnici zaposjeli sela Korovi i Trstenci (4 i 8 km j. i. Bosanskog Kobaša), zauzeli položaje i spriečavaju promet na putu Bos. Kobaš — Derventa.

7. IX. 1942.:

Od 0200 do 0230 sati partizani vršili slabiji napadaj na naše postave na Djedovači (4 km z. Sanskog Mosta).¹

¹ Napad je vršila grupa boraca Prvog krajiškog odreda.

U 1400 sati četnici sa Ozrena napali naše ljudstvo koje izgrađuje bunkere na pruži između željezničkih postaja Suho Polje i Boljanić. Odveli sobom 38 obkopa, od kojih 24 sa oružjem. Domobrane su po razoružanju vratili, a poduzete su mjere za povraćaj oduzetog oružja.

Opažene su manje skupine partizana kod Han Kola (11 km j. z. od Banja Luke) i kod Međe k 532 (km j. Banja Luke).

9. IX. 1942.:

Noću 9/10. napadnuta je naša zaseda kod s. Turića (*? km i. od Gradačca). Napadaj odbijen.

Posada Bos. Svinjara bila je prinuđena pod vrlo jakim pritiskom povući se tokom noći 9/10. o. m. preko Save u s. Davor.

11. IX. 1942.:

Noću oko 200 partizana napalo je oružničku postaju Grbavci (8 km j. z. Bos. Dubice). Nakon borbe posada sa postaje povukla se u Bos. Dubicu.² Isto tako usljed opasnosti povučena je i oružnička postaja Maglajci (9 km j. Bos. Dubice).

12. IX. 1942.:

U 0400 sata skupina partizana nepoznate jakosti — nekoliko stotina, sa više strojnica napala selo Dubnica (10 km s. z. Capardi). Straža uz pomoć dobrovoljaca i ustaša iz s. Prnjavora nakon dvosatne borbe potisnula partizane, koji su se povukli u Rožanj planinu (12 km s. z. Capardi). Istodobno su partizani — dio iste skupine — napali s. Kalesiju i s. Prnjavor. Napadaji odbijeni bez vlastitih gubitaka, gubici partizana nepoznati.⁸

13. IX. 1942.:

U 0500 sati pobunjenici izvršili jak napad na Bos. Kobaš. Naša posada bila je prinuđena prebaciti se na lievu obalu Save. Upućeno je topništvo radi tučenja pobunjenika na predjelu j. i. od Bos. Kobaša.

Noću 12/13. jače partizanske snage i tokom 13. o. m. napale su Orahovicu i Dolce (6 km s. i. Orahovice). Jačim snagama napadnuta je također i željeznička pruga Našice — Cačinci.

" Napad su izvršile jedinice Drugog krajiškog odreda.

' Prilikom pokreta iz Birča na Majevicu, Šesta istočnobosanska brigada je prešla cestu Tuzla — Zvornik kod sela Dubnica i tu se sukobila sa grupom ustaša i domaćom legijom. Poslije kraće borbe, razbivši neprijatelja, Brigada je nesmetano nastavila svoj put. U ovoj borbi lakše je ranjen jedan partizan.

Tokom 13. o. m. partizani uspjeli prodrieti u južni dio Orahovice, odakle su posredovanjem dielova, koji su učestvovali u podhvatu kod Vočina (novaci) odbijeni.

15. IX. 1942.:

Noću 15/16. o. m. pobunjenici nepoznate jakosti napali Našice. Napadaj je odbijen.

Sa naše strane u prvoj polovici rujna poduzeto je više manjih podhvata, od kojih naknadni- podhvat čišćenja Fruške Gore od 1. do 5. rujna. Podhvat čišćenja pobunjenika na Vučjak planini. Podhvat od strane IV gorskog zdruga u jugozapadnom Srijemu i sa strane Slavenskog zdruga na prostoru: Suhopolje — Dulavec — Voćin — Cabuna u vremenu od 9 — 15 rujna, koji su uspješno završeni.

3.— O četnicima i njihovom radu:

Četnici suborci lojalni su u glavnom samo kada mogu izvući koristi. Grupe pljačkaša vrše i nadalje nasilja, pljačke i otimačinu pod vidom četnika ili partizana, kako im kada konvenira. Najbolji primjer za ovo je zadnji pljačkaški napadaj sa Motajice na Bos. Svinjar i Bos. Kobaš.

Inače pojedini vođe četnika nastoje uskladiti svoje prohibitke sa uglavljenim primirjem, te čak i suradnju, kada su možda i njihovi probitci dirnuti. Sa partizanima se ne slažu, ali izgleda da partizani imaju svojih pristaša među četnicima, pomoću kojih vrše svoju promičbu i rasturaju promičbeno tvorivo.

U oblasti Ozrena ispoljuje se nelojalnost tamošnjeg četničkog odreda, kao i kod Trebavskog četničkog odreda, gdje je dokazano, da je kod podhvata na Vučjaku aktivno sudjelovao jedan njihov »bataljon«, tako da se je moralo njima ultimatuumom zaprijetiti, što je uz poduzeti podhvat imalo puno uspjeha.

Nastojanja vodstva iz Srbije, da na mjesto vojvode Kerovića postave ratobornog Stevu Damjanovića zv. »Leko« za komandanta Majevičkog četničkog odreda, nisu uspjele, te zbog rivalstva četničkih zapovjednika nastao je izvjestan nemir, ali je većina pravoslavnog življa uz vojvodu Kerovića. Odmetanjem pravoslavaca pozvanih na dužnost u domobranstvo, postepeno se povećava broj odmetničkih skupina.

4.— O komunistima:

Slaba brojčana jakost naših oružanih snaga na ogromnom prostoru doprinosi uz ine uzroke nezadovoljstva da partizanska djelatnost svakog dana raste. Ona se sastoji u promičbi komunističkog naziranja na sviet i uvođenju sovjetskog sustava vladavine,

a s druge strane njihove vojničke postrojbe osobito sjeverno Save, dnevno poduzimaju jače dobro smišljene i organizirane prepade na naše postrojbe, oružničke postaje, prometne veze, sela i t. d. Naše se snage hrabro odupiru njihovim nasrtajima, a veći podhviti čišćenja pokazali su se kao vrlo djelotvorni, te će morati od vremena na vrijeme ponavljati. Taj komunistički pokret morao bi se uz vojničke podhvate i na drugi način spriječavati, jer uzroci njegovog postanka, nisu vojničke prirode. Prirodno je da je ovaj pokret u uskoj vezi sa stanjem na Istočnoj fronti, te ima izgleda da će i ova poteškoća biti uspješno prebrođena.

v Razvili su pojedinačno ili u manjim skupinama vrlo živu promičbenu djelatnost ustmeno ili putem letaka.

I na području južno Save padom Ključa i Varcar Vakufa, njihove skupine su pojačane, te ugrožavaju posredno i kotar Banja Luka. Protiv njih poduzet je podhvata olakšanja stanja južno Banja Luke.

Vođe partizana na sve moguće načine pridobivaju pučanstvo, obećavajući da će svaki biti dobro namješten i da će dobiti dobro imanje, kada se pobijedi, u što su oni sigurni. Mnogi partizani među njima bore se ne znajući zašto, već jedino znaju da vode borbu protiv ustaša i fašista.

6.— O stranoj promičbi u narodu:

Vrši se u pojačanoj mjeri svim mogućim sredstvima, a osobito putem krugovalnih postaja i putem osobnog dodira, tajnim sastajanjem neprijateljski razpoloženih osoba, što unosi nemir i stvaraju zabunu ponajviše širenjem lažnih i alarmantnih vijesti.

Našu promičbu trebalo bi još znatnije pojačati i time suzbijati neprijateljsku. Uporaba zrakoplova sa strane neprijatelja postaje danomice češća i za očekivati je s vremenom pojačanje u ovom pogledu. Ona se sastoji u tome što se baca promičbeno tvorivo u insurgirane krajeve pozivajući pravoslavni živalj na ustrajnost i borbu, a što je najgore u zadnje vrijeme spušta se padobranima oružje i streljivo, pa čak i odjeća. Tako su noću 23/24. VIII. o. g. majevičkom četničkom odredu bacili 30 njemačkih i italijanskih strojopuškara, 20 čeških strojopuškara, 2 strojnice sa zračnim hlađenjem, streljivo i 400 pari donova, kao i 2 krugovalne postaje, od kojih je jedna montirana u školi s. Rastošnice i nosi naziv »Miki«. Drugoj pri padu polomljene cieve, a sa naše strane za sada poduzimlje se vrlo malo za spriječavanje ovih nemilih pojava.

7.— O prilikama prehrane i prometa:

Prehrana:

Sa svim tim što je uništavanje žitarica i vršalica sa strane partizana, prehrana odnosno prikupljanje potrebština otežano,

osjeća se donekle poboljšanje, jer ima dosta voća i povrća na tržištima. Nažalost cijene su visoke od čega trpi činovnički stalež i ostali siromašni sviet, koji ne može iste uz švercerske i kriomčarske cijene kupovati.

Organizaciji i aktiviranju aprovizacija za činovnike, radnike ima se što žurnije pristupiti, da ne bi zima doniela neugodnih iznenađenja.

Uz savjestno izvršavanje zakonskih odredaba i propisa moći će se samo onda postignuti da se prebrodi ova kriza, a uvođenje karti za sve živežne potrebštine je glavni uvjet za uredno obskrbljavanje pučanstva sa hranom tako, da se ne događa da pučanstvo jede jednom tjedno mesa, dočim se u gostionama može svakog dana dobiti nresa, naravno kriomčarenog.

Promet:

Promet se redovito odvija, ali je na nekim potezima ugrožen. Vida se sve više osoba koje prenašaju hranu.

8.— O odnosima domobranstva sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:

Odnosi dobrij a osobito u slučajevima, gdje je potrebna suradnja domobranskih, ustaških i građanskih vlasti protiv pobunjenika.

9.— O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dielovi nalaze na našem području:

Korektni i srdačni. U Zemunu Niemci nikako ili slabo pozdravljaju pripadnike domobranstva. Postoji žalba sa njemačke strane da opet naši slabo, nevojnički i ne gledajući u oči dotičnog, pozdravljaju.

II. — STANJE U DOMOBRANSTVU:

1.— Razpoloženje, duh i stega: razpoloženje i duh u zadnje vrijeme su se popravili, pošto su neki pričuvnici, koji su bili na vježbi preko 5 — 6 mjeseci, najvećim dielom zamienjeni. Ipak još nije na dostatnoj visini iz sljedećih razloga:

a) Sto ima pričuvnika, koji su na vježbi preko određenog roka, a trebalo ih je na vrijeme otpustiti.

b) Sto su domobrani većinom seljaci i traže dopuste oko dovršavanja poljopriradnih poslova, koji su baš sada u punom jeku. Koliko to prilike dozvoljavaju, nastoji im se udovoljiti.

c) Nejednaka nagrada i prehrana domobranskih osoba, kao i osoba iz Domdo jedinica i ustaške vojnice.

Stega je zadovoljavajuća.

2.— Incidenti, neredi i izgredi: nije ih bilo.

3.— Utjecaj strane promičbe: veoma jak u narodu u insurgiranim predjelima.

- 4.— Bještva: nije bilo.
- 5.— Ponašanje častnika, dočastnika i domobrana: bilo je dobro.

III. — VANJSKA SITUACIJA:

- 1.— O prilikama u pograničnim oblastima susjednih država:

Srbija:

Kao uvijek Srbi jesu i ostati će nepomirljivi neprijatelji našeg naroda i naše države, što svakom prilikom izpoljava. Mir u Srbiji je prividan, oni očekuju pobjedu grupe »RAB« (Rusije, Amerike i Britanije). Pri čemu krugoval London podpiruje ova nastojanja, tvrdeći da se veliki broj četničkih častnika nalazi u njemačkoj izvještajnoj službi (izvješće Mjestnog zapovjedništva Zemun, broj 64/tajno od 14. o. m.). Navodno je u »jugoslovenskoj vladi« u Londonu nastao razcep između velikosrba i federalista.

Kako bi se spriječilo zlouporabljanje velikih preostalih količina streljiva u Srbiji, Niemci su naredili smanjenje broja četnika na 10.000 s time, da predaju sve puške, na mjesto kojih će dobiti englezke puške sa po 30 naboja, a na 1000 četnika odobreno je naoružanje od 3 teške i lahke strojnice. U svemu će Srbija sa četnicima, državnom stražom i dobrovoljcima moći držati 40.000 oboružanih ljudi.

Za svoj neuspjeh u Bosni četnici krive neslogu među vojvodama, a ima izvještaja da četnici iz Novog Pazara, ponovno namjeravaju sredinom rujna provaliti u Bosnu, ali sada samo u manjim skupinama, tako da se u Bosni vidi »da se misli i radi za njih«. Veća akcija sprema se na jesen »kad će pasti odluka«, kako oni govore.

Mađarska:

Sa Mađarskom održavaju se prijateljski susjedski odnosi. Do manjih incidenata na granici došlo je zbog prelaza pojedinaca na jednu i drugu stranu, bez težih posljedica.

- 2.— Strani vojni bjegunci: Nije ih bilo.

- 3.— Nedozvoljeni prelazi preko granice:

Ima često, osobito čamcima preko Save i Dunava. Uporaba iz Njemačke dolazećih oklopnih motornih čamaca mornarice u doledno vrijeme onemogućit će donekle ove nezakonite prelaze.

- 4.— Odnosi sa susjednim pograničnim vlastima: Ispravni.

IV. — OBĆI ZAKLJUČAK:

Obće stanje na području ovog sбора u pogledu sigurnosti slabo između Save i Drave, nešto bolje južno Save. Samo energičnim mjerama sa strane domobranstva može se odkloniti djelomičnu naklonjenost stanovništva partizanima.

Prehrani bi valjalo posvetiti osobitu pažnju, jer je to jedan od uvjeta za red i mir u zemlji. Kraj svih žrtvi i teškoća pogledom na približujući se krajnju pobjedu na istoku, naš narod očekuje konačno smirenje i konsolidiranje naših prilika za dobrobit cjelokupnog naroda, a u duhu Nove Evrope.

ZAPOVJEDNIK

General (Iser)

Iser

(M.P.)

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SITUACIJI U OKOLINI BIJELJINE

HRVATSKI GENERAL

kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2532/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 20. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće
do 20. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva (Oper, i očevid, odjel)
2. II. i III. Domobranskom sboru
3. II. i III. Domobran, sbor. području
4. Zapovjedničtvu Ustaške vojnice (podhvatni i izobrazbeni odjel)
5. Zapovjedničtvu 3. 4. i 5. pješačke divizije
6. Vrhovnom nadzorničtvu oružništva
7. Zapovjedničtvu 4. i 5. oružničke pukovnije
8. Zapovjedničtvu I. zone (pukovnik Šimić)
9. Zapovjedničtvu II. zone (7. p.p.)
10. Zapovjedničtvu IV. zone (15. p.p.)
11. Ustaškom zdrugu Sarajevo
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1 : 100.000)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje nepromjenjeno.

U oblasti Bijeljine pripremaju se mjere za podhvat protiv partizanske grupe koja se pojavila oko s. Crnjelovo¹.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

OBLAST BIJELJINA: U cilju razviđanja u predjelu D. Crnjelova, gdje se pojavila jedna partizanska grupa (vidi izvješće od 19. o. m.), krenula su 18. o. m. 2 samovoza sa njemačkim vojnicima.

¹ Tih dana Šesta istočnobosanska brigada nalazila se na odmoru u semberskim selima. Bojeći se njenog prisustva u ovim krajevima, neprijatelj se pripremao da je protjera sa ovog terena. Pošto je dobio obavještenje o namjerama neprijatelja, Stab brigade je odlučio da

Sa tim samovozima prebačeno je iz Crnjelova oko 200 naružanih četnika (vođe Gligić i Bančić) u Subotičte (4 km. s. z. od Crnjelova na Savi). Potom je 6 četnika prebačeno u Bijeljenu na kratko vrijeme, i opetovano vraćeni u Crnjelovo. Sve ~uz pratnju Niemaca.

Pojava četnika u Bijeljini izazvala uznemirenost.

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

OBLAST SARAJEVO: Kod Koševa (sjev. granica Sarajeva) odmetnici napali dva domobrana koji su čuvali stoku i razoružali su ih, a stoku zapljlenili.

Ustaše su odmah poduzeli podhvat i oslobodili domobrane, dočim su odmetnici stoku otjerali.

Izgubljene dvie puške.

GUBICI:

Naši: izgubljene 2 puške.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i oprez na svim postavama.

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE CETA:

Nije bilo.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

a) Doznaje se, da četnički vođa Račić, koji je došao iz Srbije sa zadatkom da zamjeni vojvodu Kerovića, nije uspio, te je, navodno, prebjegao partizanima.

b) Poručnik Mičić Momčilo, pobočnik vojvode Kerovića, zapovjednika Vlaseničke četničke brigade, zajedno sa svojim bratom navodno pobjegao partizanima.

c) 26. ustaška bojna, koja je bila stigla u Mostar 19. o. m., vraćena je od strane Talijana u Sarajevo, jer Talijani o njenom dolasku niti odobrenju nisu izvješćeni.

U toku 20. o. m. poduzete su sve mjere, da se bojna bez smetnje uputi u Mostar i dalje za Ljubuški.

Za točnost:

Glst. podpukovnik (Wanner)
Wanner

General Lukić v.r.

(M. P.)

izbjegne udar i da se Dovuče prema planini Majeveci. Neprijatelj je izvršio pokret i prokrstaro terenom gdje se Brigada ranije nalazila, ali na njene jedinice nije naišao.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA U SARAJEVU OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU
PARTIZANA NA FOJNICU**

**ZAPOVJEDNIČTVO
III DOMOBRANSKOG SBORA
Glavnostožerni odjel
Op. Br. 4183/taj.**

TAJNO

U Sarajevu dne 20. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće o
stanju na području III dom.
sbora od 19. IX. od 8 sati do
20. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog Domobranstva
(Oper, i očevid, odjel)
2. Hrgenu.
3. Zapovjedničtvu III Domobran, sbor. područja
4. Zapovjedničtvu 5. i 6. pješačke divizije
5. Zapovjedničtvu 5. oružničke pukovnije
6. Izvanrednom opunomoćeniku puk. Šimiću.
7. Zapovjedničtvu II zone (7. p.p.)
8. Sastavak.

TAKTIČKA SITUACIJA:

1)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Na putu Trnovo—Dobro Polje četnici napadaju naše preselice i pljačkaju ih. Izgleda da se pri tome izkazuju kao partizani.

Stanje pogoršano u oblasti Fojnice jer su partizani je zauzeli¹. Vjerojatno je da će produžiti u smjeru Kreševa i Kiseljaka sa svojim podhvatima.

¹ Po naređenju Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, Drugi i Treći bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke brigade zauzeli su 19 septembra Fojnicu. Neprijateljsku posadu u Fojnici su sačinjavali: 80 milicionera, ustaša i žandarma. U toku napada ubijeno je 15 ustaša i žandarma i zaplijenjeno 30 pušaka i veća količina odjeće i druge spreme. Bataljoni su napustili Fojnicu 21 septembra, pod pritiskom jakih neprijateljskih snaga od pravca Kiseljaka.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

II ZONA:

OBLAST FOJNICA: Partizani (oko 1000) koji su došli iz smjera Prozora i G. Vakufa napali su 19. o. m. u 0.5 sati Fojnicu. Razvila se je ulična borba u kojoj je poginulo 2, ranjeno 2, a nestalo 8 ustaša. Jedan dio povukao se ka Kiseljaku.

Fojnica je pala. Partizani su je opljačkali i zauzeli su rudnik Bakovići (4 km. j. od Fojnice) zapalili most (1 km. j. i. od Fojnice) i Pilanu.

Jedna grupa Partizana po zauzeću Fojnice, krenula je ka Kreševu, a druga grupa ka Kiseljaku.

OBLAST TRNOVO: preselica od 5 teretnih samovoza, koja je pošla iz Sarajeva i prošla kroz Trnovo u li sati 19. o. m. napadnuta je od četnika kod Dobrog Polja i opljačkana.² Četnici su bili obučeni sa oznakama partizana (grupa Homovića³).

Tom prilikom vođa kolone i 3 šofera su zarobljeni. Jednom šoferu uspjelo je pobjeći i taj se nalazi u Trnovu. Poginula su 4 domobrana i građana, te 6 četnika.

Samovozi su spašeni, navodno oružanom intervencijom četnika. Ovi će se samovozi izvući u Sarajevo.

Od 39 domobrana iz preselice 4 su poginula, 11 nestalo, a ostali se vratili razoružani u Trnovo. Izgubljeno 2 strojopuške i 22 puške.

OBLAST SARAJEVO: 19. o. m. u 14 sati grupa četnika Save Derikonje, napali su selo Koševo (sjev. od Sarajeva). Borba između četnika i ustaša razvila se je kod s. Nahoreva. Prilikom borbe poginula 4 ustaše, a 2 domobrana razoružana i puštena po četnicima.

Sa strane četnika bilo je gubitaka, ali se ne zna koliko.

GUBITCI:

Naši: mrtvih 6 ustaša i 8 domobrana
zarobljenih 2 ustaša i 4 domobrana
nestalih 8 ustaša i 11 domobrana
izgubljeno 2 strojopuške i 22 puške
Neprijateljskih: 6 mrtvih.

² Prilikom izvršenja akcije četnici su stavili partizanske oznake, kako bi ustaše mislile da su napad izvršili partizani, pošto su četnici imali sa ustašama ugovor o saradnji u borbi protiv partizana.

* Rade Hamović

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Preko 6. divizije Mostar zatražena je žurna intervencija od saveznika da se događaj kod Trnova ispita, a samovozi i opljačkane stvari povrate domobranstvu.⁴

O ovome napadu izvješteni su i Niemci.

2. Poduzeta su razviđanja i bombardiranja zrakoplovstvom u oblasti Fojnice.

Poduzimaju se mjere za suzbijanje daljnje partizanske akcije.

2)

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE VLASTITIH CETA:

Stožer 1/5. bojne i 1 sat stigli iz Semizovca u Sarajevo, radi upotrebe u pravcu Fojnice.

3)

4

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI
CETA:

Nije bilo. —

Zastupa Zapovjednika
pukovnik (Prohaska)
Prohaska

(M.P.)

¹ Vidi primjedbu 2.

ZAPOVEDNIŠTVO
III DOMOBRANSKOG SBORA
Glavništvošermski odjel
Op.Br. 4183/4aj.

TAJNO 13

U Sarajevu dne 20. rujna 1942.

PREMETI: Dnevno izvješće o stanju na području III dom. sbora od 19.IX. od 8 sati do 20.IX. do 8 sati.

1. Glavnik oštećena Hrvatskog Domobranstva /Oper. i odevni odjel/
2. Ergena.
3. Zapovjedništvo III Domobran. sbor. područja
4. Zapovjedništvo 5. i 6. pješanske divizije
5. Zapovjedništvo 5. oružničke pukovnije
6. Izvanrednom opunomoćeniku pukov. Šimicu.
7. Zapovjedništvo II zone /7.p.p./
8. Sastavak.

FAKTIČKA SITUACIJA:

1)

A) KRATKA OCJENA SITUACIJE:

Na putu Trnovo-Dobre Polje Šetnici napadaju naše preselice i pljačkaju ih. Izgleda da se pri tome iskazuju kao partizani. Stanje pogoršano u oblasti Pojnice jer su partizani je sauzeli. Vjerajano je da će prođuti u smjeru Kreševa i Kiseljaka sa svojim podhvataima.

B) DJELATNOST PORUČNIČKIH ČETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

II ZONA:

OKLAST PROSEKA: Partizani /oko 1000/ koji su došli iz smjera Proseka i G. Vahove napali su 19. o. s. u 0,5 sati Pojnicu. Rasvila se je ulična borba u kojoj je poginulo 2, ranjeno 2, a nestale 8 ustaša. Jedan dio povukao se ka Kiseljaku.

Pojnicu je pala. Partizani su je opljačkali i sauzeli s rudnik Bakovići /4 km. j. od Pojnice/ i saopali most /1 km. j. i. od Pojnice/ i Pilanu.

Jedna grupa partizana po sauzedu Pojnice, krenula je ka Kreševu, a druga grupa ka Kiseljaku.

OKLAST TRNOVO: Preselica od 5 četinih samovosa, koja je pošla iz Sara jeva i prošla kroz Trnovo u 11 sati 19. o. s. napadnuta je od četnika kod Dobro Polja i opljačkana. Četnici su bili obučeni sa canakama partizana /grupa Komovića/.

Tom prilikom vođa kolone i 3 šofera su zarobljeni. Jednom šoferu uspjele pobjede i taj se nalazi u Trnovu. Poginula su 4 domobr. na i građana, te 6 četnika.

Samovosi su spašeni, navodno oružanem intervencijom četnika. Ovi će se samovosi isvući u Sarajevo.

Od 39 domobrana iz preselice 4 su poginula, 11 nestala, a ostali se vratili rasorušeni u Trnovo. Isgubljene 2 strojopuške i 22 puške

OKLAST SARAJEVO: 19. o. s. u 14 sati grupa četnika Save Derikonje, napali su selo Kosevo /sjev. od Sarajeva/. Borba između četnika i ustaša rasvila se je kod s. Mahoveva. Prilikom borbe poginula 4 ustaše, a 2 domobr. rasorušena i puštena po četnicima.

Na strani četnika bile je gubitaka, ali se ne zna kolik

SUBJEKCI:

Kali: utvrditi 6 ustaša i 8 domobrana
zarobljenih 2 ustaše i 4 domobrana
nestalih 8 ustaša i 11 domobrana
isgubljene 2 strojopuške i 22 puške

Ne prijateljskih: 6 utvrditi.

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Preko 6. divizije Mostar saztražena je šuma intervencije od saveznika da se događaji kod Trnova ispita, a samovosi i opljačkana stvari povrate domobranstvu.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA FOJNICA
OD 21 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA
FOJNICU**

ZAPOVJEDNICTVO ORUŽNIČKOG KRILA

Broj 1021/taj.

U Fojnici 21. rujna 1942.

Fojnica

»Predmet: napad i zauzeće
po partizanima.

- 1) ZAPOVJEDNIČTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.
- 2) ZAPOVJEDNIČTVU I. OPERACIONE ZONE TRAVNIK.
- 3) ŽUPSKO REDARSTVENOJ OBLASTI TRAVNIK.
- 4) KOTARSKOJ OBLASTI FOJNICA.
- 5) ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČKOG VODA TRAVNIK.

Dne 18. rujna u 20.30. sati oruž. postaja Fojnica, saznala je, da se je u toku dana prikupila veća grupa partizana, navodno oko četiri tisuće u Fojničkim Stajama, 5 km. južno od Fojnice, o čemu su brzoglasom izvješteni nadležni.¹

Za odbranu Fojnice raspolagalo se je sa malim snagama: 40 ustaša pripreme bojne iz Kiseljaka, »Oružnički krstareći odjel Travnik«, 8 momaka i 5. oružnika postaje Fojnica.

Dne 19. rujna u 4.15 sati prekinuta je brzoglasna veza sa Fojnicom i u 4.30 partizani su krenuli u napad na grad. Njihove ojačane prethodnice kretale su se glavnim pravcima: selo Tješilo — sj. zapadni dio grada, selo Selakovići — fratarski samostan i iz Bakovića prema Alaupovki. Nakon prodiranja predhodnica u grad, za vrlo kratko vrijeme upale su jače partizanske snage, zauzele položaje i zatvorili sve prilaze prema Fojnici, postavljajući na njima lake i teške strojnice. U napadu je učestvovalo 4 bataljona t.j. oko jedne tisuće partizana. Bataljoni su iz sastava V. Narodne oslobodilačke vojske udarne crnogorske brigade, dobro su bili naoružani sa italijanskim oružjem. Svi partizani su rodom Hercegovci i Crnogorci, zapovjednik im je Savo Kovačević, rodom iz Crne Gore. Došli su iz Gor. Vakufa i Prozora do Dernečišta i Fojničkih Staja, odakle su krenuli u napad prema Fojnici. Pričuya glavnih

¹ U napadu na Fojnicu su učestvovali Drugi i Treći bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 184, prim. br. 1.

snaga nalazila se je u Dernečištu, 7. km. jug. zapadno od Fojnice i u selu Bakovićima, 4,5 km. jugo istočno od Fojnice.

Pri prodoru partizana, ustaše su se nalazili u samome mjestu, te se je razvila ulična borba, uslied čega nijesu mogli dati jačeg otpora, a niti u najmanjem obimu spriječiti prodiranje partizana u Fojnicu. U ovoj borbi poginuo je ustaša, Hamid Melezović, rodом iz Kiseljaka, a dvojica su lakše ranjena. U Bakovićima je poginuo ustaša, Ivo Kapetanović, rodом iz Bistrice, kotar Fojnica. Da su se ustaše nalazile na položajima oko Fojnice, zaista, mogli su dati jači otpor partizanima, ali ipak nebi uspjeli zadržati njihovo prodiranje i zauzimanje Fojnice.

»Oružnički krstareći odjel Travnik«, nalazeći se na sjevernom položaju Fojnice, Banja, otvorio je puščanu i strojo-puščanu vatru na nastupajuće partizanske skupine sa južnog položaja Fojnice i pod zaštitom njegove vatre, uspjelo je ustašama, da se oslobode mjesta. Kada su jače partizanske skupine prodrle i zauzeli položaje, krstareći odjel se je povukao.

Očekivale su se naše snage, koje bi imale preduzeti akciju, ali je prikupljeno oko 200 ustaša pripremljene bojne iz Busovače, Viteza, Visokog, Zenice i Travnika, koje su snage bile nedovoljne za preduzimanje akcije u cilju zauzimanja Fojnice. Jedino, ustaše iz Busovače i Travnika, kretajući se, pod zapovjedništvom poručnika Uhrina, pravcem: Kaćuni — Biočići — Golo Brdo — Fojnica, napali su partizansku stražu, 1 km. sjeverno od Fojnice kod objekta Banja i ubili 3 partizana, kojima su zaplijenili 1 laku strojnicu, talijanskog modela.

Oružnici, postaje Fojnica, nijesu uspjeli izbjeći iz mjesta, već su se zaklonili po kućama, ali su sačuvali oružje i streljivo, osim zamjenika zapovjednika postaje, narednika Marka Polovine, kojega su partizani dne 20. rujna u 18 sati pronašli u njegovom privatnom stanu i zarobili. Pri samom napuštanju mjesta, partizani su ga pustili na slobodu.

Glavni cilj partizana je bio: pljačka državnih ureda, trgovina, zarobljavanje ustaša i promidžba među narodom. Mjesne ustaše uspjele su se zakloniti po kućama, a sami građani nijesu ih ođavali partizanima, već su se pokazali korektni i nijesu ispoljavali nikakav akt sabotaže, te su im na ovaj način spasili živote.

Odmah pri ulazu u mjesto, partizani su zapalili 2 pilane: Rika Vrička, šteta oko sedam miliona kuna i braće Šabanovića, šteta oko pet miliona kuna. U Bakovićima zapalili su državni rudnik, cijeni se šteta oko 700,000 kuna.

Opljačkali su državnog novca iz ureda: državne šumarije 300,000 kuna, poreznog ureda 47,000 k., općinskog poglavarstva 68,000 K., kotarskog suda 1,320 K, te osam raznih samokresa, kotarskoj oblasti nanjeli su štetu oko 100,000 Kuna kvarom blagajne, prozora i vrata.

Opljačkali su veću količinu živežnih namirnica, razne robe i to: državnoj šumariji u vrijednosti 330.000 K., nabavljačkoj zadruzi državnih službenika 40.000 K., zadruzi pilana u vrijednosti 200.000 K., trgovcu Safetu Sudžuki, razne manifakturne robe u vrijednosti jednog miliona, braći Momčilović, vlasnicima autobusnog preduzeće, razne robe u vrijednosti 45.000 kuna, Anti Misilu, predstojniku kotarskog suda, razne kućne predmete u vrijednosti 40.000, i poslovođi firme »Rivolta« 26.000 gotovog novca.

Iz oružničke postaje odnijeli su: posteljnu opremu, oružničko odijelo, 2.700 Kuna, dodijeljeno postaji na ime raznih odsječnina i 1000 Kuna mjenažnog novca. Polupali su sliku Poglavnika, spise i knjige nijesu dirali.

Za vrijeme zadržavanja u Fojnici, stožer partizana je bio u Franjevačkom samostanu.

Među narodom širili su promidžbu, po zidovima zgrada izpisali su razne nadpise: »živili partizani«, »dole izdajnici naroda, ustaše i četnici«, »smrt fašizmu, sloboda narodu«.

Dne 20. rujna u 21 sati, partizani su napustili Fojnicu i plijenom krenuli u pravcu: sela Tješilo — Vran Kamen, Dernečište prema području Gor. Vakufa i Prozora, koje je u njihovim rukama. Partizanima se je priključio pokušnjak rizničke straže, Mirko Primorac.

Dne 21. rujna prije podne ponovno je uspostavljena naša vlast.

Zapovjednik, bojnik:
(Bervaldi)
Bervaldi

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. broj 1832

Sarajevo, 23. rujna 1942.

Predmet: Kao napred.

Vrhovnom oružničkom zapovjedničtvu za II. odjel u Zagrebu, Zapovjedničtvu III. domobranskog zbora u Sarajevu, Hrvatskom Generalu kod 718. njemačke pješačke divizije u Sarajevu, Opuno-moćeniku Ministra unutrašnjih poslova za Velike Zupe Usora i Soli, Vrhbosna i Hum u Sarajevu, Zaštitnom redarstvu ustaške nadzorne službe u Sarajevu.

Oružničko krilo Travnik javlja:
Smolbom na znanje.

Zapovjednik pukovnik
Toma

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA OD 25 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA
NA JAJCE**

TAJNO

ZAPOVJEDNICTVO
III. DOMOBRANSKOG SBORA
Glavnostožerni odjel
Op. Br. 4269/taj.

U Sarajevu dne 25. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće o stanju na području III. dom. sbora od 24. IX. od 8 sati do 25. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva (Oper, i očevid, odjel)
2. Hrgenu
3. Zapovjedništvu III. Dom. sbor. područja
4. Zapovjedništvu 5. i 6. pješačke divizije
5. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
6. Izvanrednom opunomoćeniku pukov. Šimiću
7. Zapovjedništvu II. zone (7. p. p.)
8. Sastavak.

TAKTIČKA SITUACIJA:

1)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Odmetnici napali 25. o. m. u 0.55 sati na Jajce.¹

Pošto je spoj sa Jajcom u 0.03 sata prekinuta nema se novih podataka o borbi. Zrakoplovstvo vrši razviđanja.

¹ U napadu na Jajce učestvovala su sljedeće jedinice: Prva i Druga krajiška brigada. Treći krajiški odred i Druga proleterska brigada. Četvrta proleterska (crnogorska) brigada vršila je obezbjeđenje sa tri bataljona: od pravca Travnika, a sa jednim bataljonom (Trećim) od pravca D. Vakufa. Na dan napada u gradu su se nalazile sljedeće neprijateljske snage: Sedamnaesta ustaška bojna, Druga bojna i Devetnaesta satnija Devete pješačke domobranske pukovnije, komanda oružničkog krila Jajce sa 102 žandarma, jedan oklopni automobil, vod haubica i jedna kombinovana bitnica (baterija).

Napad je otpočeo 24 septembra u 23 časa. Već do 24 časa Prvi i Četvrti bataljon Druge proleterske brigade snažnim jurišem likvidirali su neprijateljsko utvrđenje na Čusinama. Potom su dijelovi Četvrtog bataljona likvidirali neprijateljsku posadu kod želj. stanice, a Prvi bataljon je oko 4 časa, 25 septembra, uspio da zauzme fabriku hlora. Na pravcu napada krajiških brigada bilo je mnogo betonskih bunkera,

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NE-
PRIJATELJU:

I. ZONA:

OBLAST JAJCE:

1. Dana 24. o. m. grupa partizana od 2—3000 primjećeno u kretanju prema Kopljevići kod V. Vakufa i preko Bjelajce prema Mägaljđdol (4 km. s. od Jezera).²

2. Dana 25. o. m. od 0.55 sati odmetnici vrše napad na Jajce. Borba još traje. U isto vrijeme izvršen je napad i na želj. postaju Vijenac (7 km. j. od Jajca).³ Po naknadnom izvještaju u 1.35 sati navodno palo je s. Čusine (2,5 km. zap. od Jajca).

OBLAST BUGOJNO: Dana 23. o. m. pobunjenici izvršili manji napad na Bugojno. Napad odbijen.⁴

OBLAST TRAVNIK: Dana 22. o. m. pobunjenici napali na vlak industrijske željeznice »Ugar« kod postaje Trenica.⁵ Napad odbijen. Pobunjenici se povukli u šume.

GUBITCI:

Nema podataka.

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Razviđanje i oprez na svim postavama. Upućena od Travnika odjeljenja u nasiljna razviđanja u južnom pravcu prema Rastovu i Crnom Vrh.

2. U okolini Duvna vrše se manja podhvatna čišćenja.

ali su jedinice ovih brigada uspjele da ih savladaju zaobilazeći ih i napadajući neprijateljske snage sleđa, i u zoru su izbile kod crkve u Carevu Polju. U toku dana ustaše i domobrani su potisnuli naše jedinice, ali su ove brzim protivnapadom povratile izgubljene položaje. Oko 15 časova Prvi bataljon Druge krajiške brigade, pod komandom Ranka Šipke, zauzeo je na juriš staru tvrđavu, najveće ustaško uporište u gradu, a već u 17 časova Jajce je bilo oslobođeno. U borbama za Jajce ubijeno je: 4 ustaška oficira, 161 ustaša i 70 domobrana, ranjena su 3 domobranska oficira, zarobljeno je 200 domobrana, dok je u borbi oko Vijenca zarobljeno 150 domobrana. O našim gubicima nema podataka. O borbama na Jajcu vidi dok. br. 54 i 72.

* To su bile jedinice koje su učestvovala u napadu na Jajce (vidi prim. br. 1).

³ Noću 24/25 septembra i u toku 25 septembra Treći bataljon Četvrtle proleterske (crnogorske) brigade vršio je napad na neprijateljsku posadu u Vijencu, ali je ova bila dobro utvrđena u klisuri, te bataljon nije uspio da je savlada. Sutradan, 26 septembra, jedna jača njemačko-domobranska kolona iz Donjeg Vakufa uspjela je da izvuče posadu iz Vijenca ka Donjem Vakufu.

⁴ Napad je vršio Zjametski bataljon Trećeg krajiškog pdreda.

• Jedinice Pete crnogorske NOU brigade

3. O napadu na Jajce izvješten Mindom⁶, Banjalučki zdug i njemačka 718. pješačka divizija. Zrakoplovstvo vrši razviđanja u okolini Jajca.

2)

POKRETANJE I PREMJEŠTAJ VLASTITIH CETA:

9. sat. 9. p. p. (bez 1. voda) upućen sa postaje Goleš na osiguranje industrijske želj. firme »Ugar«.

3)

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI CETA:

Nije bilo.

Zastupa zapovjednika
pukovnik (Prohaska)
(M.P.) Prohaska

BR. 187

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA JAJCE
OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA
ORUŽNICKU POSTAJU PONIR

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO JAJCE

5. oružničke pukovnije
Broj Uredovno.

U Sarajevu, dne 29. rujna 1942.

Predmet: Izvještaj o padu
oružničke postaje Ponir. —

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.

Sarajevo

Dana 25. rujna 1942. od strane partizana zauzeto je Jajce.¹
Čim su partizani zauzeli Jajce, odmah su se po četama razišli po

° **Ministarstvo domobranstva**

¹ Jajce su oslobodile sljedeće jedinice: Prva i Druga krajiška brigada, Treći krajiški odred i Druga proleterska brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 i 72.

okolnim selima pa su tako 28 rujna 1942. u 13 sati napali na oružničku postaju Ponir, ovog krila.²

Napad je uslijedio na postaju sa sjeverne, zapadne i južne strane. U napadu je učestvovalo oko 150—200 partizana, dobro naoružani. Jedan dio partizana bilo je na konjima a jedan dio pešaka.

Oružnici njih oko 20 koji su bili na ovoj postaji usljed jakog pritiska partizana nakon borbe od oko 1 sat povukli su se prema Turbetu, gdje su prispjeli istog dana u 20 sati sa oružjem i ostalom opremom koju su sobom mogli momentalno ponijeti.

Šta je sa zapovjednikom postaje narednikom Ivanom Gajom i narednikom Omerom Bojićem kao i još neki oružnika do sada nije poznato.

Isto tako na Poniru bila je 1 satnija domobrana koja je također pod pritiskom partizana morala se povući prema Gostilju, gdje su ponova zauzela položaj.

Pošto su partizani zauzeli postaju Ponir prema dosadanjim podacima vojarna je zapaljena. Šta je sa tajnim i otvorenim spisima i dokumentima sa ove postaje nije poznato, jer se nezna za sudbinu zapovjednika postaje a oružnici koji su izbjegli o tome neznaju ništa.

Istog dana na Poniru je bilo oko 200 Njemaca koji su išli u cilju izviđanja, ali su se ovi prije napada na oko pola sata vratili prema Turbetu i nisu stupali u borbu protiv odmetnika.

Zapovjednik satnik:

Curać

Curać

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
Ö. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. broj 1879

Sarajevo, 29.rujna 1942.

Pbč. odjelu. S molbom za očevidnost

W p.

Izvjestitelj za j.s. boжник

(Potpis nečitak)

* Napad su izvršili dijelovi Pete crnogorske NOU brigade.

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE TURBE OD 30 SEPTEMBRA
1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA DOMOBRANSKU PO-
SADU U GOLEŠU, GOSTILJU I KORIČANIMA**

ORUŽNIČKA POSTAJA — TURBE

Broj 2171 sa pril

Turbe, 30. IX 1942

PREDMET: Napad
partizana na dom.
posadu i prekid pro-
meta, izvješćuje,

ZAPOVJEDNIKU NJEMAČ. VOJ. SNAGA TURBE,
ZAPOVJEDNIKU I. OPERAC. ZONE TRAVNIK,
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI TRAVNIK,
KOTARSKOJ OBLASTI TRAVNIK,
ZAPOVJEDNIKU 5 ORUŽ. PUKOV. SARAJEVO,
KRILNOM ORUŽ. ZAPOVJED. TRAVNIK i
VODNOM ORUŽ. ZAPOVJEDNIKU TRAVNIK.

Dne 29 rujna 1942 godine oko 23 sata došla je jedna grupa partizana do željezničke pruge između Goleša i Komara te je prugu prekinula u duljini oko 200 metara a nekoliko brzoglasnih stubova presjekli a zatim su presjekli i brzoglasnu i brzozavnu žicu, te su na taj način prekinuli promet na željezničkoj pruzi: Travnik — Donji Vakuf.¹ Oko 22 sata došlo je oko 40 partizana, koji su bili naoružani sa puškama u selo Goleš, te napadali seoskog starješinu — muktara, zašto natjeruje ljude, da daje konje za komoru Njemcima. Zatim su uzeli sa sobom Mehić Halila Bećirova iz Goleša, Pilavić Mehu i Šarić Peru Ristina, te su sa njima išli od kuće do kuće, tražeći za partizane, hranu — kruh. Iz Goleša su otišli prema Komaru pa su prema primljenim podacima i Komar napali. Komar se nalazi van postajnog područja. Goleš su napali (željezničku postaju Goleš i domobrANSKU posadu u njoj), 30. ov. mjeseca oko 2.45 sati, i nakon kraćeg vremena bili su odbijeni od posade koja se nalazi kod želj. postaje Goleš. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Partizani su napali domobr[ANSKU], posadu kod Gostilja i ova se je povukla usljed jaćeg nadiranja premoćnijeg neprijatelja prema Turbetu.² Prema nepotvrđenim viestima, istodobno je napadnuta i posada, kao i oružnička postaja u Korićanima. Do sada

¹ Ovu akciju su izvršile jedinice Pete crnogorske NOU brigade.

² Napad su izvršili dijelovi Pete crnogorske NOU brigade.

0 ishodu borbe kod Koričana nema podataka, jer su brzoglasne veze prekinute.

Goleš želj. postaja nalazi se u smjeru zapada od Travnika 1 udaljena je 14 km a Komar u istom smjeru udaljen 19 km. Selo Goleš, u smjeru od želj. postaje Goleš prema jugozapadu i udaljeno oko 3 km. Gostilj (Smet), nalazi se od Travnika u smjeru sjeverozapada i udaljeno oko 24 km. Koričani se nalaze u smjeru sjevera od Travnika i udaljene oko 40 km.

Zapovjednik, stožerni narednik,
(Romić)
Romić

BR. 189

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 30 SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBA-MA U OKOLINI TUZLE, JAJCA I TRAVNIKA

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2754/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 30. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće
do 30. rujna do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva
(Oper, i očevid, odjel)
2. II. i III. Domobranskom sboru.
3. II. i III. Domobran, sbornorn području.
4. Zapovjedničtvu ustaške vojnice (podhvatni) i
5. Zapovjedničtvu 3. 4. 5. i 6. pješačke divizije.
6. Vrhovnom nadzorničtvu oružništva.
7. Zapovjedničtvu 4. i 5. oružničke pukovnije.
8. Zapovjedničtvu I. zone (pukovnik Šimić)
9. Zapovjedničtvu II. zone (7. p. p.)
10. Zapovjedničtvu IV. zone (15. p. p.)
11. Ustaškom zdrugu Sarajevo.
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1:100.000)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje u glavnom nepromjenjeno.

Partizanske grupe iz oblasti Jajca vrše pokrete duboko ka istoku i dielom stigle na Vlašić Planinu, a južno od Turbe do

Komara, gdje su porušili želj. prugu i brzoglasni spoj.¹ Vjerojatno imaju namjeru okoliti i napasti Travnik, kao i ometati naše podhvate ka Jajcu.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NE-PRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

OBLAST TUZLA: Grupe partizana u Majevidi protiv kojih je poveljen podhvat (vidi izvješće od 28. o. m.) podjelili su se u dvije grupe od kojih je jedna 150 njih krenula ka Bukviku 12 km j.z. od Brčkog), a druga grupa od 700 partizana krenula je grebenom planine Majevice od Hrgova pravcem: Jasenica (15 km j.z. od G. Hrgova) Velike Njive k. 760 i Jablanica (9 km sjev. od G. Tuzle).² Naše i četničke snage su ih sljedile ali bez uspjeha.

Naknadno se saznaje, a prema izkazu zarobljenih partizana da obe grupe treba da se sastanu oko 1. listopada kod Korenite (10 km juž. od Brezovog Polja) gdje čekaju izradbu čamaca, a onda im je cilj Fruška Gora. Četnici ih obavještavaju o našim i njemačkim snagama i provode ih kroz Majevidu.

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

OBLAST JAJCE — TRAVNIK: Partizanska grupa iz Jajca naređuje sa jačim snagama sjeverno od Turbeta u smjeru istoka, a navodno je već jedna grupa od 800 njih na Vlašić Planini, dok druga grupa prodirući južno od Turbeta navodno dostigla Komar i prekinula prugu Turbe — D. Vakuf.

Do po sada primljenim podacima do sada je poginulo u Jajcu¹ od naših od domobrana: 3 častnika i 80 domobrana, a 70 ranjeno; od ustaša poginulo je: 4 častnika i 161 mrtvih i ne[^]talih čarkara. Od oružja izgubljeno 2 haubice, 2 bacača velika i nešto strojica, strojopušaka i pušaka. U ruke odmetnika pao je i oklopni samovoz. Od partizana ima oko 250—300 mrtvih i veliki broj ranjenih.

OBLAST BUGOJNO: Dana 26. o. m. poveljen je podhvat u pravcu Rudine (7 km s. i. od Bugojna) kojom prilikom je poginulo 8 partizana, a zapljeno je 6 pušaka i 1 samokres.³

¹ Akciju su izvršili dva bataljona Pete crnogorske NOU brigade i jedan bataljon Desete hercegovačke brigade.

² Prvi i Treći bataljon Šeste istočnobosanske brigade 29 septembra otišli su prema selu Bukovici u dvije kolone, dok je Drugi bataljon, sa komesarom brigade Cvijetinom Mijatovićem, ostao u Jablanici.

³ Borba je vođena sa jedinicama Desete hercegovačke brigade. Partizani su imali 1 ranjenog. Vidi dok. br. 76.

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2754/taj.

U Sarajevu dne 30. rujna 1942.

28/1
TAJNU 27

PRIDMET: Dnevno izvješće
od 30. rujna do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva /Oper. i odjel/
2. II. i III. Domobranskom sboru.
3. II. i III. Domobran. sbornom području.
4. Zapovjedništva ustaške vojske/podvratni i
5. Zapovjedništva 3. 4. 5. i 6. pješ. divizije.
6. Vrhovnom Nadzorništvu oružništva.
7. Zapovjedništva 4. i 5. oružničke pukovnije.
8. Zapovjedništva I. zone/pukovnik Simić/
9. Zapovjedništva II. zone/7. p. p./
10. Zapovjedništva IV. zone/15. p. p./
11. Ustaškom odruhu Sarajeva.
12. Sastavak.

/Mjesta se označuju na karti 1:100.000

A) KRATKA OPŠTENA SITUACIJE:

Stanje u glavnom nepronjeto.

Partisanske grupe iz oblasti Jajca vrše pokrete duž
druge ka istoku i dijelom stigle na Vlasić planinu, a južno od Turbe do Ko-
maru, gdje su porušili želj. prugu i proglašeni spoj. Vjerojatno imaju nam-
jeru obkoliti i napasti Travnik, kao i ometati naše podhvate ka Jajcu.

B) DVAJEDNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI ONEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

OBlast TURBE: Grupe partisansa u Majevici protiv
kojih je povsred podhvat/vidi izvješće od 28. o. n./ podijelili su se u dvije
grupe od kojih je jedna 150 njih krenula ka Zubiku /12 km i. s. od Turbe/ i
druga grupa od 700 partisansa krenula je sjevernom planinom Majevica od
Brgova pravom:asenica /15 km j. s. od Brgova/ Velike Njive k. 760 i Sab-
lanica /9 km sjev. od G. Turbe/ Naša i četničke snage su ih aljzile ali bez
uspjeha.

Naknadno se saznaje, a prema iskazu sarobljenih
partisana da obe grupe treba da se sastanu oko l. listopada kod Komar
10 km juž. od Hresovog Polja/ gdje čekaju isradbu čamaca, a onda im se
otić Fruška Gora. Četnici ih obavještavaju o našim i njemačkim snagama
i provode ih kroz Majevicu.

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

OBlast JAJCE-TRAVNIK: Partisanska grupa iz Jaj-
ca nadire se južim snagama sjeverno od Turbe i u smjeru istoka, a navodno
je već jedna grupa od 600 njih na Vlasić planini, dok druga grupa prodire
od južno od Turbe na istočno desetina Komar i prelazila prugu Turbe-D. Va-
kur.

Do po sada primljenim podacima do sada je
poginulo u Jajcu od naših od domobranat 3 častnika i 80 domobrana, a 70
ranjeno; od ustaša poginulo je: 4 častnika i 161 artvih i nestalih čarka-
ra. Od oružja je izgubljeno 2 haubice, 2 bacača velika i nešto strojica,
strojopuška i pušaka. U ruke odmetnika pao je i oklopni samovoz. Od parti-
sana ima oko 250-300 artvih i veliki broj ranjenih.

OBlast HUGOJNO: Dana 26. o. n. poveljen je podhvat
u pravcu Rudine /7 km s. i. od Hagojna/ kojom prilikom je poginule 8 parti-
sana, a sapljenjeno je 6 pušaka i 1 samokres.

OBLAST PROZOR: Dijelovi bojne 7. p. p. saznali su u s. Kruščici da je 25. o. m. u pomenuto selo došla grupa od 50 partizana i tražili hranu. Ova grupa dolazila je iz pravca Fojnice te je iste večeri otišla ka Prozoru.⁴

U većem broju ima ih i na Zec Planini (9 km j.z. od Fojnice)

GUBITCI:

Vlastiti: od domobrana: 3 častnika i 80 domobrana poginulo, ranjeno 70. Od ustaša 4 satnika i 161 mrtvih i nestalih čarkara. Neprijateljski: 250—300 partizana poginulo.

Izgnubljeno: 2 haubice, 2 bacača velika, dosta strojnica, strojopušaka i pušaka. *

Zapljenjeno: 6 pušaka i 1 samokres.

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Razviđanje u smjeru Jajca i poduzimanje mjera za podhvata kod Jajca u cilju oslobođenja i čišćenja od odmetnika.
2. Osiguranje obale r. Save i sprečavanje prelaza partizana.
3. Razviđanje i pripravnost na svim postavama.

POKRETANJE I PREMJEŠTAJ VLASTITIH CETA:

III. bojna 750. njemačke pješačke pukovnije iz Tuzle u Zenicu.

Sat 1/9. p. p. upućen prema Rastovu (osiguranje pruge »Ugar«).

Zapovjednik I. bojne 7. p. p. saznao je, da je brojčano stanje talijanskih posada za sada od Jablanice do Bradine sljedeće:

— Jablanica 400—500 ljudi, Ostrožac 100, Rama 200, Konjic 250, Brđani 150, Lukač Most 70 i Bradina 50. Ovi podatci prikupljeni su od željezničkog osoblja.

Dana 29. o.m. u 14.30 sati prošao je kroz Travnik za D. Vakuf samokretnim satom pukovnik Francetić.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

1. — Brzoglasni spoj između D. Vakufa i Turbeta prekinut u noći 28/29. o. m.

2. — Željeznička pruga između Turbeta i D. Vakufa prekinuta noću 28/29. o. m.

3. — Zapovjednik 4. pješačke divizije izdao je zapovjed kotarskim oblastima u Doboju, Gračanici i Maglaju o represaliji četnika koji nisu povratili zarobljene puške u određenom vremenu, a u pogledu živežnih namirnica, isplate potpore, penzije i t. d. svim pripadnicima koji žive na području taktičkog pogleda Ozrenskih četnika.

⁴ Odnosi se na grupu boraca Pete crnogorske NOU brigade

4. — Ured za kolonizaciju u Derventi izdao je središnjoj voćarskoj zadrugi iz Brčkoga punomoć da u selima Ritešić, Majevac i Trnjani bere šljive. Od strane ove zadruge sve je instalirano. Zadruga nije u stanju da obere ni jednu šljivu, jer joj to nedozvoljavaju odjeli željezničke ustaške bojne koji tamo sami beru šljive. Ovu zapovjed želj. ustaškoj bojni izdao je ustaški bojnik Vokić.

5. — Zapovjednik 13. p. n. izvjestio je, da je primio pismo od četničkog vojvode Kosorića sa pl. Devetak u kojem isti traži da pristupi suradnji sa domobranstvom protiv partizana.

Za točnost: GENERAL LUKIĆ v. r.
Glst. podpukovnik (Wanner) (M. P.)
Wanner

BR. 190

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DEVETE PJEŠAČKE PUKOVNIJE
OD 30 SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBAMA OKO VARCAR
VAKUFA

ZAPOVJEDNIŠTVO 9. PJEŠ. PUKOVNIJE
STOZER

Op. Br. 625/tajno

dne, 30. rujna 1942 godine.

TRAVNIK

ZAPOVJEDNIŠTVU III DOMOBRANSKOG SBORA, GLST.
SARAJEVO.

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE — SARAJEVO.

Savezno zapovjedi zapovjedništva III. domobranskog sbora, Glst. Op. Broj 190/tajno i zapovjedništva 5. pješačke divizije Op. Br. 7/42. podnosim bojrfu relaciju za vrijeme od 1. do 31. kolovoza 1942 godine za sve jedinice 9. pješačke pukovnije, milicionerske grupe Kupres i ostalih dijelova.

A. — OPERACIJE I AKCIJE:

1. VIII. Iz Varcar Vakufa upučene ophodnje u nasilno razviđanje pravcem prema Ključu. Partizani¹ potrgali prugu između Bravnica i Vinca u dužini 150 metara kao i b. b. linije. Odmah u jutro pristupilo se popravci pruge i b. b. linije,

¹ Akciju je izvršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog odreda.

koja nije mogla biti toga dana popravljena. Osiguranje radništvu dao je 6. sat 9. p. p. iz Vinca. Pred Bugojnom postavljene zasjede u pravcu Golog Brda jugo-istočno od Bugojna. Kod Kupresa partizani zaposjeli s. oko Kupresa:

- Suhova, Bili Potok, Stražbenica, Zlosela, Osmanlije, zapadno i sjevero-zapadno i s. Kukavice jugo-istočno od Kupresa, koja su većim dijelom zapaljena. Na ostalim odsjecima zatišje.

2.VIII. Četnici grupe Drenović mole 500 pušaka sa streljivom i hranu za 700 ljudi kako bi mogli poduzeti veću akciju na području Ključa i Ribnika. Prekinuta pruga kod Bravnica popravljena, a tako isto i željeznička pruga kod Barica. Tokom dana uspostavljen je promet između D. Vakufa i Jajca. Jedan partizan ubijen koje smetao kod popravke pruge. Topništvo iz Jajca potpomoglo odbranu i osiguranje radništva na pruži. U D. Vakufu zapovjeđena stroga pripravnost. Posada iz Bugojna krenula u nasilno razviđanje prema Kupresu, posada iz Kupresa čistila područje prema Bugojnu. Zrakoplovi bombardirali Gornje Vukovsko, Rilić, Ravno, okolinu Cincara.i Blagaj. Na ostalim odsjecima zatišje.

3.VIII. Posada Varcar Vakufa uputila ophodnje u nasilno razviđanje u pravcu Trijebova sjeverno od Varcar Vakufa. Posada iz D. Vakufa uputila ophodnje u pravcu Šuljage, nije naišla na neprijatelja, ali su nađene lješine od 12 partizana koje su Dokopali. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilna razviđanja prema Kupresu a iz Kupresa pošao je pukovnik g. Šimić sa jačim odeljenjem prema Bugojnu radi popune¹ svojega ljudstva sa streljivom i hranom. Borbe se vode na Velikim Vratima naših zaštitnica sa partizanima.² Partizani u velikom broju napadaju na sela oko Kupresa koja nemilice pale i uništavaju. Tokom zadnjih dva dana poginuo je jedan ustaša a ranjeno: 2 domobrana, 20 ustaša, 5 milicionera i 4 mještana, među ranjenicima nalazi se pričuvni domobranski poručnik g. Pavlović Marko i 1 ustaški zastavnik. Pukovnik g. Šimić traži 600 pušaka sa potrebnim streljivom, kako bi mogao naoružati ljudstvo iz okolnih sela Kupresa za odbranu svojih života i domova. Zrakoplovi razviđali i bombardirali Vukovsko, Rilić, Ravno, Planinu Cincar, Blagaj, Janja, Mračaj, Veliki Stožer, i Radušu Planinu. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

4.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilno razviđanje u južnom pravcu prema Hoćune. Kod Bugojna odbijen napad

- **Borbu su vodile iedinice Druge proleterske brigade.**

u noći od 3/4. o.m. puščanom vatrom i topničkom vatrom prema istočnoj strani od Bugojna. Kod Kupresa primječene veće snage partizana i to dijelovi V. i VI. pobunjeničke brigade,³ pod vodstvom bivšeg jugoslavenskog majora Đokića (poznat iz Mariborske afere). Ujedno su stigli veći odredi partizana⁴ u okolinu Livna gdje sužavaju krug oko Livna kojega žele zauzeti. U nasilnom razviđanju u okolinu Kupresa poginulo 3 ustaše, a od partizana ubijeno 8. U Bugojno stiglo 165 ustaša 1. sata IX. ustaške bojne crne legije kao pojačanje naših postrojba u Kupresu. Na ostalim odsjecima zatišje.

5.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema Ključu gdje su primječene grupe partizana. Iz Jajca a tako isto iz D. Vakufa upućene ophodnje u nasilno razviđanje u okolinu posada. Posada Bugojno poslala jače odjeljenje u nasilno razviđanje prema G. Vakufu, naišli su na komoru partizana, partizani se razbježali a uhvaćeno je 3 konja. Livno zauzeto po partizanima.⁵ Posada Livno većim dijelom sa zapovjednikom bojnikom Križancem zarobljena. Dijelovi posade i njemačka narodna skupina daju još djelomično odpor. Iz Kupresa vršena akcija čišćenja na prostoru prema Velika Vrata, k. 1405, Demirovac 1768, Velika Plazenica i s. Blagaj, pod vodstvom pukovnika g. Šimića. Zrakoplovi razviđali i bombardirali položaje partizana kod Kupresa. U Bugojno stigao 1. sat. I. bojne crne legije pod vodstvom ustaškog poručnika g. Bobana Mate, za pojačanje u Kupres.

6.VIII. Iz Varcara upućene redovite ophodnje. Iz Jajca upućen 3. sat 9. p.p. u Varcar Vakuf, a iz Varcar Vakufa stigao u Jajce 5. sat 14. p. p. U noći 5/6. o. m. pobunjenici pripucali na pojedina uporišta oko Bugojna. Kod Kupresa prilikom vršenja čišćenja toga područja prema s. Blagaj i sjeverno od Blagaja došlo je do žestokih borbi sa partizanima II. udarne brigade jačine oko 500 boraca, koji su bili pojačani partizanima iz toga područja. U tim borbama poginulo je naših 3 ustaše, a ranjeno 1 domobran 24 ustaše i 2 milicionera. Od neprijatelja poginulo 50 partizana, a veliki broj mrtvih i ranjenih odvucli su pri povlačenju. U Bugojno stigao 2. sat VIII. bojne crne legije u jačini od 110 ljudi pod vodjstvom zastavnika g. Juroš Ivana. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

³ Jedinice Druge proleterske brigade i dijelovi Trećeg krajiškog odreda

* Jedinice Prve proleterske i Treće sandžačke brigade

⁵ O oslobodenju Livna vidi dok. br. 175, prim. br. 1.

- 7.VIII. Oko Varcar Vakufa i Jajca vrše posade utvrđivanje. U nasilnom razviđanju uz Bugonjo prema G. Vakufu preko Podova uništena je jedna partizanska grupa od 35 ljudi i zarobljeno 10 pušaka i 1 samokres talijanskog porijekla. Prilikom povlačenja ustaške posade iz Duvna u Posušje bili su napadnuti od mještana pravoslavaca iz s. Srđani, Raščani i Mandinog Sela, tom zgodom imali su 9 mrtvih ustaša. U Travnik stigao general g. Lukić na dogovor sa pukovnicima G. g. Simićem i Francetićem i podpukovnikom g. Sramom radi poduzimanja daljnjih akcija. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 8.VIII. Oko Varcara i Jajca vrši se utvrđivanje. U toku noći manja čarkanja oko Bugojna. Iz Bugojna vršena akcija čišćenja prema G. Vakufu, na partizane nije se naišlo. Iz Kupresa vršena akcija prema selima G. i D. Vukovsko. Na ostalim odsjecima zatišje i mirno.
- 9.VIII. Kod Varcara i Jajca vršena utvrđivanja. Mjestimični napadaji na Bugojno odbijeni bez žrtava. Prema izvještaju pukovnika g. Simića iz Kupresa posada u Livnu pala u ruke partizana zajedno sa bojnikom g. Križancem zapovjednikom posade. U Kupresu vrši se priprema za akciju čišćenja u južnom pravcu od Kupresa. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 10.VIII. U Varcar Vakuf stigao stožer I. bojne 9. p. p. sa 2. i 4. satom iz Jajca, a u Jajce stigao 18. sat 9. p. p. iz Varcara Vakufa. Iz Jajca upućen- 5. sat 14. p. p. u Bugojno. Na Bugojno izvršen napad u noći koji je trajao od 3.00 do 6.00 sati[®]. Napad odbijen. Partizani ostavili 7 mrtvih, a i veći broj ranjenih povukao se sa ostalim prema G. Vakufu. Kod Kupresa vršena lokalna čišćenja od partizana. Ranjena 3 ustaše. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 11.VIII. Grupa od 150 partizana razoružali 3 četnika kod Majdana. Na tom dijelu primjećeno veće grupisanje partizana, koji imaju namjeru napasti Varcara Vakuf i Jajce. U Varcaru i Jajcu stroga pripravnost. Iz D. Vakufa vršeno čišćenje terena desne obale Vrbasa od potoka Leletva, pod zapovjedništvom prič. poručnika g. Klarić Petra. Kod s. Jankovića i Blagaja stupilo se u borbu sa partizanima, koji su ovdje razbijeni i ostavili 5 mrtvih i 3 ranjena partizana, a uhvaćeno 6 partizana koji su razoružani i odpremljeni u D. Vakuf. Iz Bugojna vršeno čišćenje područja Golo Brdo, Kandija, Kalin i Zjemet. Tu akciju potpomagalo je topništvo iz D. Vakufa i Bugojna. Lakše ranjen prič. poručnik g. Klarić, a zaplijenjeno 1 strojica i 18 pušaka. U

[®] O borbama za Bugojno vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62, prim. br. 4.

noći izvršen napad na Kupres, koji još uvijek traje. Iz Bugojna upućena pomoć prema Kupreškim Vratima. Prema izvještajima iz Livna sakupljeno je veliko mnoštvo partizana u jakosti od 8 do 9 tisuća, koji se ovdje grupišu sa nepoznatim namjerama. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 12.VIII. Na Bravnice kod Jajca kao i na Podhum izvršen napad od partizana koji je trajao do zore. Ovi napadi odbijeni vatrom iz bacača i strojnica⁷. U Jajce stigao zapovjednik zone podpukovnik g. Šram radi pregleda posade i položaja. Iz Bugojna upućena jača odjeljenja prema Kupresu u nasilno razviđanje. Oko Bugojna vrši se utvrđivanje položaja sa građanskim licima. Kod Kupresa vodila se borba do 15 sati, napad je bio jak, a neprijatelj odbijen i put Bugojno—Kupres pročišćen. Partizani u jakosti od 1 brigade i 4 bataljona crnogorsko-srbijanskih i domaćih prodrli su u sam grad do prvih kuća. Gubici na našoj strani 12 mrtvih i 45 ranjenih. Protivnički gubici 30 mrtvih i veliki broj ranjenih, koje su partizani sobom odveli. Naši su zaplijenili 1 laku strojnicu i 30 pušaka⁸. Zrakoplovi su mnogo doprinijeli odbijanju partizana, dobro su radili i u pravi moment stigli. Da je taj napad uspješno odbijen ima se zahvaliti dobromu i umjesnom vodjstvu Izvanrednog opunomoćenika Poglavnika g. pukovnika Franje Simića, koji je osobno rukovodio odbranu i bio na svima mjestima izlažući sebe najvećim opasnostima i bodreći domobrane, ustaše i milicionere da ustraju u borbi protiv neprijatelja, što je urodilo uspjehom. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 13.VIII. Kod Varcara vrši se utvrđivanje položaja. Kod Jajca napad na Podhum i Bukovicu suzbijen pred zoru, bez žrtava. Iz Bugojna upućeno osiguranje na put prema Kupresu do Han Luke. Jedna ophodnja poslata u s. Sultanovići da pretrese čitavo selo i predvede sumnjive osobe. U noći porušena pruga kod Bravnice i prekinuta brzoglasna veza između D.'Vakufa i Jajca. Pobunjenici otjerani topovskom vatrom iz Jajca⁹. U noći počeo napad partizana na Kupres. Zapovjednik zone podpukovnik g. Šram nalazi se u Jajcu i Varcar Vakufu na pregledu posada i utvrđivanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 14.VIII. Prošle noći porušena pruga kod Bravnica u duljini od 1800 m kao i brzoglasna linija, tokom dana se popravlja uz osiguranje poslato iz Jajca. Pobunjenici ometali rad rad-

⁷ Napad je izvršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁸ O borbama za Kupres vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 161.

⁹ Iste jedinice kao pod 7.

nika na podizanju pruge, ali su vatrom iz bacača, kao i topničkom vatrom rastjerani. U Bugojnu stroga pripravnost i ljudstvo spremno za pokret prema Kupresu da pruži pomoć, jer se vode ogorčene borbe. Partizani u velikom broju napali na sam grad Kupres, a prije toga zapalili skoro sva okolna mjesta da bi stvorili što veću zabunu. U borbi koja je trajala na život i smrt uspjelo je hrabroj posadi milicionera, ustaša i domobrana odbiti napadače sa jurišima prema Velikom Stožeru i izbaciti ih iz samoga grada gdje su zapalili tri veće zgrade, a u druge tri tvrdo zidane zgrade uvukli se partizani odakle su davali očajnički otpor. Pukovnik g. Šimić izdao zapovjed da se te zgrade bombardiraju iz topova i poruše kako bi se mogla ta gnijezda uništiti. Sama odbrana mjesta Kupresa bila je skopčana sa velikim poteškoćama pošto se u to malo mjestance sklonilo pučanstvo iz okolnih mjesta bježeći pred neprijateljem tako da je u samom mjestu bilo oko 10.000 do 12.000 ljudi. Odbranom Kupresa zapovjedao je Izvanredni opunomoćnik Poglavnika pukovnik g. Šimić sa izvanrednom taktičnošću, osobnim zauzimanjem i hrabrošću, koja je samo njemu prirodna, te i ovom zgodom spasio mjesto Kupres i sve ukupno stanovništvo od propasti. Borilo se na sve strane sa neviđenom hrabrošću i požrtvovanjem, pa i ako su bile male snage odbrane uspjelo je istima otjerati neprijatelja i nanijeti mu velike gubitke. Na Kupres izvršen je napad od strane partizana sa jakošću od jedne brigade i 3 bataljona pojačani sa prikupljenim četama pobunjenika iz okolnog područja. U svemu oko 2.500 do 3.000 boraca napadalo je na Kupres. Pokraj silnih žrtava sa naše strane poginuo je i sam zapovjednik milicionerske grupe pričuveni domobranski nadporučnik g. Adalbert Mikolji, davajući od sebe sve, pa i svoj život. Neprijatelj ostavio je preko 250 mrtvih što muških, i što ženskih, a ranjenih bilo je kudi-kamo veći broj, računa se da je uništeno i onesposobljeno za borbu preko 1/3 napadača. Zapljinjeno je 60 pušaka, 2 strojnice i nekoliko samokresa, koje si je zadržala postrojba ustaške crne legije za svoje naoružanje. Od naše strane poginulo oko 60 ljudi milicionera, ustaša, domobrana i mještana, a ranjeno ih je oko 70. Napomenuti je da su partizani u ovoj borbi upotrijebili bacače i topove. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 15.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje prema planini Lisina. Kod Jajca izvršen manji napad pobunjenika na Podhum i Bukovicu. Napad odbijen topničkom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz Bugojna upućena pojačanja prema Kupresu

stupila u borbu sa pobunjenicima kod Koprivnice. Poslije podne prodrli u Kupres i zauzeli položaje. Iz Bugojna upućeno radništvo za popravak ceste Bugojno— Kupress. Tokom dana otpremljena hrana i streljivo u Kupres. Zrakoplovom stigao pukovnik g. Francetić u Bugojno i Kupres i još istog dana vratio se u Sarajevo. Kod Kupresa izvršili neprijatelji ponovni napad koji nije uspio, taj napad brzo je odbijen. Te noći popalili su partizani s. Vrila i Begovo Selo, a od prije su popalili čitavo Zloselo, Bili Potok, Male i Velike Gredine, Kunine kuće, Dumančiče, Stražbenicu, Mrdebare, Suhovo, Juriće, Ratkovine, Otinovce i polovinu kuća u brdima i Lucinim Brdima, tako da je od kupreških sela ostalo nepopaljeno samo Olovo i Odžak. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 16.VIII. Kod Varcara vrši se utvrđivanje i poslate ophodnje u nasilno razviđanje. U noći izvršen napad na Bravnice. Od strane partizana bilo je gubitaka, taj napad odbijen je topničkom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz D. Vakufa poslate ophodnje u nasilno razviđanje u okolno područje. U jutro toga dana izvršen napad na Bugojno iz pravca s. Jaklić, Golo Brdo i Crniče. Napad odbijen topovskom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz Bugojna upućena hrana, streljivo u Kupres. Partizani napali na Šebešić i Rastovo južno od Travnika i zauzeli ta mjesta, opljačkali pojedine bolje stojeće seljake i magacine firme »Ugar« u Šebešiću. Zarobili 2 domobrana i 4 oružnika, koje su odveli sobom. Kod Kupresa vrši se reorganizacija naših trupa i zauzimanje položaja sa novo pridošlim pojačanjima. Prema izkazima zarobljenih partizana i nađenim zapovjedima za napad i zauzimanje Kupresa vidi se da je na Kupres. dne, 14. o. m. napalo oko 3 tisuće partizana u čijim redovima bilo je veliki broj ženskih, koje su imale zadaću da pale kuće i vrše bolničarske poslove, a mnogo ih je rukovalo bacačima i strojnicama.
- 17.VIII. Oko 4.00 sata u jutro manji napad na Bravnice kod Jajca odbijen topničkom vatrom i puščanom. Prije podne popravljena pruga kod Bravnica. Vlak iz D. Vakufa koji je išao prema Jajcu napadnut između Vinca i Bravnica. Napad odbijen bez žrtava. Kod D. Vakufa tuklo topništvo u raznim pravcima manje grupe partizana koje su bile primjećene da se tamo prikupljaju. Iz Bugojna upućene ophodnje prema Kandiji i Crniču gdje su primjećene partizanske grupe. Jedan domobran uslijed nepažnje ubio se sam. U noći manji napad izvršen na Kupres odbijen bez žrtava. Ranjen jedan ustaša. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

14.VIII. Prošle noći porušena pruga kod Bravnica u duljini od 1800 m kao i brzo
glavna linija, tokom dana se popravljala uz osiguranje poslato iz Jajca.
Pobunjenici ometali rad radnika na podizanju pruge, ali su vatrom iz ba-
čaća, kao i topničkom vatrom rastjerani. U Bugojnu stroga pripravnost i
ljudstvo spremno za pokret prema Kupresu da pruži pomoć, jer se vode ogo-
rcene borbe. Partisani u velikom broju napali na sam grad Kupres, a prije
je toga zapalili skoro sva okolna mjesta da bi stvorili što veću zabunu
u borbi koja je trajala na život i smrt uspjele je hrabroj posadi mili-
cionera, ustaša i domobrana odbiti napadače sa jurišima prema Velikom
Stožeru i izbaciti ih iz samoga grada gdje su zapalili tri veće zgrade,
a u druge tri tvrdo zidane sgrade uvukli se partizani odakle su davali
očajnički odpor. Pukovnik g. Simić izdao zapovjed da se te zgrade bomba-
diraju iz topova i poruše kako bi se mogla ta gnijezda uništiti. Sama
odbrana mjesta Kupresa bila je skopčana sa velikim poteškoćama pošto se
u to malo mjestance sklonilo pušanstvo iz okolnih mjesta bježeći pred
neprijateljem tako da je u samom mjestu bilo oko 10.000 do 12.000 lju-
da. Odbrana Kupresa zapovjedao je izvanredni opunomoćnik Poglavnika pu-
kownik g. Simić sa izvanrednom taktičnošću, osobnim zauzimanjem i hrabroš-
ću, koja je samo njemu prirodna, te i ovom zgodom spasio mjesto Kupres
i sve ukupno stanovništvo od propasti. Borilo se na sve strane sa nevi-
đenom hrabrošću i požrtvovanjem, pa i ako su bile male snage odbrane us-
pjelo je istima otjerati neprijatelja i nanijeti mu velike gubitke. Na
Kupres izvršen je napad od strane partizana sa jakošćom od jedna brigade
i 3 bataljona pojačani sa prikupljenim četama pobunjenika iz okolnog
područja. U svemu oko 2.500 do 3.000 boraca napadalo je na Kupres. Pokraj
silnih žrtava sa naše strane poginulo je i sam zapovjednik milicionerske
grupe pričuvni domobranski nadporučnik g. Adalbert Mikolji, davajući od
sebe sve, pa i svoj život. Neprijatelj ostavio je preko 250 mrtvih što
muških, i što ženskih, a ranjenih bilo je kudi-kamo veći broj, računao se
da je uništeno i onesposobljeno za borbu preko 1/3 napadača. Zaplijeno
je 50 pušaka, 2 strojnice i nekoliko samokresa, koje si je zadržala po-
strojba ustaške crne legije za svoje naoružanje. Od naše strane poginulo
oko 60 ljudi milicionera, ustaša, domobrana i mještana, a ranjeno ih je
oko 70. Napomenuti je da su partizani u ovoj borbi upotrijebili bačaće
i topove. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

15.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje prema planini Lisina. Kod Jajca izvršen ma-
nji napad pobunjenika na Podhum i Bukovicu. Napad odbijen topničkom, ba-
čaćom i pušćanom vatrom. Iz Bugojna upućena pojačanja prema Kupresu stu-
pila u borbu sa pobunjenicima kod Koprivnice. Poslije podne prodrli u
Kupres i zauzeli položaje. Iz Bugojna upućene radništvo za popravak ce-
ste Bugojno-Kupres. Tokom dana odprealjena hrana i streljivo u Kupres.
Zrakoplovom stigao pukownik g. Francetić u Bugojno i Kupres i još istog
dana vratio se u Sarajevo. Kod Kupresa izvršili neprijatelji ponovni na-
pad koji nije uspio, taj napad brzo je odbijen. Te noći popalili su parti-
zani s. Vrila i Begovo selo, a od prije su popalili čitavo Zloselo, Billi
potok, Male i Velike Gredine, Kunine kuće, Dumančiče, Stražbenicu, Mrdebare,
Suho, Juriće, Ratkovine, Otinovec i polovinu kuća u brdima i Lucinim Br-
dima, tako da je od kupreških sela ostalo nepopaljeno samo Olovo i Odžak
Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 18.VIII. U Varcaru stroga pripravnost. Kod Bravnica prilikom osiguranja pri popravku b. b. linije otvorena vatra na manju grupu pobunjenika koji su htjeli ometati rad. Iz Bugojna povedena akcija prema s. Gračanica uspjela i ubijeno 15 partizana i uhvaćena jedna partizanka. Zaplijenjeno nešto tvoriva i 6 pušaka, te jedna partizanska zastava. Tokom noći izvršen napad na Bugojno sa južne strane. Borba trajala do 6.00 sati u jutro. U Kupresu vršena popuna četa 1 odmor. U Travnik stiglo iz predhodnih borba oko Kupresa ranjena 2 domobrana, 3 ustaše, 5 milicionera i 3 civila, koji su upućeni u bolnicu Sarajevo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 19.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilna razviđanja u raznim pravcima. Iz Bugojna vršena odprema raznog tvoriva u Kupres. Iz Banja Luke stigao 1 zrakoplov u Bugojno po izvještaj. Iz Kupresa vršena preselica teretnim samovozima djece i žena sa osiguranjem u Bugojno. Kod Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 20.VIII. U Varcar Vakufu stroga pripravnost. Poslate ophodnje u nasilno razviđanje. Iz Jajca otvorena topovska vatra na primjećene partizanske grupe kod Orahovice. Iz Bugojna vršeno osiguranje preselica tvoriva u Kupres. U noći izvršen napad nartizana na Kupres i Velika Vrata. Napad trajao od 22.00 sata do 3.00 sata u jutro. Napad odbijen vatrom bacača i strojopušaka. Ranjen 1 domobran i nađena 2 mrtva partizana. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje¹⁰.
- 21.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilna razviđanja i vršeno utvrđivanje samoga mjesta. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje u južnom pravcu prema Gračanici. Oko Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 22.VIII. Sve isto kao i prošlog dana. Obilazak zapovjednika zone podpukovnika g. Srama posada D. Vakuf i Bugojno. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 23.VIII. U Varcar Vakufu stroga pripravnost. Prema izvještaju pojedinih seljaka i četnika grupe Drenovića primjećene su velike grupe oko 2.500 partizana kod Sipova, a njihove predhodnice nalaze se na Sinjakovcu južno od Varcar Vakufa. Kod Kupresa manja čarkanja. Iz Bugojna poslata osiguranja prema Kupresu. Nastavlja se sječa građe za izgradnju bunkera i vršena razviđanja u okolinu Bugojna. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

**** Napad su vršile Druga proleterska i Prva krajiška brigada. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 161.**

- 24.VIII. U pola noći počeo je žestoki napad partizana na Varcar Vakuf. Partizana moglo je biti oko 2.000 do 2.500. Na sam grad otvoriti su žestoku vatru iz strojnice, strojopuškara i bacača. Posada Varcara davala je otpor do 6.00 sati u jutro kada je uspjelo 5. častnika i oko 150 domobrana, da se probiju iz opkoljenoga obruča u sjevernom pravcu prema Trijebovu. Ostali častnici kao i domobrani bili su savladani i po partizanima zarobljeni¹¹. Da je došlo do tako brzog pada Varcar Vakufa leži krivnja na četnicima grupe Drenović, koji su trebali držati položaje ispred položaja naše vojske i primiti prvi borbu. Međutim pola četnika grupe Drenović priključila se partizanima i dovela partizane u sam grad iz položaja i u leđa našim domobranima, a druga polovina četnika sa samim Drenovićem povukla se već dan ranije i tokom noći prema Banja Luci. Kod toga je palo partizanima u ruke skoro sve tvorivo, teže naoružanje, streljivo i hrana I. bojne 9. p. p. osim onoga što su domobrani koji su se povukli prema sjeveru sobom ponijeli. Partizani su porušili mostove na cestama koje spajaju Varcar Vakuf sa ostalim mjestima, kako im nebi mogla doći pomoć ni od koje strane. Porušena je te noći i željeznička pruga u dužini od 150 m i jedan most na pruzi između Bravnica i Vinca, a tako isto i brzoglasna linija, jer su imali partizani nakanu odmah napasti i Jajce. U Jajcu izdat nalog za najstrožiju pripravnost, i topničkom vatrom tuklo se područje u sjevero-zapadnom pravcu, gdje su bile primjećene manje grupe partizanskih ophodnja. Kod D. Vakufa porušena također željeznička pruga i za vrijeme rušenja pruge, pobunjenici bili su iznenađeni po našoj ophodnji koja je na njih otvorila vatru, i rastjerala ih. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema G. Vakufu. Kod Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 25.VIII. Uslijed pada Varcar Vakufa u partizanske ruke prijeti opasnost Jajcu da bude napadnuto, stoga izdat nalog za najstrožiju pripravnost i užurbano utvrđivanje Jajca, koje je donekle već oko Jajca provedeno. Tokom dana popravljena porušena željeznička pruga kod Barica i između Vinca i Bravnica. Partizani po zauzeću Varcar Vakufa nadiru jednim dijelom prema selima Mile, Magaljdol i prema Brevu, na njih otvorena topnička vatra iz haubica. Iz D. Vakufa postavljene zasjede duž ceste prema Babinu Selu. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema G.

¹¹ Mrkonjić Grad su oslobodile Prva krajiška i Druga proleterska brigada. Sire o tome vidi dok. br. 123.

24. VII. 1. u pola noći počeo je šestooki napad partizana na Varcar Vakuf. Partizana moglo je biti oko 2.000 do 2500. Na sam grad otvorili su šestooku vatru iz strojnice, strojpušaka i bacača. Posada Varcara davala je odpor do 6.00 sati u jutro kada je uspjelo 5. častnika i oko 150 domobrana, da se probiju iz opkoljenoga obruča u sjevernom pravcu prema Trijebovu. Ostali častnici kao i domobrani bili su savladani i po partizanima zarobljeni. Da je došlo do tako brzog pada Varcar Vakufa leži krivnja na četnicima grupe Drenović, koji su trebali držati položaje ispred položaja naše vojske i primiti prvi borbu. Međutim pola četnika grupe Drenović priključila se partizanima i dovela partizane u sam grad iza položaja i u leđa našim domobranima, a druga ~~polovina~~ četnika sa seškim Drenovićem povukla se već dan ranije i tokom noći prema Banja Lucima. Kod toga je palo partizanima u ruke skoro sve oružje, teže naoružanje, streljivo i hrana I. bojne 9. p. p. osim onoga što su domobrani koji su se povukli prema sjeveru sa sobom ponijeli. Partizani su porušili mostove na cestama koje spajaju Varcar Vakuf sa ostalim mjestima, kako im nebi mogla doći pomoć ni od koje strane. Porušena je te noći i željeznička pruga u dužini od 150 m i jedan most na pruzi između Bravnica i Vinca, a tako isto i brzoizlasna linija, jer su imali partizani nakanu odmah napasti i Jajce. U Jagu izdat nalog za najstrožiju pripravnost, i topničkom vatrom tuklo se područje u sjevero-zapadnom pravcu, gdje su bile primjećene manje grupe partizanskih ophodnja. Kod D. Vakufa porušena također željeznička pruga i sa vrijeme rušenja pruge, pobunjenici bili su isnašteni po našoj ophodnji koja je na njih otvorila vatru, i rastjerala ih. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema G. Vakufu. Kod Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i satišje.

-/-

Fotokopija četvrte stranice dokumenta br. 190

Vakufu cestom preko Gračanice. U Bugojno stiglo 750 ustaša za akciju čišćenja prema G. i D. Vukovskom. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 26.VIII. Tokom noći primjećeno je prebacivanje pobunjenika na Otomalju, Orahovici i Oštrom Brdu, zapadno od Jajca. Oko 2.00 sata u noći počela se jedna grupa pobunjenika prebacivati kod Bravnica na desnu obalu Vrbasa. Te grupe pobunjenika bile su sprečene sa topovskom, bacačkom i puščanom vatrom. Iste noći stigla je poruka od Dre-
novića, da se je prebacio na desnu obalu Vrbasa kod Boč-
ca gdje se nalaze također i domobrani, koji su se povukli iz Varcar Vakufa. Moli da mu se pošalje hrana i streljivo za 900 ljudi. Drenoviću je javljeno da se obrati na Banja Lučki zdrug. Pristiglo pojačanje ustaša u Bugojno upućeno pukovniku g. Šimiću u Kupres za vršenje akcija. Kod Travnika napali partizani s. Pečuj i Petočići i zapalili mostove na industriskoj željeznici »Ugar« kod s. Lisac. Iz Travnika upućene jače ophodnje u razviđanje tim pravcima. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 27.VIII. Tokom dana stiglo je oko 30 domobrana iz posade Varcar Vakuf, nešto sa oružjem a nešto bez oružja. Radovi na utvrđivanju Katina kod Jajca žurno se nastavljaju. Iz Jajca otvorena topnička vatra na grupu partizana kod Bravnica. Iz Bugojna poslato osiguranje prema Han Luki na putu za Kupres, napadnuti po partizanima poginuo jedan domobran upravljač samovoza Josip Sabo iz 3. samovozne bojne Sarajevo i 1 ustaša pripadnik crne legije, a 2 ustaše ranjena¹². Iz Bugojna upućena milicija u s. Gračanicu kao stalna posada. Partizani napali na Šebešić i s. Rastovo jugo-istočno od Travnika, napad odbijen po posadi Rastovo, a pobunjenici se povukli na položaje Grič i nad tunel industriske pruge »Ugar« gdje se utvrđuju. Iz Travnika upućeno 100 domobrana i 36 ustaša u tome pravcu u razviđanje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 28.VIII. Iz pravca Varcar Vakufa čula se je čitavu noć strojnička i bacačka vatra. Tokom dana stiglo u Jajce 32 domobrana od posade Varcar Vakuf. Jedni sa oružjem, a drugi bez oružja. Sa oružjem udjeljeni u 19. sat a bez oružja upotrijebljeni privremeno na radovima za utvrđivanje Jajca. Iz D. Vakufa otvorena vatra iz topova u sjevero-zapadnom pravcu gdje su bile primjećene grupe partizana. U toku noći napadnuto Bugojno u 2 maha sa strane Kandije. Prema jutru upućene jače ophodnje u tome pravcu radi razviđanja, ujedno poslata osiguranja prema Han Luki. Izvršena

¹¹ Napad su izvršile jedinice Četvrte proleterske brigade.

- akcija čišćenja iz Kupresa prema s. G. i D. Vukovsko i Riliću. Partizani i stanovništvo tih mjesta povukli se prema Ravnom bez da su pružili veći otpor. Kod Vukovskog pronađen nestali zrakoplov posve razlupan. U toj akciji ubijeno 14 partizana i nešto mještana. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Iz Travnika upućen jedan sat u nasilno razviđanje prema s. Rastovu i Šebešiću, na pobunjenike nije se naišlo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 29.VIII. U Bravnice i Vinac stiglo 55 domobrana posade Varcar Vakuf iz zarobljeništva. U Jajcu i D. Vakufu stroga pripravnost. Iz Bugojna otvorena topnička vatra prema s. Kandiji, gdje su primjećene pobunjeničke ophodnje. Iz Bugojna povedena akcija prema planini Kalin. U borbi na Kalinu poginula 2 domobrana iz 1. sata 15. p. p. Neprijatelju nanijeti osjetni gubici, isti se povukao sjevernim padinama planine Kalin u šume. U toj borbi iz bliza upotrebljene su ručne bombe. Iz Kupresa povedena akcija čišćenja sjevero-zapadno prema Blagaju i Janju. Partizani imali dosta mrtvih i ranjenih, a na našoj strani ranjena 3 ustaše. Zrakoplov poručnika g. Rubića oštećen strojnicama spustio se prisilno i razlupao. Pilotu i izviđaču nije se ništa dogodilo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 30.VIII. Iz Jajca upućene ophodnje u nasilno razviđanje u sjeverozapadnom pravcu. Brzglasna linija između Kupresa i Bugojna prekinuta. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 31.VIII. U Jajcu stigli iz zarobljeništva 3 častnika i 7 domobrana iz I. bojne 9. p. p. koja je bila u Varcar Vakufu. U noći prekinuli b. b. liniju i oštetili željezničku prugu pobunjenici između Vinca i Bravnice koja je tokom dana popravljena. Partizani u 4.00 sata napadali sa 2 strojnice iz Glavica prema Bugojnu. Kod s. Odžaka pojavilo se 30 partizana, a u selu Gračanici zapaljeno po partizanima 15 kuća. Partizani se pred upućenim ophodnjama povukli prema G. Vakufu i opljačkali nekoliko sela kod G. Vakufa. Kod Kupresa došlo je u noći do puščanog čarkanja sa pobunjenicima, žrtava nije bilo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

B. I S K U S T V A

1. Sa ovom sada raspoloživom momčadi, koja je već jedanput bacala oružje i preživjela jedno rasulo države, a ni najmanje svijestna Hrvatsva vrlo je teško polučiti neke veće uspjehe u borbi protiv pobunjenika-komunista, koji su riješeni na uspjeh ili smrt, a raspolazu sa jakim promičbom izvan i unutar države.
2. Ljudstvo treba u potpunosti opremiti boljim i jačim oružjem, odjećom i obućom te rubljem. Ljudstvo treba podvrći obuci

- i zavođenjem reda, stege i osvježenje vojničkog znanja i Hrvatske svijesti. Pošto je ljudstvo većim dijelom razbacano po položajima i malobrojno, nemoguće je to sistematski provesti.
3. U koliko je momčad vezana stalno za položaje i izložena pobunjeničkim napadajima osjeća se podređena, pa želi više puta preći u ofanzivu što se najbolje ogleda u ovom mjesecu, gdje su na pojedinim odsjecima ove zone pod vodstvom dobrih častnika dali sve od sebe, i ako su pobunjenici-partizani bili mnogobrojni, dobro naoružani i vođeni dobrim vođstvom.
 4. Pobunjenici-partizani koji su došli iz jugo-istočnog pravca zajedno sa domaćim pobunjenicima držali su za sigurno da će čitavi ovaj kraj moći naprosto pregaziti, što im nije uspjelo, kako se to vidi iz prednje bojne relacije.
 5. Milicionere i mještane dragovoljce pri akcijama i obrani pojedinih mjesta protiv pobunjenika, treba staviti podpuno pod domobranske zakone i protiv ogriješitelja preduzeti najstrožije zakonske mjere.
 6. Razviđanju prigodom ophodnja treba posvetiti osobito točnu pažnju, ne se oslanjati na izkaze mještana i seljaka.
 7. Osiguranja i zaštitu treba temeljiti na dobrom razviđanju i zauzimanjem zgodnih i podesnih položaja koje treba dobro utvrditi.
 - tf. Nastojati neprekidno vladati dominantnim odnosno istaknutim točkama, grebenima planina i šumama.
 9. Napadati uvijek energično, drsko i odlučno.' Svaki napad pomogućtvu pomagati vatrom strojnica, strojopušaka, bacača i topova. Bitno je da su pobunjeničke bande u velikom strahu i velike kukavice te napuštaju položaje čim vide pred sobom i prema sebi dobru i odlučnu vojsku, a čim osjete kod vojske kolebanje postaj!' drski i prelaze u napadaje.
 10. Čišćenje zemljišta pobunjenika vršiti načelno zakružavanjem, a izbjegavati široke frontove koji se lako probijaju i cijepaju. A u koliko se radi širokim frontom, nadirati t.j. napredovati dominantnim gredama i nikako koristiti poprijeke pravce. U obrani imati odlučnosti i hladnokrvnosti, a naročito starješine.
 11. U posljednje vrijeme dolaskom crnogorsko-srbijanskih-partizanskih 7—8 brigada u jakosti od 8—9 tisuća ljudi u ove krajeve, a pojačani domaćim pobunjenicima-partizanima iz područja Janja, Livna i Dinare, spojili se sa pobunjenicima-partizanima iz planine Grmeč broje danas oko 15 tisuća boraca. Ovako jaki poduzimaju koncentrične napade na pojedina mjesta u kojima su male i malobrojne naše posade ili ih uopće nema, te im redovito uspijeva zauzeti mjesto, opljačkati i povući se u planine i šume. U pojedinim zauzetim mjestima održavaju sastanke sa mještanima i drže im predavanja o komunizmu. Oduzimaju narodu hranu i stoku za svoju prehranu. Istaknute osobe u

ustaškom pokretu, ustaše i domobranske častnike streljaju, dočim domobrane protiv kojih nema kakovih pritužaba puštaju svojim kućama sa podukom da se više nejavljaju u Hrvatsku vojsku.

C. NEDOSTATCI I GRIJEŠKE.

1. Ljudstvo satova nedovoljno odjevena i obučena, slabo tako-rekuć nikako nacionalno odgojena, starješine, a pogotovo dočastnici malobrojni i većim dijelom slabo podučene i nedovoljno svijesne dužnosti vojničkog poziva i nedovoljno energični.
2. Momčad teškom službom i slabom hranom iscrpljena i za veće štrapace nesposobna.
3. Vidi pod B/3.
4. Vidi pod B/4.
5. Talijanska vojna zapovjedništva ne pružaju dovoljno pomoći i osobnu zaštitu našem stanovništvu, koje je izloženo raznim nasiljima partizana i nazovi-četnicima, koji čak u talijanskoj zoni su potpomognuti od strane Italijana. Italijani drže u pojedinim mjestima velike posade, ali ne poduzimaju nikakovih akcija protiv pobunjenika i to baš u krajevima, gdje najčišći hrvatski živalj, kao na pr. Duvno, Livno i Posušje.

Zapovjednik, podpukovnik
(M.P.) (Sram)
Sram

BR. 191

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE BUGOJNO OD 3 OKTOBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKU KOLONU NA PUTU BUGOJNO — KUPRES

ORUŽNIČKA POSTAJA BUGOJNO Broj 1914

U Bugojnu dne 3 listopada 1942.

Predmet: Napad partizana na naše
snage na putu Kupres—Bugojno iz-
vještava.

ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE (J.S.)

Sarajevo

2 listopada 1942. oko 11 sati prije podne, krenula je jedna skupina Ustaša, od 30 momaka, među kojima je bio i Ustaški poručnik Marko Pavlović, te zapovjednik operacija domobranski pukovnik g. Šimić Franjo, da se jednim samovozom prebace iz Bugojna za Kupres, te oko 12 sati kad su došli na mjesto zvano »Pilana«, to ih je iz busije napala jedna partizanska banda¹ sa strojopuškama i strojnicama, a poslije toga i sa bombama, za koje se nimoglo ustanoviti, koliko ih ima, s razloga, što su tukli iz šume i sa brda, te e nije nikoga moglo ni vidjeti.

U ovome napadu poginulo je 8 Ustaša i jedan civil, koji se je isto sa samovozom htjeo da prebaci iz Bugojna za Kupres, dočim je zapovjednik operacija pukovnik, g. Šimić Franjo i poručnik g. Pavlović Marko ranjeni, a samovoz sa kojim su se imenovani vozili zapaljen je od zapaljivih bomba i na mjestu je sav izgorio.—

Ovaj slučaj dogodio se je na putu Bugojno Kupres, na mjestu zvanom Pilana, udaljeno od Bugojna 12 kilometara, odnosno od Kupresa 15 kilometara, te preduzeta poslije akcija i potjera za banditima, ostala je bez uspjeha, i nije im se moglo nikako stati u trag.—

Razaslato: Zapovjedničtvu 5. oružničke pukovnije, zapovjedničtvu oružničkog krila Jajce, Zapovjedničtvu oružničkog voda Bugojno i kotarskoj oblasti Bugojno.

Zamjenik zapovjednika narednik
(Štimac)
Štimac

¹ «Napad su izvršili dijelovi Trećeg krajiškog NOP odreda.

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE TURBE OD 5 OKTOBRA 1942
GOD. ZAPOVJEDNIKU PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O BOR-
BAMA SA PARTIZANIMA NA SEKTORU JAJCE — TRAVNIK

ORUŽNIČKA POSTAJA — TURBE

Taj Broj 573 sa pril

Turbe 5 X 1942

PREDMET: Izvješće o akciji
protivu partizana.

ZAPOVIEDNIKU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J. S.

Sarajevo

Dne 4 listopada t. g. napala je jedna grupa partizana na domobransku posadu kod sela Bistro blizu Opare¹, područje oruž. postaje Rastovo. Napad je izvršen u 3.30 — 4.30 sati. Istog dana u 13 sati napali su partizani domobrane kod navedenog sela pa su nakon jednog sata uspješno odbijeni. Ranjen je jedan domobran a za partizanske gubitke nema podataka.

Akcija čišćenja napreduje vrlo dobro. Borbe se vode van područja kotara Travnik. Prema dobivenim viestima Jajce je 4 ovog mjeseca zauzeto od naših i savezničkih snaga². *Zauzet* je od onih snaga koje su nadirale od Ponira, preko Dnoluke, a od Krezluka duž ceste vođene su borbe i partizani su imali velikih gubitaka a i ranjenih, jer su ih do 3 dovlačili u kamionima krezlučkom cestom u Jajce u većem broju. Partizani su u Jajcu doznali 3 ovog mjeseca, da je pao Varcar Vakuf, pa su odmah počeli sa iseljavanjem grada. Tako je toga dana Jajce bilo skoro potpuno napušteno od partizana, koji su se povlačili sa plijenom prema Janju. Zarobljeno tvorivo i topove otjerali su u Janj. Prije napuštanja Jajca zapalili su: Grand hotel, oruž. krilo, željez. postaju, Hotel Pihler, Dom ustaške mladeži, prostorije društva »Tomislav«. Minirali su i srušili fabriku »Elektrobosna«, zgradu kotarskog prestoničtva. Potpunoma su opljačkali oko 20 trgovačkih radnji onih, koji su bili uz vlast. U napadu na Jajce učestvovalo je oko 2 do 3.000 partizana. Mnogi iz Jajca priključili su se partizanima. Oko 220 domobrana i oružnika palo je u borbi kod Jajca. Ima ih i zarobljenih, ali nije poznato kako su partizani postupali sa ovim.

Dne 1 ovog mj. došao je u Jajce zapovjednik partizana na Balkanu, »Tito« i održao im je govor a zatim je napustio Jajce i ne zna se kud je otišao.

¹ Napad je izvršila grupa boraca Pete crnogorske NOU brigade.

² O borbama za Jajce vidi dok. br. 54 i 72.

Odmah iza pada Jajca, partizani su otišli u selo Krezluk i grkoistočnjaci su im se priključili. U Jajce je došlo 29 rujna oko 50 grkoistočnjaka iz sela Krezluka pod komunističkom zastavom i predali se partizanima, dobili od njih oružje i odmah se uputili u borbu prema selu Brvancima (kod Krezluka).

Partizani su rušili željezn. prugu od Jajca prema Donj. Vaku-fu i materijal su tjerali prama Jezeru i od Jajca prama Sipovu opravljali su Sipadovu prugu.

Partizanima se priključio, ing. Tupara, koji je bio činovnik kod kotarske oblasti u Jajcu. On je naimenovan za polit, komesara, rodom je iz Donjeg Vakufa. Ime mu neznam, pravio se je dobar musliman i vjernik. Rodom je iz Donjeg Vakufa.

Desna strana željez. pruge Turbe — Jajce, bit će ubrzo oči-šćena. Jače partizanske skupine nalaze se u prostoru Gornjeg Va-kufa i okolnim planinama.

Dne 3 ovog mjeseca, izbjegao je iz Jajca, oružnik Ante Radak sa postaje Ponir i prijavio se ovoj postaji. Pobjegao je iz Grada. Partizanima je kazao da je domobran.

Cestovni ni željeznički promet nije sa Jajcem uspostavljen, jer su mostovi i željez. pruga porušeni.

Danas će prema primljenim podacima Njem. zapovjedništvo doći u Jajce. Oruž. postaje Koričane uspostavljena je od danas. Krilu Travnik dostavljen dvopis.

Zapovjednik, stožerni narednik,
(Romić)
Roraić

BR. 193

**ODGOVOR ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG VOJNOG ZBORA OD
6 OKTOBRA 1942 GOD. GLAVNOM STOŽERU HRVATSKOG DO-
MOBRANSTVA O DRŽANJU MUSLIMANA PRILIKOM NAPADA
PARTIZANA NA KONJIC¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Glavni stožer
Očev. 3690/Taj.

U Zagrebu dne, 28.8. 1942

ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA.

Savezno tamošnjim izvješćem Očev. br. 799/taj. od 9. VIII.
o. god.

¹ Ovaj odgovor zapovjedništva Trećeg vojnog zbora dat je nakon primjedbi Glavnog stožera hrvatskog domobranstva od 28 avgusta 1942 godine.

Vraća se izvješće zapovjednika 1. bojne 7. p. pukovnije sa slijedećim primjedbama na tamošnje izvješće Očev. br. 799/taj. od 9. VIII. o. god.

1.) Konjic² je izgleda pao zbog prilika, koje su navedene u izvješću zapovjednika 1. bojne 7. p. pukovnije, pa prema tome nebi bilo mjesta tvrdnji, da su njegov pad skrivili muslimani ili bio tko od mještana.

Vjerovatno su slične prilike skrivile i pad Prozora.⁸

2.) Da u redovima partizana ima i muslimana kao i katolika ili jednom riječi Hrvata točno je, ali njihov broj u odnosu na ostale tako je malen, da mu se ne može pripisati nikakav odlučujući uticaj na događaje. Uveličavanjem ovog broja i podvlačenjem njegovog uticaja na događaje stvara se kod saveznika mnijenje, da je velik dio Hrvatskog naroda privržen komunizmu a to ni u kom slučaju nije od koristi, već samo na štetu našeg naroda i države.

U ostalom da je taj broj malen vidi se i iz izvješća kotarskog predstojnika iz Konjica, koji navodi samo 16 odmetnika — Hrvata.

3.) Da je pripreman napad partizana na Konjic znao je i zapovjednik 1. bojne 7. p. p. već 3. VII. o. g. a znali su sigurno i svi mještani koliko iz preduzetih mjera, toliko i od četnika, koji su nudili suradnju, pa prema tome ne bi bilo mjesta ni tvrdnji, da su to znali samo muslimani, a ne i ostali mještani.

4.) Za milicionere sela Čuhovići koji su se priključili partizanima te razoružali naše domobrane i oružnike, kao i za predstavnike građanske vlasti, koji su prije vremena napustili Konjic uslijed čega je zapovjednik 1. bojne 7. p. p. morao preuzeti i upravnu vlast, dostavite poimenični popis dotičnih osoba, ovome stožeru, na daljnji postupak, a nezavisno od toga naredite istragu i u vlastitom djelokrugu, naročito što se tiče držanja oruž. ndp. Mandić Tadije.

U popisu predstavnika građanske vlasti koji su prije vremena napustili Konjic, navesti točno vrijeme, kada su ga napustili te vrijeme kada su se vratili na dužnost.

5.) Predstojnika želj. postaje Kajtaza, vjerojatno je partizanska komanda postavila zapovjednikom mjesta, a ne mještani, pa

² Konjic su napala 8 jula tri bataljona Prve proleterske brigade 1 poslije duže borbe usDjela su da ga zauzmu. Tom prilikom je zarobljeno oko 100 domobrana, a zaplijenjeno 2 minobacača sa 200 mina, 2 mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 20.000 metaka i dosta ostale sprema, dok je na željezničkoj stanici uništeno 25 lokomotiva.

³ Prozor su oslobodile 13 jula jedinice Treće sandžačke brigade i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade. Ubijeno je 150 ustaša i žandarma, a zarobljeno 142. Zaplijenjeno je 12 puškomitraljeza, 2 mitraljeza i 1 minobacač i veća količina pušaka i ostalog ratnog materijala. Partizani su imali 3 mrtva.

prema tome za sve ono što se je pod njegovim zapovjedništvom dogodilo ne može se kriviti narod, nego osobno on.

6.) Prema zapisniku Dr. Jurišića (u prigibu), odnosno iskaza Marka Bodulovića, koji je za cijelo vrijeme boravka partizana u Konjicu bio također tamo, pljačku su vršili kako muslimani tako i katolici, a ne kako u tamošnjem izvješću stoji samo muslimani, pa radi toga bilo bi interesantno znati od koga je tamošnji izvještajni organ dobio prednji podatak.

7.) Za tamošnju tvrdnju da su generalizirano muslimani od uvijek dvolični nije u izvješću naveden dokaz, koji je tražen, pa stoga treba ga dostaviti naknadno.

Na koncu primjećuje se još slijedeće: Stalno podvajanje Hrvata na katolike i muslimane u službenim spisima dovodi do podvajanja i u narodu i do vjerske netrpeljivosti, a to osobito u današnjim prilikama treba pod svaku cijenu izbjeći.

GLAVAR
General - poručnik
(Vitez Laxa)

ZAPOVJEDNIŠTVO
III. VOJNOG ZBORA
GLAVNO-STOŽERNI ODJEL

Oč. 1055/taj

6. X 1942

SARAJEVO

GLAVNOM STOŽERU (Očevidni odjel). — U povratku spisa podnosim sledeći izvještaj:

Po točki 4).

Da su milicioneri sela Čuhovića (sami muslimani) sudjelovali u razoružavanju i pljačkanju naših domobrana i oružnika, koji su bježali pred partizanima, jasno je i dokazano jer je od strane ovog zbora bačena preko krilaša pismena zapovjed selu Čuhovićima da odmah predaju oružje našim vlastima u Trnovu zbog njihovog postupka. Kada se uspije dobiti vođa ovih milicionera neki Dundo dobiće se detaljniji podatci o ovom slučaju. U tome pogledu jedan je domobran saslušan i jedan milicioner koji je uhićen u Konjicu, čija se saslušanja prilazu.

Povodom držanja kotarskog predstojnika u Konjicu g. Celestrina, sada kotarskog predstojnika u Bugojnom i oružničkog nadporučnika g. Mandića, vodi se izvid i kada se završi podnieti će se spis na uvid.

Po točki 7).

Povodom držanja muslimana i njihova dvoličnost konstatirana je i povodom toga mogu dati sljedeći izkaz:

U prvim danima oslobođenja većina muslimana bila je oduševljena dolaskom Njemačkih i naših snaga, te se je pri doćecima zaista spontano ispoljavala radost, ali u daljem toku vrijeme kada su naše vlasti počele uvode red i poredak kao i postupak prema nezakonitim postupcima, njihovo raspoloženje počelo je tinjati i ispoljavati neraspoloženje protiv naših vlasti bacajući svu krivicu na prošlogodišnji pokolj muslimana u Foči, Goraždi, Rogatici i ostalim mjestima u Bosni i Hercegovini od strane četnika na ustaše HRVATE, dok međutim u ovim krajevima većina ustaških postrojbi, a osobito u početku sačinjavali su sami domaći ustaše MUSLIMANI, koji su izvršili mnogobrojne pokolje nad pravoslavnim pučanstvom. Sada pak kada su naše vlasti kao i talijanske počele surađivati sa četnicima oni se boje osvete. Redarstvene vlasti imaju podatke u nađenim proklamacijama viđenijih muslimana potpisate od mnogih intelektualaca muslimana, a sve protiv Hrvata.

Dokazano je i utvrđeno da partizani kada su ma u koje muslimansko mjesto došli odmah su putem svoje promičbe pridobili u većini slučajeva muslimane, a manje katolike ili pravoslavce pa i skoro nikako, koji su ih svuda najljubaznije dočekivali. Kada se očiste zauzeta područja od partizana onda će se sve ove činjenice dokazati. Istina je da se ovo sve ne odnosi na gro muslimana, ali na pretežan broj.

Očevidni izvještaji ovog zbora su tofeni i provjereni i u istini prikazato stanje bez preterivanja ili uzveličavanja. Ono se ne zasniva na neistinitim činjenicama kao za vrijeme b. Jugoslavije, gdje se je stanje uvijek samo prikazivalo u najljepšim crtama, dok međutim istina je dokazala da stanje u b. Jugoslaviji nije bilo takvo, kako se je to na najvišem mjestu prikazivalo i serviralo. Prema tome očevidni izvještaji ovog zbora su kratki, ali stanje izneto u istini bez preterivanja i uzveličavanja, a sve prema dobivenim podacima pismenim i usmenim od osoba kojima se može povjerovati.

U prigrubu dostavljaju se samo nekoliko izvještaja koji govore od muslimana i njihovom držanju, koji molim da se po uvidu vrata. Napominjem slučaj kotarskog predstojnika u Bugojnom Sidrana koji je održavao vezu sa partizanima, a koliko takvih ima za koje će se kasnije utvrditi.

ZAPOVJEDNIK u.z. PUKOVNIK
(Prohaska)

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 6 OKTOBRA 1942 GOD. O BORBAMA U OBLASTI BRČKO I JAJCE

HRVATSKI GENERAL

kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2891/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 6. listopada 1942.

PREDMET: Dnevno
izvješće do 6. listopada
do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva (Oper, i očevid, odjel)
2. II. i III. domobranskome sboru.
3. II. i III. domobran, sbornom području.
4. Zapovjedništvu 3. 4. 5. i 6. pješačke divizije.
5. Zapovjedništvu ustaške vojnice (poduhvatni i izobrazbeni odjel)
6. Vrhovnom nadzorništvu oružništva.
7. Zapovjedništvu 4. i 5. oružničke pukovnije.
8. Zapovjedništvu I. zone (pukovnik Simić)
9. Zapovjedništvu II. zone (7. p. p.)
10. Zapovjedništvu IV. zone (15. p. p.)
11. Ustaškom drugu Sarajevo.
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1:100.000)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje nepromjenjeno.

Podhvat Jajce još u toku.¹ Borbe su se vodile u oblasti Janja, gdje su odstupile veće partizanske snage.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

Oblast Brčko: Dana 3. o. mj. četnička grupa Kerović napala partizane kod Korenite (10 km južno od Brezovog Polja). Parti-

¹ Poslije oslobođenja Jajca (25 septembra) neprijatelj je prikupio jaču grupaciju njemačko-ustaško-domobranskih snaga i 1 oktobra otpočeo pothvat da ponovo zauzme Jajce. Poslije žestokih borbi neprijatelj je uspio 6 oktobra da zauzme Jajce. •

zana 15 mrtvih, 22 zarobljena, ostali se razbjegli. Ovo nije još provjereno.²

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

Oblast Jajce: U podhvat u »Jajce« lijevo krilo grupe Wüst sastalo se je sa snagama grupe Wedel kod Gorice (10 km j.z. od Jajca), poslije nekoliko manjih okršaja grupe Wilst sa manjim partizanskim dijelovima, čiji je odpor brzo razbijen.

U toku 5. o. mj. dostignuta je crta: Jajce — r. Vrbas — s. Bilinčić — k 909 — s. Gorica.

Partizani su se glavnim snagama povukli u smjeru jugozapadno od Jajca u dolini Janja i u guste šume zapadno i jugozapadno 25—30—50 km od Jajca.

U toku ovog dana gubitci su: 1 njemac ranjen, 28 ustaša poginulo, 20 ranjeno, 7 partizana poginulo, 23 zarobljeni.

Naši zapljene tvorivo jednog partizanskog logora.

GUBITCI:

Njemački: 1 ranjen,

Naši: ustaša 28 poginulo, 20 ranjeno;

Protivnika: 7 poginulo, 23 zarobljeno.

PLIEN: Tvorivo jednog partizanskog logora (sadržaj još nepoznat).

C) VLASTITE NAMJERE:

Oprez na svim postavama.

Čišćenje oblasti Jajca od odmetnika.

Dijelovanje u podhvat u ka Prozoru od prostora Ivan Pl. u smjeru Bitovnja i Zec Pl.

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE VLASTITIH ČETA:

I. bojna 7. p. p. (bez 1 sata koji ostaje u Konjicu) premješta se na odsjek Hadžići — Raštelica, radi sudjelovanja u podhvat u, koji će vršiti talijanski četnici u smjeru Prozora.

² Četnici jačine tri bataljona (oko 800 do 1000 ljudi) pod komandom Steve Damjanović-Lake i Radivoja Kerovića napali su 3 oktobra ujutru, u selu Gornja Bukovica, Prvi i Treći bataljon Šeste istočno-bosanske brigade. Poslije kraće borbe bataljoni su se povukli u pravcu Zabrđa. U ovoj borbi poginulo je 7 partizana i bilo je nekoliko ranjenih. dok su četnici imali isto toliko gubitaka.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

1. — General Lukić i zastupnik zapovjednika III. dom. sora pukovnik Prohaska krenuli 6.X. u Konjic.

2. — Prilikom boravka u Konjicu talijanskih četnika (vidi izvješće od 5. o. mj.) ovi su pjevali jako vrijeđajuće pjesme protiv Poglavnika i izazvali naše četnike i domobrane.

Isti četnici su 3. o. mj. u vlaku u Rami razoružali oružnika — sprovodnika vlaka i dva domobrana, a 4. o. mj. razoružali jednog domobrana u Konjicu, dočim pri pokušaju razoružanja naše straže na postaji Konjic, nisu uspjeli, jer im se straža energično oduprla. U Konjicu su opljačkali nekoliko stanova, među njima i stan narednika đaka, obivšimu nasilno stan, dok je bio odsutan.

Talijani su na našu intervenciju, obećali da će stanje popraviti.

3. — Zapovjednik komitskog Račanskog odreda Strajko Kalabić navgdno ubijen od strane četnika grupe Bančića.

P.n.z.
Zastupa Glavara stožera
Glst. podpukovnik
(Wanner)
Wanner

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U SARAJEVU OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. O PREGOVORIMA IZMEĐU ROMANISKIH ČETNIKA I NIJEMACA U SARAJEVU

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG KRILA

Broj 9852

U Sarajevu, dne 9. listopada 1942

Predmet: Savo Derikonja vođa
četnika. Putovanje sa
Njemcima u Sarajevo.

1. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
2. Zaštitnom redarstvu ustaške nadzorne službe
3. Ustaškoj nadzornoj službi

U Sarajevu

Zapovjednik oružničke postaje Semizovac sa broj 1783 od 8. listopada 1942. javlja:

»Dne 7. listopada 1942. godine bio je u Srednjem jedan njemački bojnik sa povjerenstvom, koji su se istog dana oko 16 sati vratili u Semizovac. S njima je došao vođa četnika Savo Derikonja; 3 četnika, koji su sa Njemcima samovozom odputovali u Sarajevo. Istog dana Savo Derikonja, 3 četnika i Njemci vratili su se u Semizovac i odputovali za Srednje sa njemačkim oružnicima. Odlazak Derikonje u Sarajevo kao i razlog putovanja nije se moglo utvrditi«.

Prednje izvješće predlažem s molbom znanja radi.

Zapovjednik satnik
(Radoš)
Radoš

ZAPISNIK O PRODUŽENJU SARADNJE IZMEĐU USTAŠKIH
VLASTI I PRETSTAVNIKA BIJELJINSKIH ČETNIKA OD 12
OKTOBRA 1942 GODINE

Priepis Zobec, IV.

ZAPISNIK

sastavljen dana 12-X. 1942. u Crnjelovu između dole potpisanih opunomoćenika predstavnika Hrvatske vojske i predstavnika četnika Komandanta bijeljinskog četničkog bataljona BANJIČIĆA RADIVOJA. —

Na temelju brzoglasne zapoviedi II. Domobranskog sбора od 11. ov. mj. i zapoviedi zapovjedništva 3 pješačke divizije Op. br. uredovno od 11. listopada 1942. godine, određeno povjerenstvo za razpravu pitanja sa četnicima u pogledu povrede primirja usljed događaja kod sela Crnjelovo dana 10.X. 1942. prilikom vršenja akcije čišćenja od partizana i potiskivanju istih prema reci Savi, sastalo se je danas 12. X. 1942. u Crnjelovu sa predstavnikom četničkih postrojbi komandantom bijeničkog¹ četničkog odreda bataljona p. poručnikom Banjičićem Radivojem i došlo do sljedećeg

ZAKLJUČKA

I. Dana 10. X. o. g. prilikom vršenja akcije čišćenja od partizana od strane ustaša u pravcu D. Crnjelova prema r. Savi došlo je do oružanog sukoba sa četnicima, koji su se nalazili u svojim borbenim postavima sjeverno od samog sela D. Crnjelovo a između bare zv. »Mandare« i ceste koja vodi Crnjelovu—Subotiče.

Do samog oružanog sukoba, a prema utvrđenim okolnostima na licu mjesta došlo je na sljedeći način. —

Ustaška postrojba dobila je zadatak razviđanja i čišćenja partizana na zemljištu pravcem »Bijeljina — selo Donje Crnjelovo — Drenja« na r. Savi o čemu četnici nisu bili obavješteni. —

U toku vršenja akcija čišćenja postrojbi dostigla je nesmetano sjeverni rub sela D. Crnjelovo t.j. između sjevernog ruba sela D. Crnjelovo i Bare »Mandare«. U tome vremenu nalazio se je manji dio četnika na svojem borbenom položaju, koji su ustaše u toku svoga pokreta bili dostigli, svakako ne znajući za postojanje ovih četničkih položaja — dočim je veći dio četnika bio na odmoru po kućama. —

U cilju da bi svome daljem kretanju kroz D. Crnjelovo ustaše uvjerali tamošnju živalj i svome bezazlenom dolasku te da je nji-

¹ Bijeljinskog

hovo odlaženje upućeno jedino samo krstarenju sa iznalaženjem partizana, isti su dobavili 3 vodiča preko predsjednika občine Crnjelovo između kojih je jedan bio i knez, da svojim prisustvom zajamče to više narodu da ovdje nije u pitanju borbena postrojba protiv četnika. —

Sama pojava ustaša u selu koja je uslijedila prvi puta izazvala je samim time paniku. — U tome trenutku pao je prema izjavi ustaša samih prvi nehotice hitac sa ustaške strane usled koga je i došlo do neželjene borbe. — Jednovremeno stigao je na konju teklíč zapovjednika XXV ustaške bojne da se ustaše povuku do domobranske posade u Crnjelovu pošto su četnici izjavili da će daljnji pokret ustaša smatraju kao prekršaj postojećeg primirja, jer da na tome području partizana uobće nema. Pošto su ih oni sami već protjerali preko Save u Srem. —

Na ovo je odmah obostrano uslijedilo naređenje za prekid vatre, što je dabome više nije pomoglo jer je borba uhvatila maha.—

Izhod ovog slučajnog sukoba jeste »21 mrtav i 13 ranjenih sa strane ustaša«.

II. Na postavljeno pitanje: Dali četnici žele surađivati sa hrvatskom vojskom i eventualno sa njemačkom vojskom na prostoru sjeverno od Bijeljine do rijeke Save protiv partizana, predstavnik četnika kom. bjel. čet. odreda podporuč. Banjičić izjavljuje:

»Pristajem, ali uvijek po predhodnom odobrenju Majevičke četničke brigade i obavještenju od strane hrvatske vojske, sa koliko i kakove snage ona želi surađivati u ovoj akciji,

III. Na pitanje dali na prostoru sjev. od Bijeljine do rijeke Save nema partizana, predstavnik četnika kom. bjel. čet odreda bataljona podporuč. Banjičić izjavljuje:

»Nema ih, izuzev jedne grupe, koja je izostala po razpršivanju proleterske brigade iztočno od ceste Bijeljina — Rača (iz sela Amajlije, Popovi, Međaši, i Balatun.) gdje oni četnici nisu u stanju to spriječavati, jer im je onemogućeno u posljednje vrijeme prelaženje preko spomenute ceste.

Na zahtjev da predstavnik četnika komandant bjelinskog četničkog bataljona podp. Banjičić dadne izjavu za četničke postrojbe da ne će napadati hrvatsku i njemačku vojsku, kada bi se iste uputile u podhvat protiv partizana na prostoru sjev. od Bijeljine do rijeke Save, a da sami ne žele zajednički učestvovati u toj akciji — izjavljuje: »Ni u kom slučaju ne dozvoljavam vršenje akcije hrvatske i njemačke vojske na gore označenom prostoru bez suradnje četnika smatrajući u _____prostor iz sela iztočno od ceste Bijeljina — Rača do Drine.

IV. Predstavnik četnika komandant bjelinskog četničkog odreda podporučnik Banjičić obaviešten je o tome, da je zapovjedništvo njemačke divizije upoznato sa sadanjom situacijom i događajem kod Donjeg Crnjelova i da se i dalje zanima za izhod iste.

V. Na zahtjev predstavnika hrvatske vojske podpisanih u ovom zapisniku da se sve četničke postrojbe povuku sa prostora Drina, Sava — Bijeljina u Gor. Bukovicu, sačekajući tamo daljnje upute za svoju saradnju i time omoguće hrvatskoj vojsci čišćenje partizana u gornjem prostoru i tako izbjegnju mogući sukob između obostranih snaga izjavio je: »Ni u kojem slučaju ne mogu niti smijem napustiti dodjeljene mi položaje t.j. gore naznačenu prostoriju.

VI. Na postavljeno pitanje dali pristaje zajamčiti podpuni red: sigurnost na prostoru Drina — Sava — Bijeljina, na slučaj da bi hrvatska vojska povukla sve svoje "postojeće domobranske posade iz Vršana, Dragaljevca, Čadavice, Donjeg Crnjelova, Dvorova, Trnjaka, Balatuna i Bos. Rače, izjavljuje:

»Hrvatska vojska može mirno da povuče sve svoje gor. posade s time, da će na označenoj prostoriji četnici preuzeti dužnost obdržavanja podpunog reda i mira i jedino na taj način uzpostaviti i održati željeni poredak.

Po ovom pitanju želi tačno objašnjenje na kojim mjestima duž Drine bi se 'za slučaj povlačenja gornjih domobranskih posada nalazile granične straže hrvatske vojske. »

VII. Predstavnik četnika komandant bjelinjskog četničkog odreda podporučnik Banjičić Radivoj zahtjeva da se do donošenja konačne odluke po napred iztaknutim pitanjima ne vrše nikakove obostrane akcije i pokreti na napred označenoj prostoriji.

Gornji zapisnik zaključuje se sa točkom pod VII.

Zapisnik podpisuje:

Predstavnik četnika: podporučnik
Rad. C Banjičić v. r.

(M.P.)

Predstavnici hrv. vojske:
Podpukovnik: Cviljušac v.r.
Ust. satnik: Tavčar v.r.
poručnik: Riondić v.r.

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA JAJCE
OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. O ZAUZIMANJU VARCAR VAKUFA
OD STRANE PARTIZANA**

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNICTVO JAJCE
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj: 176

U Jajcu, dne 14. listopada 1942

Predmet: Izvješće o padu Var.

Vakufa, predlaže. —

ZAPOVJEDNIČTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S.

Sarajevo

Dne 13. listopada 1942. u 6 sati oko 100 naoružanih partizana ponova su napali na Var. Vakuf¹ i zauzeli ga. Malo kasnije partizani su svoje snage pojačali tako da ih je bilo oko 400.

U Var. Vakufu 7. listopada o.g. na traženje upravnih vlasti uspostavljena je oružnička postaja sa 6 oružnika, a kao zapovjednik ove postaje bio je određen dosadanji zapovjednik oružnički narednik Ahmet Salihagić.

11. listopada 1942. na traženje kotarskog predstojnika iz Var. Vakufa oružničkog satnika g. Branka Barabaša, pojačao sam postaju Var. Vakuf sa još 3 oružnika tako, da ih je ukupno bilo 9 bružnika.

U Var. Vakufu od naših oružani snaga bilo je jedino 9 oružnika, a njihov zapovjednik postaje narednik Ahmet Salihagić, ranjen je 25. rujna 1942. u Jajcu. Ovi oružnici svakako nisu mogli dati uspješan otpor mnogo jačoj partizanskoj skupini.

Za sudbinu oružnika koji su bili udjeljeni na postaju Var. Vakuf, do sada se nezna ništa.

Predstojnik kotarske oblasti satnik g. Barabaš, 12. ov. mj. otputovao je u Banju Luku, navodno radi traženja pomoći za Var. Vakuf.

Nemačka vojska koja se nalazi u Jajcu kao i ustaške postrojbe u pogledu situacije u Var. Vakufu, nisu do sada preduzele nikakve mjere, osim što su 13. listopada o. g. vršili čišćenje terena prema Jezeru, na području kotara Jajce.

Zapovjednik satnik:

(Curać)

Curać

¹ Mrkonjić Grad su oslobodile 13/14 oktobra jedinice Grupe brigada pod komandom Peke Dapčevića. Sire o tome vidi dok. br. 123.

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ZAVIDOVIĆI OD 15 OKTOBRA 1942 GOD. O PREGOVORIMA IZMEĐU ZENIČKIH ČETNIKA I PRETSTAVNIKA FIRME »NAŠIČKA« O IZVOZU DRVETA SA NJIHOVOG TERENA

ORUŽNIČKA POSTAJA ZAVIDOVIĆI

Br. 1736

15 listopada 1942 god.

U Zavidoviću (kotar Zepče)

Predmet: Izvještaj o prikupljanju hrane od strane četnika dostavlja. —

Zapovjedniku 5 oružničke pukov. Sarajevo
Zapovjedniku oružničkog krila Travnik
Župskoj redarstvenoj oblasti Travnik
Zapovjedniku zeničkog zdruge Zenica
Zapovjedniku zeničkog oružničkog voda Zenica
Zapovjedniku krivajskog zdruge Zavidovići i
Upravitelju kotarske ispostave Zavidovići.

PotDisati sa pouzdane strane, saznao sam i točno provjerio-ustanovio, da četnici na sektoru četničkog područja, zeničkog odreda sa sjedištem komandom u Čardaku, sakupljaju više količine hrane — živežnih namirnica od seljaka sa njihovog područja. Dočim sa imanja internirani Srba Veselinovića iz sela Bistrice, kotara Zepčkog zaplijenili su sve živežne namirnice, sa zemljišta, koje je bilo izdato na obradu seljacima. —

Živežne namirnice pregone sa konjima i to: u selo Čardak, Priluk i selo Stojanoviće, u skladišta seoske kuće, pojedinih seljaka. U selu Stojanovićima namirnice su smjestili kod sela na zv. mjestu »Luka« u jednu kuću.

Pored sakupljanja živežnih namirnica, od seljaka naplaćuju po jednom metru 30—40 kuna, za izvoz šljiva, jabuka, orasa i t.d. koji novac ubiraju za svoje do sada nepoznate svrhe. —

Prije izvjesnog vremena oko 1 ovog mjeseca u selu Čardaku izabrali su i postavili seljaka Ristića Ljubana pok. Luke za predsjednika općine.

Kod Sarića hana u selu Ljeskovicama, uspostavili su četnici žandarmerijsku stanicu, koje je komandir seljak Grozdić Lazo iz istog sela. Zandarmi su im obični seljaci-četnici, koji ima po neki put 5—10 a nekad i po 15 koji vrše patroliranje po srbskim

selima i kontrolišu putnike koji prolaze cestom od Zepča za Zavidoviće i obratno.—

13 listopada 1942. u selu Ljeskovicama kod Sarića hana, održan je sastanak — pregovori, s jedne strane četnika i druge strane izaslatog činovnika od firme »Našičke« u pogledu izvoza drveta za pomenutu firmu. Ugovor je zaključen pod uslovom da firma plati 60 četnika po 1500 kuna mjesečno za osiguranje pruge, a ostali seljaci Srbi da rade na redovnom firmanskom poslu uz revnu¹ platu, i da im se izdaju potrebne namirnice sledovanje. Bilo je određeno da firma odpočne raditi sa 15 listopadom, dok međutim četnici su se predomislili i danas 15-X. firmu obavjestili da ugovor-sporazum, o izvozu drveta za firmu ne primaju.

Od strane firme »Našičke« od četnika obavješten sam, da će firma obavjestiti centralu u Zagreb i vjerovatno ponovno sa četnicima pregovarati o izvozu drveta.

Prednje se dostavlja, na daljnje uredovanje. —

Zapovjednik postaje
stožerni narednik (Pinjuh)
Pinjuh

ORUŽNIČKA POSTAJA ZAVIDOVIĆI
Br. 1809

29 listopada 1942 god.

U Zavidoviću (kotar Zepče)

ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG VODA

Zenica

Povratkom dopisa, na temelju prednje zapovjedi, izvještava se da sada u posljednje vrijeme, od 18 listopada od kako je učinjen sporazum s jedne strane od firme »Našičke« i druge strane od četnika, za izvoz drveta iz šume četnici ne prave nikakvih smetnja.

Kako sam podneo prednji izvještaj da su firma i četnici bili zaključili ugovor 13 listopada t.g. i dne 15 listopada uslove ugovora su odbili te ponovno dne 18 listopada firma »Našička« sa četnicima sklopila je ugovor (uslove) tako da firma plaća mjesečno 80 četnika po 1500 kuna, za osiguranje pruge i u opšte da odgovaraju za red firmanskog rada što se tiče u šumi. Pored toga da se na šumskim radovima kod firme zaposli i radi pravoslavno stanovništvo koje se nalazi i stanuje na sektoru čet[ni]ka uzduž šumske pruge, uz redovnu platu kao pripadajuće sledovanje kao radnicima kod ostalih firma. —

¹ Redovnu

Od toga vremena kako je otpočeo rad funkcionisati i saobraćaj ili ne vrše nikakove kontrole utnika, sem što se kreću i patroliraju po selima njihovog područja. —

Zapovjednik Dostaje
stožerni narednik (Pinjuh)
Pinjuh

ZAPOVJEDNIČTVO ORUŽNICKOO VODA ZENICA
5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj 1834

U Zenici, dne 2 studenog 1942

ZAPOVJEDNIČTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE JS.

Sarajevo

Vraćam spis sa izvješćem da sada četnici nevrše kontrole putnika na cesti Zavidović — Zepče iz razloga tog što su četnici primljeni od firme »Našička« kao čuvari za osiguranje šumske željez. pruge i što osiguravaju sječu šume. Na sječi šume skoro su samo zaposleni pravoslavni, jer se sječa šume vrši kod pravoslavnih sela, te su ovom pogodbom četnici zadovoljni i sada neprave nikakove smetnje.

BR. 199

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
U SARAJEVU OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. O AKCIJAMA I
BORBAMA PROTIV PARTIZANA OKO FOJNICE, BUSOVAČE
I VARCAR VAKUFA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S. Broj 2848

Sarajevo, 18. listopada 1942.

Predmet: Događaji.

HRVATSKOM GENERALU KOD 718. NJEMAČKE PJEŠAČKE
DIVIZIJE

Sarajevo.

1. —13. listopada 1942. u 6 sati grupa od 100 partizana napala Varcar Vakuf i zauzela ga. Partizani žurno pojačali snage

na 400. Naše snage u Varcar Vakufu bile su 9 oružnika postaje. Gubitci, 9 oružnika nestalo.¹

2. — 17. listopada 1942. u 13.30 sati njemačke i naše snage ušle su u Fojnicu. Partizani cca 200 povukli se uz Fojničku riječicu prema sjevero-zapadno k Rastovu. Oružnička postaja, trgovine i uredi opljačkani. U pošti brzoglas polupan.²

3. — 17. listopada 1942. u 17 sati primjećena je obhodnja od 5 partizana na planini Inač (5 km. zapadno od Kreševa).

4. — 17. listopada 1942. u 20 sati partizani — broj nepoznat — ušli u selo Kačuni, Mehuriće i Zivčiće (6—8 km. južno i jugoistočno od Busovače). Ustaše, oružnici i milicija u podstavi pred Busovačom.³

5. — Na području občine Sokolovići, kotar Rogatica — područje postaje Grbići, koju su četnici 1*2 listopada 1942. zauzeli — četnici kupe pravoslavce radi napada na postaju Zljebovi, te ustaške i domobranske postrojbe. Koncentriraju se na planini Kopito (5 km. južno od Žljebova).

6. — 17. listopada 1942. u 8.30 sati ustaška bojna cca 500 momaka 1. stajaćeg djelatnog zdruha Sokolac u akciji čišćenja Romanije i Podromanije, na području sela Gradac, Prutine, Brdo i Jelovci, kota 1105, 1285⁴ (2—5 km. južno i jugo-zapadno od Mrokrog), sukobila se je sa odmetnicima i pljačkašima. Gubitci, 30 odmetnika mrtvi. Naši 1 ustaša mrtav, 10 ranjeno. 18. listopada 1942. akcija se nastavlja.

Zapovjednik pukovnik:
Stjepan Toma
Toma

¹ O oslobođenju Mrkonjić Grada vidi dok. br. 123.

² Fojnicu su oslobodile jedinice Pete crnogorske NOU brigade i jedan bataljon Desete hercegovačke brigade 21 septembra 1942 godine. Sire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 52.

³ Odnosi se na grupu boraca Pete crnogorske NOU brigade.

⁴ Vjerovatno 1235

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. O SITUACIJI U OBLASTI TRAVNIK I JAJCE

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 3389/taj.

U Sarajevu dne 27.X.1942

PREDMET: Dnevno izvješće do 27. listopada do 8 sati.

1. — Glavnom stožeru Hrvatskog Domobranstva (Oper, i očevid, odjel)
2. — II. i III. Domobranskom sboru.
3. — II. i III. Domobranskom sbornom području
4. — Zapovjedničtvu 3. 4. 5. i 6 pješačke divizije
5. — Zapovjedničtvu ustaške vojnice (Podhvatni i izobrazbeni odjel)
6. — Vrhovnom Nadzorničtvu Oružništva
7. — Zapovjedničtvu 4. i 5. oružničke pukovnije
8. — Zapovjedničtvu I zone (pukov. Šimić)
9. — Zapovjedničtvu II zone (7. p.p.)
10. — Zapovjedničtvu IV. zone (15. p.p.)
11. — Ustaškom zdruhu Sarajevo.
12. — Zapovjedničtvu zone Sarajevo.
13. — Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1:100.000)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje u glavnom nepromjenjeno.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

OBLAST TRAVNIK: O napadaju na vlak između želj. postaje Komar i Goleš (7 km j. z. od Turbe), na pruzi Travnik—Jajce (izvješće od 26. o. m.), primljeni su naknadno ovi podaci:

80 partizana napali su vlak strojopuščanom vatrom i ručnim bombama. Prije toga potrgali su prugu u duljini od 200 metara. Posjekli su 18 brzoglasnih stubova. Lokomotiva se prevrnula, 7 natovarenih vagona raznom robom i sienom potpuno su izgoreli. Strojovođa poginuo, ložač i kočničar, te naša 2 domobrana i 6 njemačkih vojnika lakše ranjeno, a za sudbinu ostalog vozopratnog osoblja se ne zna¹.

OBLAST ROGATICA: Naknadno se saznaje, da je u podhvatu prema Sjeverskom i Borikama (14 km s. i. od Rogatice), ranjena 25 ustaša, a za sudbinu 20 čarkara se ne zna. Jedan teretni samovoz izgubljen.

OBLAST JAJCE: (Grupa pukovnika Suschniga prodrla je 26. o. m. preko Magaljdola — Majdan do Varcar Vakufa. Odmetnici umakli u zapadnom i jugozapadnom pravcu².

Grupa pukovnika Wüsta dostigla je 26. o. m. crtu Močioici — Mujdžići — Kozila — Lipova Glava (5 km j. i. od Šipova). Tokom borbe poduzeli su odmetnici žestoke protunapadaje u lievi bok i pozadinu grupe pukovnika Wüsta. Odmetnici se povukli u pravcu Dragnić, gdje su zauzeli nove položaje. Dosada podatci o gubitcima nisu primljeni³.

III DOMOBRANSKI SBOR:

Ništa osobito.

GUBITCI:

Vlastiti: Poginuo 1 građanin, a ranjeno: 2 domobrana, 6 njemačkih vojnika, 25 ustaša, 2 građanina, a za sudbinu 20 ustaških čarkara se ne zna.

Izgubljen 1 teretni samovoz.

Neprijateljski: Nema podataka.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i oprez na svima postavima.

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE VLASTITIH CETA:

Nije bilo.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN ZONE BORBENE DJELATNOSTI:

Nije bilo.

(M.P.)

Glavar stožera

General, Lukić v. r.

Glst. podpukovnik (Wanner)

Wanner

¹ Akciju su izvršile jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

² Odnosi se na borbe koje je vodila Četvrta proleterska (crnogorska) brigada sa neprijateljem koji je nadirao u pravcu Jajca. Poslije teških borbi neprijatelj je uspio 6 oktobra da ponovo uđe u Jajce.

³ Isto kao pod 2.

BOJNA RELACIJA DRUGOG DOMOBRANSKOG ZBORA ZA
MJESEC SEPTEMBAR 1942 GODINE

I. DIO

1.— Operacije:

A.— KOD 3. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

7. IX. U 10.30 sati jedan kombinirani sat 8. p.p. (120 pušaka i 4 strojopuške) upućen iz Tuzle samovozima do s. Bukinje radi obkoljavanja i hvatanja jedne skupine partizana (100 ljudi) 1 y₂ km. od s. Bistarac.¹
Partizani su uspjeli izvući se ka jugu kroz šumu.
Gubitaka nije bilo.
Uhvaćeno 3 partizana i 3 jataka. Plien 2 puške.
- 9./10. IX. Jedna skupina četnika kod s. Turića naišla na našu zasjedu, nije se zaustavila na poziv.
Jedan četnik ubijen, jedan ranjen.
11. IX. 15. sat 6. p.p. i odred oružničkih legionara razviđaju predjel Leskovci (12 km. j. Brčko).
2 jataka ubijena.
12. IX. U 14.00 sati skupina partizana (oko 200) na putu s. Šekovići — Majeвица naišla kroz s. Dupnice na uporište oružničkih legionara i domdo pukovnije Tuzla. Uz pomoć pristiglih dobrovoljaca i ustaša iz Prnjavora nakon 2 sata borbe partizani razbijeni su se povukli u pravcu Jelica pl. i Kiseljaka.
Gubitci: 3 dobrovoljca i 1 ustaša poginuli i 2 teško ranjena.
Plien: 1 strojopuška, 1 konj sa sedlom, 3 kotla, zavojno tvorivo, pismohrana i promičbena pismara².
13. IX. Po zapoviedi 3. p. d. upućena 1 bojna 8. p.p. (bez strojničkog i 1 streljačkog sata) i 1. sat 1/3. p.p. u pravcu Jelica pl. na prostoru s. Dupnica — Njivice — Debeli Lipa — Konjiković — Gori Tuzla — Babina Luka —

¹ Odnosi se na manju grupu partizana, sa Pašagom Mandžićem na čelu, koja je imala zadatak da uhvati vezu sa tuzlanskom partiskom organizacijom u cilju vršenja mobilizacije među simpatizerima NO pokreta za Šestu istočnobosansku brigadu. Pošto je odmah u početku bila otkrivena, grupa nije izvršila postavljeni zadatak.

² Šesta istočnobosanska brigada za vrijeme pokreta iz Šekovića za Majevicu. U ovom sukobu partizani su imali samo jednog lakše ranjenog borca.

Dubnica sa zadaćom uništenja partizanske skupine, koja se 12. IX. uspjela izvući.

IV. bojna 8. p.p. zatvorila je crtu Gor. Tuzla—Lopare. 17. sat IV/8. p.p. sa jednim njemačkim satom iz Gor. Tuzle upućen u s. Prokopac, sa zadaćom da zatvori prostor ka Površnici.

I sat 4. p.p. vrši razviđanje oko s. Brđani.

U toku dana nije se naišlo na neprijatelja.

14. IX. Produžen podhvat sa crte: Debela Lipa—Cifluk—Seljublje sa zadaćom da se dostigne crta: k 735 — Busija (k 847) — Prokopac Han.

U toku pokreta nije se naišlo na neprijatelja već je dobijen podatak da su se partizani sklonili u planinu Lisači (k 813), pa se izvršio pokret sa jednom kolonom pravcem: Busija — Draganovac — Banj Brdo — Lisača — Kiseljak—Dubnica, a druga kolona pravcem: Prokopac Han—Gornja Tuzla—Simin Han—Tuzla.

15. IX. Ove snage vratile su se u Tuzlu. U ovom podhvat učeštvuju četnici sa Majevice sa zadaćom da zatvore crtu: Goduš—Vukmir—Rijeka—Meteljika (k 717) — Orlovine—Ploča (k 700—k 412). Partizani su se provukli kroz njihove postave u pravcu Zlosela noću 13/14. IX.³ Gubitaka nije bilo.

17. IX. Poduzeto je razviđanje u zajednici sa Njemcima u pravcu Korenite. Na partizane se nije naišlo.

19. IX. 25/6. p.p. upućen je da postavi zasjede duž r. Save; Sr. Rača—Jamena, kod Domuskele otvorena je na istog vatra te su se dielovi sata povukli u pravcu Rače. Gubitaka nije bilo.

21. IX. 18/8. p.p. upućen u razviđanje pravcem: Gor. Tuzla—Modrašnica (k 704) — Ravni Liještak—k 830—Međednik (k 843) nije naišao na partizane, u 18.00 sati vraćen je na svoje ishodište. Gubitaka nije bilo.

22. IX. Poduzeto je razviđanje i to:
18/8. l. p. pravcem: Gor. Tuzla—Orahovac (k 581) — Kapljevac (k 756) — Kadina Česma—568—Bašče—k. 460 i 1 vod 1/8. p.p. sa 1 vodom 750 Njemačke pukovnije pravcem: Tuzla — Dolovi — Jarići — Kik — Velike Njive (k 760) — S. Buče — Vakuf — Mačkovac (k 377) — Celić — Lopare — Tuzla.

Nije se naišlo na partizane.

³ Odnosi se na Šestu istočnobosansku brigadu

24. IX. 1 kombinirani sat 1/8. p.p. razvida pravcem: Tuzla—Jarići (samovozima) za tim hodom—Kiseljak—k 676—Vel. Njive (k 760), gdje ostaje 1 vod, a ostali produžuju pravcem: k 712—Stublić (k 722)—Stožer—Operković, a delovi oružničkih legionara i domdo pukovnija Tuzla zatvaraju crtu: Lamišići—Cerik—Tursunovići—Šahinovići—Operkovići—Sitari—Drinjača.
Nije se naišlo na partizane, niti se što o njima saznalo
26. IX. Prikupljanje snaga za podhvat kod s. Gor. Hrgovi gdje se nalazi jedna skupina (oko 700) partizana.⁴
27. IX. Produženo prikupljanje snaga i zauzimanje postava i to: 18/4. p.p. iz Gradačca i 14/6. p.p. iz Brčkog pojačani sa 1 vodom domdo pukovnije Tuzla i 35 oružničkih legionara iz s. Dubrave zaposjedaju crtu: Donji Hrgovi — s. Gušte — s. Cerik. /
Posavski bataljon Trebavskog odreda⁵ zauzeo je položaj na sjevernim padinama Zuberovog Brda.
V. bataljon Trebavskog odreda ojačan četama iz Ozrenskog odreda trebao je zauzeti crtu: Cerik— s. Bijela—Vodice. (Četničke snage: 1.100 boraca, 2 teške strojnice i oko 50 strojopuška, zapovjednik major Petrović).
28. IX. Naše snage popravljaju postave i zauzimaju crtu: s. Strana—k 219—Branovac—Potočari, dok su četnici dobili zadaću da partizane napadnu i potisnu na naše položaje. Partizani su se povukli u pravcu Bukvika, četnici su krenuli u potjeru, ali nisu naišli na iste.
18/4. p.p. dobio je zadaću razviđanje pravcem: Ormanica—Gor. Hrgovi—k 278—Vrelo, a 14/6. p.p. pravcem: s. Branovci—Potočari—k 431—Panike.
Izvršeno je izviđanje i u Jazovcu s. Cerika i Dubrave, ali nije se nigdje naišlo na partizane.
Četnici su se potom povukli na svoje područje.
29. IX. 14/6. p.p. vratio se u Brčko, a 18/4. p.p. u Gradačac. Gubitaka nije bilo.

B.— KOD 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

U toku mjeseca podhvat na Vučjak, manja čišćenja, razviđanje, uređenje postava i vježbanja.

PriDrema se podhvat na Vučjak.

4. IX. 1/4. p.p. sa 13/5. p.p. kreće iz Broda n/S. u s. Lješće gdje je zanoćila.
11/4. p.p. sa 13/3. p.p. kreće iz Dervente u s. Zerevac gdje je zanoćila. 1 sat legionara Ukrajinaca i 2. vod 2/V. topničkog sklopa ostaju u Derventi.

**Isto kao ood 3.
Četničkog odreda**

5. IX. 1/4. p.p. sa 13/5. p.p. upućena u s. Vrelo, a II/4. p.p. sa 13/3. p.p. u s. Tutnjavac, na postignutim ciljevima zanoćili. Odmetnici (oko 20) pripucali na postave u Dubravi. Napad odbijen.
Gubitci: 3 milicionera poginulo.
6. IX. 1/4. p.p. sa 13/5. p.p. kreće pravcem: Bežića Vis—Šećerevo Brdo—Mitrića Brdo—k 237, a II/4. p.p. sa 13/3. p.p. ka s. Klakar gdje zanoćuju. 2. vod 2/V. topničkog sklopa zauzima postav između škole Kat. Božinci i Vel. Bukovice, 1. sat legionara Ukrajinaca i 6/4. p.p. upućeni su u Vel. Bukovicu.
7. IX. 1. sat legionara Ukrajinaca i 6/4. p.p. kreće pravcem: Kat. Božinci—Bezimen Vis i dalje za Lipljak, ali dobiva blisku strojničku i pušчанu vatru sa Bezimenog Visa. Potpomognuti topničkom vatrom (iz haubica i gorskog topa) zauzimaju Bezimeni Vis, ali 6/4. p.p. mnogo se istakao i na padinama Lipljaka dolazi do borbe prsa u prsa. Topničkom vatrom neprijatelj je odbijen.
1/4. p.p. sa 13/5. p.p. i bacačima II/4. p.p. kreće pravcem: Seliška Kosa — Lipovo Brdo — k 339 — Dobre Vode — k 294 — k 290, nailazi na odpor kod Dobre Vode kojeg savlada zatim dobiva jaku vatru sa k 290, nakon pripreme haubicama i bacačima istu zauzima.
II/4. p.p. (bez 1 sata) kreće pravcem: Vel. Bukovica — Kestenjska Kosa—Lipovo—k 290—Savića Brdo, dobiva odpor po izbijanju iz Kamenice u pošumljeni dio Vučjaka, uz neprekidan odpor pomaže 1/4. p.p. pri zauzimanju k 290 i postiže dnevni cilj Savićevo Brdo.
Postrojbe su zanoćile sa strogim osiguranjem na postignutim ciljevima.
Gubitci: 4 poginula, 2 ranjena i 2 nestala (1 častnik).
Neprijateljski nepoznati.
Plien: pripremljen ručak za 50 četnika.
8. IX. 1. sat legionara Ukrajinaca sa 25 ustaša iz pripreme bojne Brod n/S. produljuje svoju zadaću i podpomognut vatrom teškog naoružanja, lomi očajnički odpor četnika na vrhu Lipljaka. Nakon jake topničke vatre na crkvenu visočinu Podnovlje 1. sat legionara Ukrajinaca preduzima napad i bez odpora istu zauzima. Time je osigurana komunikacija Vel. Bukovica — Podnovlje.
9. IX. 6/4. p.p. ostaje na Lipljaku, 1. sat legionara Ukrajinaca na crkvenoj visočici Podnovlje, a njegov 1 vod demonstrira ka oružničkoj oostaji Podnovlje.
I. i II/4. p.p. sa 13/5. p.p. po izvršenoj vatrenoj pripremi topničkoj i bacača, poduzimaju napad na Milojevića Brdo. Četnici daju jak i ogorčeni odpor, pa vrše i ispad.

ali su suzbijeni točnom i jakom topničkom vatrom i djelovanja bacača. U 16.00 sati Milojevića Brdo je u našim rukama.

I/4. p.p. produžuje čišćenje do s. Botajice. Topništvo vrši gonjenje pojedinih skupina kod s. Adari, ispred Duge Kose, a osobito na zaseok kod oružničke vojarne. Četnici su se bijegom spasavali ka r. Bosni. Uzastupno vrši gonjenje 1. sat legionara Ukrajinaca.

10. IX. Utvrđivanje zauzetih postava i popuna potrebama.
11. IX. I/4. p.p. sa 1 topom 13/5. p.p. vrši čišćenje u pravcu Botajice, ali ne nailazi na odpor. Kuće su prazne, stoka odvedena.
II/4. p.p. drži postav na Milojevića Brdu.
12. IX. 1. sat legionara Ukrajinaca upućuje se u Doboj radi razformiranja — uzput vrši čišćenje M. Bukovice.
Uhićeno 10 muškaraca i predati kotar, oblasti.
13. IX. Razviđanje obhodnjama u pravcu s. Trnjani 1 vod sa 1 strojnicom čisti zemljište.
Gubitci: 1 odmetnik ubijen.
14. IX. Obhodnja I/4. p.p. u pravcu Dugog Polja naišla na bivšu četničku bolnicu.
II/4. p.p. vrši čišćenje u pravcu k 290, nije naišla na odmetnike.
Ostatak vježbanje.
Plien: 6 kreveta predato obskrbnom uporištu u Kat. Božinci.
15. IX. Utvrđivanje postava, razviđanje obhodnjama. Napadaj četnika na tekliće koturaše kod oružničke postaje u Podnovlju. Poslana obhodnja nije ih pronašla.
Gubitaka nūe bilo.
16. IX. 1 sat III/4. p.p., 3 voda iz domdo bojne Teslić, 1 vod četnika Borjanskog odreda preduzeto je čišćenje zemljišta od odmetničkih pljačkaških bandi, pravcem: Dubrave—Gavranica—Vispane—Staje—Bučje—Raduše—Hadžimehmedova Kula—Tešanj. Nije se naišlo na tražene bande.
Ostali utvrđivanje postava i ščetama vježbanja.
17. IX. Oko 16.00 sati primjećene na desnoj obali r. Bosne veće skupine građanskih osoba. Nije se moglo ustanoviti da li su i naoružane.
18. IX. 1 kombinirani sat iz I. i II/4. p.p. sa 1 bacačem i gorskim topom vrši čišćenje s. Majevac i Ritešić. Nije naišao na odpor.
Uhvaćeno 35 građanskih osoba (predati kotar, oblasti u Derventi).

19. IX. U s. Botajici vratilo se, po izvještaju upućene obhodnje, oko 700 stanovnika, jer ih Trebavski četnički odred nije primio, jer posljednjih dana nisu učestvovali u podhvataima četnika na lijevoj obali r. Bosne.
20. IX. 1/4. p.p. sa 1 satom i poluvodom strielaca ojačani sa 2 strojnice i 1 bacačem vrši čišćenje na prostoru: Duga Kosa—Botajica, a 1 vod sa 2 strojnice iz II/4. p.p. drže postav na Milojevića Brdu. Iz Botajice stanovništvo je pobjeglo i odvelo stoku preko r. Bosne, na bjegunce otvorena je vatra.
Oko 22.00 sata sa postava Glavica (kod Teslića) pobjegao je jedan milicioner Salih Kavaz iz domdo bojne Teslić, navodno četnicima Nede Nedića.
Uhvaćeno: 43 mužkaraca i 9 žena (predati kotar, oblasti u Derventi).
Pobjegao 1 momak sa 3 puške i 150 naboja.
21. IX. 1 kombinirani sat iz II/4. p.p. sa teškom strojnicom, oružnicima i milicionarima evakuira bez odpora s. M. Bukovica.
Kotarskoj oblasti u Derventi predato 124 djece, 62 žene i 32 mužkaraca.
22. IX. Krstarenje sa 1 vodom 1/4. p.p. u pravcu: Duga Kosa—Botajica. Nije se naišlo na odmetnike.
Rastjerane skupine ljudi na desnoj obali r. Bosne vatrom iz strojnica i bacača.
23. IX. Krstarenje u raznim pravcima. Oko 17.00 sati primjećeno prebacivanje naoružanih ljudi na lievu obalu r. Bosne, ali su otjerani vatrom. Imali su namjeru brati kukuruz.
24. IX. Razviđanje u raznim pravcima i prikupljanje tvoriva za utvrđivanje postava.
25. IX. II/4. p.p. sa 1 kombiniranim satom uništila ploveće mlinove i naprave za prevoz na r. Bosni, koje su upotrebjavali odmetnici. Pokušaj prebacivanja odmetnika sa čamcem osujećen topničkom vatrom, utrošeno 3 šrapnel-granate.
26. IX. Oko 14.00 sati održana je skupština izbjeglica sa Vučjaka i s. Podnovlja u s. Koprivni. Pripucano je na našu častničku obhodnju, na vatru nije se odgovorilo.
29. IX. III/5. p.p. (bez 9. sata) upućena željeznicom u Donji Vakuf, stavljena pod zapovjedništvo Njemačkog pukovnika Wüsta.
30. IX. 1 vod 1/4. p.p. prilikom rušenja naprava za prevoz kod Dugog Sela dobio je vatru sa desne obale r. Bosne, na vatru je odgovorio.

Gubitaka nije bilo, a kod neprijatelja 2 četnika pala. Plien 41 m. čelične žice.

C.— KOD BANJALUČKOG ZDRUGA:

3. IX. III/714. njemačke divizije, 2 sata I. novačke bojne u suradnji sa četničkim postrojbama poduzimaju podhvat ka Sitnici u cilju zauzimanja Varcar Vakufa. Uspjelo se do 11.00 sati. zauzeti Gradinu (k 940) (5 km. s. Sitnice).
6. IX. U toku noći 5/6. jake partizanske snage vrše bočni napad iz pravca od Bočca (13 km. s. i. Var. Vakufa) na četničke postrojbe, koje su se rastrojile. Skupina za Putlitz povukla se na polazne postave kod Kadine Vode, radi osiguranja komunikacije za Banja Luku.⁸ Mnoge skupine partizana pojavile su se u pozadini njemačkih četa. Preduzete mjere za onemogućivanje istih.
7. IX. Kod s. Jablanice jače partizanske snage napale su oružničku obhodnju (6 ljudi). Neprijatelj je upućenim pojačanjem iz Podgradca odbijen nakon 2 satne borbe. Naši gubitci: 1 oružnik poginuo, 1 domobran ranjen, 2 oružnika nestala. Gubitci partizana nepoznati.
8. IX. Partizani su se u toku noći 7/8. pojavili na crti: Vodički Vis (868)—Krnin (661)—Lunjevac (1034) u leđa skupini za Putlitz. Situacija je popravljena upućivanjem pojačanja i to: 2 sata I. novačke bojne, 5 i pola 2. sata domdo bojne Banja Luka. Namjera partizana osujećena.
9. IX. Oko 17.00 sati četnici su napali oružničku postaju i posadu Bos. Svinjar i u toku noći zauzeli. Pojačana je posada u Razboju (7 km. j. z. Bos. Svinjara) radi onemogućavanja prielaza četnika na desnu obalu r. Vrbasa. Jedan njemački sat sa našom oružničkom obhodnjom razviđa u pravcu Međedove Kose (14 km. s. od Mrakovice). Kod Međedove Kose napadnut je sat od skupine partizana (oko 100). Partizani su potisnuti. Gubitci: 1 njemački vojnik poginuo, 1 častnik i 1 njemački vojnik ranjen, 2 oružnika nestala. Gubitci partizana nepoznati.
10. IX. Stigle su u Banja Luku i upućeni na postave Kadine Vode I. i II. bojna Petrinjskog zdruga. Zapovjedništvo nad našim i njemačkim četama primio je njemački podpukovnik von Wedel.

* Borbe sa četnicima vodila je Prva krajiška NOU brigada.

11. IX. Napad skupine partizana (oko 70) kod s. Brekinje (8 km. j. z. Bos. Dubica) na naše dielove, koje su osiguravali prikupljanje plodina.
1 vod 5/5. p.p. uspio je odbiti i protjerati partizane.
Gubitaka na našoj strani nije bilo.
Partizani: 10 poginulih i više ranjenih.⁷
12. IX. Oko 00.00 sati oko 200 partizana napalo je oružničku postaju Grbavci (8 km. j. z. Bos. Dubica) oružnici (17) uspjeli su se povući ka Bos. Dubici. Povučena je i oružnička postaja Maglajci (9 km. j. Bos. Dubica).⁸
Gubitci: 1 oružnik poginuo, 1 nestao.
II. bojna Petrinjskog zdruga (iz skupine Wedel) u podhvatu ka Sitnici dostigla je crtu: Han Sladojević—Krnin (16 km. j. z. B. Luka) i tu zanoćila. U toku noći je napadnuta jakim partizanskim snagama i u povlačenju je rastrojena.
Gubitci nepoznati.⁹
13. IX. Poduzeto je nasilno razviđanje sa 1 satom 111/10. p.p. u pravcu: k 424—s. Milinkovići (7,5 km. j. z. Sanski Most). Oko 100 partizana sa 3 strojopuške napadaju ovaj sat. Partizani su potisnuti ka s. Stuparima.
Gubitci: 1 domobran poginuo, 1 ranjen.
Gubitci partizana nepoznati.
14. IX. 111/10. p.p. u razviđanju kod s. Milinkovića naišla na jak otpor partizana. Poslie duže borbe uz učešće topništva iz Sanskog Mosta partizani su protjerani.
Gubitci: 1 domobran teže ranjen.
Partizani su odvukli svoje poginule i ranjene.
18. IX. 1 sat II. Poglavnikove tjelesne bojne u razviđanju napadnut je u blizini s. Marini (12 km. s. z. Prijedora) jakim vatrom iz pušaka i automatskog naoružanja. Ustaše su se iz borbe povukli u Prijedor.
Gubitci: 2 poginula i 2 ranjena.
Izgubljeno: 1 strojopuška i 1 puška.
Gubitci partizana nepoznati.
1 sat 111/10. p.p. razviđa u pravcu: k 412 — k 417—Rujan (618) (7.5 km. j.z. Sanski Most) bez većeg otpora. Na povratku su izvršene zadaće, sat je dobio jaku vatru iz strojnice i strojopušaka u leđa, naši su se uspjeli povući ka Sanskom Mostu.
Gubitci: 2 domobrana teško ranjena.

* Jedinice Drugog krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović«

⁸ Napad su izvršili dijelovi Drugog krajiškog NOP odreda.

* Borba je vođena sa jedinicama Prve krajiške NOU brigade.
Vidi dok. br. 35, 38 i 43.

20. IX. Skupina von Wedel, nakon napada u toku noći 19/20. zauzela je postave kod Kadine Vode.¹⁰
Iz Podgradca upućena obhodnja od 40 domobrana i 7 oružnika u razviđanje u pravcu: s. Jablanice, napadnuta jakom vatrom kod Goljaka (6 km. z. Podgradci) povukla se ka Podgradcima.
Gubitci: 1 oružnik poginuo.
22. IX. 1 sat razvida u pravcu s. Podova (3 km. i. Vrhpolja) gdje su došli u dodir sa slabijim snagama partizana, koji su se povukli ka Sokolovu (8 km. j. Vrhpolja).
Gubitci partizana: 7 poginulih, 5 zarobljenih.
Plien: 1 puška.¹¹ »
29. IX. U toku noći partizani sa jakim snagama napali su Staru Rijeku, popalili mnogo kuća i napravili veliku štetu.
Istodobno napadaju Stari Majdan (8 km. s. z. S. Most). Napad je odbijen.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Gubitci partizana nepoznati.¹²
30. IX.¹³ U podhvatu iz Sanskog Mosta, naše i njemačke čete uspjele su bez velikog otpora zauzeti grad Ključ.¹⁴
11/10. p.p. ostavljena je kao posada u Ključu.
Prilikom razviđanja u pravcu Mirkovca (10 km. j. z. Bos. Dubice) napadnuti su naši dielovi iznenadnom jakom vatrom. Partizani su borbom odbijeni ka D. Jelovcu¹⁵.
Gubitci: 1 poginuo, 1 ranjen i 4 nestala domobrana.
Gubitci partizana nepoznati.

¹⁰ Borba je vođena sa jedinicama Druge krajiške NOU brigade.

¹¹ Iste jedinice kao pod 10

¹¹ Neprijateljsko uporište u Staroj Rijeci je napao Četvrti bataljon, a neprijateljsko uporište u Starom Majdanu Treći bataljon Prvog krajiškog NOP odreda. Sire o tome vidi dok. br. 80 i 100.

¹² Ova bojna relacija od septembra dostavljena je: Odjelu za ratnu povijest Glavnog stožera domobranstva 30 oktobra 1942 godine.

¹⁴ O prodoru neprijatelja u Ključ vidi dok. br. 83, 85 i 107.

¹⁵ Napad su izvršile jedinice Pete krajiške (kozarske) brigade.

BOJNA RELACIJA DEVETE PJEŠAČKE PUKOVNIJE ZA MJESEC SEPTEMBAR 1942 GODINE

ZAPOVJEDNIŠTVO 9. PJEŠ. PUKOVNIJE
STOŽER

Op. Br. 670/tajno

dne, 30. listopada 1942. godine.

TRAVNIK

ZAPOVJEDNIČTVU III DOMOBRANSKOG SBORA, GLST. SARAJEVO.

ZAPOVJEDNIČTVU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE — SARAJEVO.

Savezno zapovjedi zapovjedništva III. domobranskog sбора, Glst. Op. Broj 190/tajno i zapovjedništva 5. pješačke divizije Op. Br. 7/42. podnosim bojnu relaciju za vrijeme od **1. do 30. rujna 1942. godine** za sve jedinice 9. pješačke pukovnije milicionerske grupe Kupres i ostalih dijelova.

A.— OPERACIJE I AKCIJE:

1. IX. Pobunjenici posjekli 6 brzoglasnih stupaca između želj. postaje Barice i Babino Selo. Želj. prugu nijesu oštetili pošto su bili po obhodnji domobrana rastjerani. Oko Jajca vrši se utvrđivanje. Iz D. Vakufa poslata obhodnja u pravcu Jablana, a u tom pravcu tuklo topništvo iz D. Vakufa. Iz Bugojna poslate obhodnje u pravcu Kandije i Gračanice i prevlačilo se streljivo i hrana u Kupres. Oko Kupresa došlo do puškaranja pojedinih predstraža sa pobunjenicima.¹ Tokom noći pobunjenici-partizani zapalili drvene želj. mostove na industrijskoj pruzi »Ugar« na 30,5 km, 31 km i 32 km.² Poslate obhodnje iz Travnika u tome pravcu u razviđanje. U Travnik stiglo je 5 častnika i 131 dočastnika i domobrana 1/9. p.p., koji su se povukli iz napadnutog Varcar Vakufa³ prema Banja Luci. Na ostalim odsjecima zatišje.
2. IX. Oko podne pokušali su pobunjenici da napadnu Jajce sa južne strane dolinom r. Vrbas, ali su bili u tri navrata odbiti po našim stražama. Iz D. Vakufa poslate obhodnje

¹ Dijelovi Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda
' Akciju je izvršila grupa boraca bataljona »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

' O oslobođenju Mrkonjić Grada vidi dok. br. 123.

u razviđanje prema s. Balići. Manji napad partizana na Bugojno odbijen i odmah upućene obhodnje u pravcu napada prema s. Gračanica. Oko Kupresa manja puščana čarkanja. U 2.30 sata napala jedna grupa od 150 partizana na želj. postaju Komar i položaje naše nad tunelom Komar, u isto vrijeme jedna grupa od 50 partizana napala na želj. postaju Goleš. Borba trajala do 5 sati kada je uspjele našim posadama odbiti partizane uz pripomoć topništva iz D. Vakufa. Tom prilikom poginuo 1 domobran a 2 domobrana teško ranjena koja su još istog dana umrla u bolnici Travnik. Iz Travnika upućena jača obhodnja u j. pravcu prema Rastovu i Šebešiću. Na ostalim odsjecima zatišje.⁴

3. IX. Tokom noći puščana čarkanja na položajima oko Jajca. Pobunjenici prekinuli i porušili prugu u duljini od 150 m na 5 km od D. Vakufa prema Jajci. Obhodnja iz D. Vakufa rastjerala pobunjenike koji su rušili prugu.⁵ Do podne toga dana pruga popravljena i želj. saobraćaj uspostavljen. Topništvo iz D. Vakufa tuklo pobunjenike kod se. Đihanići. Iz Bugojna upućena osiguranja puta prema Kupresu radi dotura hrane i streljiva Kupresu. A obhodnje upućene prema planini Kalin i s. Gračanica iz Bugojna. U okolini Kupresa mjestimična puščana čarkanja. Pobunjenici pokušali dva puta napasti oružničku postaju Rastovo i ustaše pripravne bojne, ali su bili oba puta odbijeni.⁶ Iz Travnika poslate obhodnje u naselja izpred Travnika u zasjede, a u Travniku određena stroga pripravnost. Na ostalim odsjecima zatišje.
4. IX. Tokom noći puščana čarkanja na položajima oko Jajca. Iz D. Vakufa poslate obhodnje u razviđanje prema s. Semin. Iz Bugojna upućena osiguranja na put prema Kupresu, kamioni napadnuti⁷ kod Han Luke. 2 teretna samovoza zapaljena, a poginuo 1 domobran i 3 ustaše ranjena. Kod Kupresa mjestimična puščana čarkanja. U Travnik dopremljena 3 ranjena ustaše. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
5. IX. Tokom noći pobunjenici-partizani porušili želj. prugu u tunelu kod Bravnica u dužini od 12 m. Pruga popravljena do 10 sati. Iz D. Vakufa upućene obhodnje prema k. 560. Na primjećene grupe partizana otvorena topovska vatra

⁴ Napad na Komar i Goleš vršile su jedinice Četvrtе proleterske (crnogorske) brigade.

• Bataljon »Pelagić«

" Odnosi se na grupu boraca Pete crnogorske NOU brigade.

⁷ Napad je izvršila grupa boraca Četvrtе proleterske (crnogorske) brigade.

u pravcu s. Bihanići.⁸ Kod Bugojna vrše se razviđanja ispred položaja. Manji napad partizana na s. Donjići, Jaklić i Terzići kod Bugojna odbijeni topovskom, bacačkom i puščanom vatrom. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

6. IX. Naši zrakoplovi bombardirali pobunjeničke skupine na Magaljdolu. U noći puščana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima kod Jajca, kao i sprečavanje pobunjenicima prijelaz na desnu obalu r. Vrbas kod Bravnica, Vinca i Doganovca. Iz D. Vakufa vršena razviđanja u pravcu Šuljage. Topničkom vatrom iz D. Vakufa rastjerani odmetnici kod s. Savkovići i Babino Selo. U noći minirana električna centrala u s. Vesela kod Bugojna po pobunjenicima. Puščana čarkanja oko Bugojna i Kupresa. Na putu između Bugojna i Kupresa ranjen ustaša motociklista crne legije. U Bugojno stigao iz Kupresa izvanredni opunomoćenik Poglavnika pukovnik g. Simić sa ustaškim bojnikom g. Bobanom. Kod Travnika pojačane straže i zasjede. Na ostalim odsjecima zatišje.
7. IX. Kod Jajca puščana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Prema izvještaju zapovjednika posade u Jajcu partizani razmjestili svoje čete na Majdanu, Magaljdolu, Liskovici i Dreuši prema Jajcu, a glavne snage partizana nalaze se na položajima s. od puta Varcar Vakuf — Čađavica — Ključ prema Banja Luci. Iz D. Vakufa vršena razviđanja prema Šiljkovcu i Komaru. Napad partizana u pravcu s. Jaklići i Terzići odbijen topovskom i bacačkom vatrom iz Bugojna. Pobunjenici napali na samo mjesto Kupres vatrom iz bacača. Poginuo 1 ustaški zastavnik, a 6 ustaša ranjeno. Pukovnik g. Šimić morao odustati od namjeravane akcije u pravcu s. Rilić i Duvna, dok ne očisti okolicu Kupresa od pobunjenika. Pobunjenici⁹ napali na želj. postaju Goleš i porušili želj. prugu na dva mjesta između Goleša i Komara te posjekli 5 brzoglasnih stupaca. U isto vrijeme pobunjenici napali na naše predstraže na Mravinjcu k. 1394 (7,5 km j. od Turbe) iste rastjerali a nastambe zapalili. Kod toga napada ranjeno 3 domobrana. Iz Travnika upućene redovite obhodnje i zasjede u j. pravcu od Travnika. Na ostalim odsjecima zatišje.
8. IX. U noći puščana čarkanja na naše predstraže od strane pobunjenika u s.z. pravcu od Jajca.¹⁰ Iz D. Vakufa vršena razviđanja u pravcu s. Semina i r. Semišnice. Kod Bugojna

⁸ Grupa boraca bataljona »Pelagić«

" Na ovom terenu nalazila se Četvrta proleterska (crnogorska) brigada i Treći krajiški NOP odred.

¹⁰ Stalno uznemiravanje neprijateljske posade u Jajcu i okolini vršio je bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

odbijen napad sa istočne strane od desne obale r. Vrbas. Pukovnik Šimić poveo akciju u pravcu s. Rilić i s. Zanolina iz Kupresa i stigao na liniju Malovan — Rilić, gdje se sukobio sa I. brigadom partizana¹¹ (srbijanci) koji su došli iz Livna, isti su upotrijebili top i bacače. Od naše strane 1 mrtav, a 6 ranjenih ustaša. Protivnički gubitci iznosili 24 mrtvih i veliki broj ranjenih. Željeznički saobraćaj na pruzi Turbe — D. Vakuf uspostavljen, a također popravljena b.b. linija. Prigodom jučerašnjeg napada na Goleš, pobunjenici zapalili školsku* zgradu uz samu prugu između Goleša i Komara, a učitelja odveli u zarobljeništvo. Iz Travnika upućene jače obhodnje u pravcu Mravinjca k. 1394. Na ostalim odsjecima zatišje.

9. IX. Iz pravca s. od Varcar Vakufa čula se jaka topnička paljba. Kod predstraža oko Jajca puščana čarkanja. Kod Bugojna u noći čarkanja predstraža sa pobunjenicima. Iz Kupresa vršena preselica djece do Bugojna sa osiguranjem. Pukovnik Šimić krenuo u akcije čišćenja dalje prema Stržanj i Šujici, zaplenjeno 8 pušaka. Oko 2 sata napala jedna grupa partizana¹² na Šebešić i zapalila tamošnje zgrade kolonije koje su sve izgorele. Druga grupa partizana napala na želj. postaju industrijske željeznice »Ugar« Trenicu, zapalila postaju i pilane Budimirović i Matković. Partizani povelili sobom nekoliko seljaka, koje su poslije pustili. U noći došlo je nesretnim slučajem do sudara vlakova između želj. postaje Dolac i Bila i tom prilikom poginule 3 osobe, a 12 lakše ranjeno, među njima 1 domobran poginuo. Iz Travnika upućene jače obhodnje u j. pravcu. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
10. IX. Prema naknadno dobivenim vijestima partizani su u Varcar Vakufu dne, 3. o.mj. streljali Antu Bačića, kotarskog oficijala, građane Čafku Pajka krojača, Osmana Ormana, Hamdiju Čuka, Husu Medića i prič. domobranskog poručnika Gavrilović Vladimira. Kod Bravnica prekinuta b.b. linija koja je odmah popravljena. Iz D. Vakufa vršena akcija u zajednici sa susjednim posadama iz Bugojna, Oboraca i Komara u pravcu Zjameta. Naišlo se na neprijatelja na k. 1124 kod s. Mijatovića. Neprijatelj protjeran, gubitaka na našoj strani nije bilo. U toj akciji sudjelovao i zrakoplov, koji je bacao bombe pa je pogrešno bacio na skupinu naših ustaša koji su napredovali iz Bugojna prema Kalinu i tom zgodom poginuo 1 ustaša, a 2 teško ranjena ustaše. Partizani su na tom dijelu imali 14 mrtvih i veći

¹¹ Prva proleterska brigada

¹² Napad su izvršile jedinice Pete crnogorske NOU brigade.

broj ranjenih. Ova akcija vršena pod zapovjedništvom podpisatoga. Pukovnik Šimić nastavio napredovanje i čišćenje područja prema Tomislavgradu. Na ostalim odsjecima zatišje.

11. IX. Kod Jajca puščana čarkanja sa odmetnicima. Partizani sa područja Zjameta povukli se po jučerašnjoj akciji prema G. Vakufu. Prema naknadnom izvještaju poginulo još 8 partizana, a teže ranjeni ustaša umro u Bugojnu. Zaplenjeno 6 partizanskih konja sa raznim tvorivom. U Bugojnu provedena dezinfekcija ljudstva i nastambi, te čišćenje oružja. Pukovnik Šimić prodro sa svojim snagama u Duvno. Mjestimično naišao na odpor protivnika, te od naše strane poginuo 1 ustaški zastavnik, a 6 ustaša ranjeno. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
12. IX. Manja puščana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima oko Jajca. Razviđanja vršena oko D. Vakufa i Bugojna. Oko Tomislavgrada vršene manje akcije. U Travnik i Turbe stigla jedna njemačka bojna. U Travnik stigao zrakoplovom pukovnik g. Šimić radi dogovora za daljnji rad. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
13. IX. Manja puščana čarkanja naših predstraža u s.z. pravcu od Jajca sa pobunjenicima. Prekinuta b.b. linija kod Bravnica koja je tokom dana popravljena. Iz D. Vakufa vršena razviđanja u pravcu s. Balići. Kod Duvna vršena akcija čišćenja u manjem obimu. Oružnička postaja Travnik izvijestila da je u Fojnici po domaćim partizanima zapaljena poljoprivredna postaja i štale. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
14. IX. U okolici Jajca manja čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima.-Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu Šuljage. Iz Bugojna povedena akcija prema s. Gračanica, gdje su iznenađeni pobunjenici kod same crkve i tu je ubijeno 12 partizana, a 4 ranjena, od naših ranjena 2 ustaše lakše u ruke.¹³ Kod Duvna odbijen napad partizana koji su se povukli pravcem prema Livnu. Kod Travnika vršena utvrđivanja položaja. U Kupresu prošle noći zapaljen ustaški dom. U Duvno stigla 2 ustaška sata iz Imotskog. Na ostalim odsjecima zatišje.
15. IX. U noći manja čarkanja naših predstraža na Cusini i Katinu kod Jajca. Vršena razviđanja u pravcu k. 560 iz D. Vakufa, a iz Bugojna vršena akcija prema Rosuljama, u toj akciji ubijena 3 partizana i zaplenjena 1 puška i 1 samokres. Pobunjenici pripucali na naše predstraže kod Kupresa. Izvršen napad pobunjenika-pattizana na s. Ra-

Borba je vodena sa jedinicama Četvrte proleterske brigade.

stovo j. od Travnika i zapalili zgradu oružničke postaje. Oružnici i nešto malo ustaša povukli se u pravcu Travnika.¹⁴ Oružnička postaja iz Busovače izvjestila da su četnici došli u sela Bozanovići sa s. Gora, gdje vrše pljačku hrane od seljaka. Upućene obhodnje oružnika i domobrana otvorile vatru na četnike i ranile 2 četnika a hranu oduzele od četnika, koji su se povukli opet prema s. Gora. Na ostalim odsjecima zatišje.

Zamjenik zapovjednika zone I. podpukovnik g. Šram odputovao u D. Vakuf i Jajce na pregled posada i položaja.

16. IX. Prekinuta b.b. linija kod Bravnica, koja je odmah popravljena. Iz pravca Trijebova s.Z. od Jajca čuje se topovska i puščana jaka vatra. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu s. Semin. Napad na munjaru u s. Veseloj kod Bugojna odbijen. Vršena osiguranja puta Bugojno — Kupres. Iz Duvna vršena akcija čišćenja prostora prema s. Podgaj i Stipanići. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
17. IX. U noći manja čarkanja naših predstraža na Ćusini i Kanalu kod Jajca. Iz Bugojna poslata obhodnja u razviđanje prema Glavicama, obhodnja naišla na pobunjenike i rastjerala ih, 1 domobran lakše ranjen. Pobunjenici napali na želj. postaju industrijske želj. »Ugar« kod s. Bara (14 km j. od Travnika) i razbili postajni brzoglas, potom se povukli opet u j. pravcu. Na ostalim odsjecima zatišje.
18. IX. Kod Jajca manja čarkanja sa pobunjenicima. Upućene obhodnje iz D. Vakufa prema s. Đihanići. Kod Bugojna vršena razviđanja ispred položaja, te poslata osiguranja na put prema Kupresu do Han Luke. Razdijeljeni promičbeni letci u srpskim selima, koji su primljeni od zap. dom. sbora. Iz Travnika upućeno jedno jače odjeljenje sa 1 častnikom za osiguranje radnika na želj. ind. pruzi »Ugar«. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
19. IX. Čarkanje naših predstraža na Ćusini i Kanalu kod Jajca sa pobunjenicima. Oko D. Vakufa i Bugojna vršena razviđanja. Na uporište kod Turbeta otvorili partizani vatru iz strojnica. Njemački vojnici koji su držali to uporište odgovorili strojničkom vatrom. Na položaj Mravinjac k. 1394 napali partizani, a domobrani njih 10 povuklo se prema Turbetu.¹⁵ Na ostalim odsjecima zatišje.
20. IX. Kod Jajca puščana čarkanja sa pobunjenicima. Iz Travnika pošao 1. sat Njemaca i 50 domobrana u nasilno razviđanje do s. Jagodići (19 km j.z. od Travnika) naišli u jednoj kući na štab partizanske bande. Partizani pobjegli, a za-

¹⁴ Rastovo su zauzele jedinice Pete crnogorske NOU brigade.

¹⁵ Peta crnogorska NOU brigada

plenjeno 1 krugovalnik, 1 pisači stroj, 1 konj i 2 čilima. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

21. IX. Partizani iskoristili gustu maglu i izvršili napad oko 2 sata na Prudi, Carevo Polje i Vilu kod Jajca. Napad trajao do 5.30 sati, koji je odbijen topničkom, strojničkom i bacačkom vatrom. Gubitaka na našoj strani nije bilo.¹⁶ Iz D. Vakufa upućeno jedno jače odjelenje u Bugojno, pošto je posada iz Bugojna otišla u akciju prema s. Gračanica, gdje su se pojavile grupe partizana. To odjelenje vratilo se pred veče opet natrag u D. Vakuf. Pobunjenici-partizani napali u 1 sat naše predstraže na Stožeru kod Kupresa. Napad odbijen topničkom i puščanom vatrom. Gubitaka na našoj strani nije bilo.¹⁷ Na ostalim odsjecima zatišje.
22. IX. Pobunjenici izvršili napad na tvornicu u Jajcu i položaje na Bukovici. Napad odbijen topničkom, bacačkom, strojopuščanom i puščanom vatrom. U 2 sata napali pobunjenici na koturašku obhodnju kod Bravnica, koja ih je omela u rušenja želj. pruge i b.b. linije. Žrtava nije bilo. Iz Bugojna vršena akcija prema G. Vakufu. Ubijeno 13 partizana, a 1 uhvaćen živ. Zaplenjeno 10 pušaka i 2 samokresa.¹⁸ Tokom noći odbijen napadaj partizana na položaje Donjići i Jaklići. Napad je trajao od 1 sat do 3 sata, koji je odbijen topničkom, bacačkom i puščanom vatrom. Naši gubitci 2 mrtva ustaše i 2 ranjena ustaše. Kod Kupresa manja čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Kod s. Bjelobučje (4 km. j.z. od Turbe) i na želj. postaju Goleš kao i na uporište kod Turbeta, gdje su bili Nijemci pripucali partizani i izvršili napad. Svi ti napadi odbijeni bez žrtava. Iz Travnika upućen 1 častnik i 60 domobrana u cilju razviđanja prema s. Opara j. od Travnika. Oko Travnika vrši se utvrđivanje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
23. IX. Tokom noći pobunjenici su tri puta pokušali napasti Jajce i to od 8—11, 1—3, i od 4—6 sati sa j. i j.i. strane sa Podhuma i Bukovice. Napadi su odbijeni topničkom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz Jajca upućene obhodnje u pravcu Šuljage. Od Bugojna upućena osiguranja na put prema Kupresu i na put prema G. Vakufu do s. Gračanice. Pobunjenici napali na vlak ind. želj. »Ugar« kod postaje Trenice u kojemu su se vozili radnici na popravak želj. pruge. Stroj su prevrnuli u potok, a od radnika odveli ne-

" Napad je izvršio bataljon »Pelagić«.

IT Napad je izvršila grupa boraca Kupreškog bataljona.

" Ovu borbu su vodile jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

koliko sobom, koje su poslije pustili. Iz Turbeta upućen je 9. sat. 9.p.p. na osiguranje puta i želj. pruge prema s. Bistro. Ujedno je upućeno jedno odjelenje od 2 častnika, sa 2. voda domobrana i 1 vod ustaša u potjeru za partizanima u pravcu Crnog Vrha i s. Rastova j. od Travnika. Oko Travnika vrši se utvrđivanje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

24. IX. Zapovjednik posade Jajce izvjestio da se gomilaju partizanske snage u velikom broju oko Magaljdola, Dubrave i Gole Planine, a tako isto da se prebacuju u velikom broju preko r. Plive u pravcu Jajca i moli da se zrakoplovima razviđa i po potrebi bombarduje iz zraka. O tome obavješteno zapovjedništvo III. domobranskog sбора u Sarajevu. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu s. Jablan. Kod s. Gračanica napadnuto osiguranje puta za G. Vakuf, koje je uzvratilo puščanom vatrom, a pobunjenici se razbjegali. Žrtava nije bilo. Kod Kupresa manja puščana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Izvršena zamjena 3. voda sa 2. vodom gorskih topova IX. top. sklopa u Kupresu. Kod Travnika vrše se užurbano utvrđivanja položaja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
25. IX. Posada Jajca kao i dijelovi odbrane na položajima u strogoj pripravnosti od dan ranije dočekali su napad partizana, koji je usljedio tokom noći oko 24 sata. Partizani sa velikim i nadmoćnim snagama dobro naoružani napali su najprije na položaj Čusine. Napad na taj položaj izvršen je iza leđa, na taj način što su pobunjenici naišli od Bravnica i Kanalom od s.»Zaskoplje i jednim zamahom zauzeli taj važni položaj pred Jajcem, koji je dominirao čitavom odbranom grada Jajca. U isto vrijeme vršili su partizani napadaj prema gradu Jajcu iz pravca Careva Polja i Prudi. Međutim napali su partizani i na našu posadu u Vincu, koja je pružila ogorčeni odpor. Jednim dijelom partizani se prebacili na desnu obalu Vrbasa i zauzeli položaje na Bukovici, odakle su navaljivali na Jajce sa j. i j. i. strane. Po zauzeću položaja Čusine, partizani prodrli i zauzeli tvornicu Elektro-Bosne d.d. i nadirali prema središtu samoga grada. Posada grada Jajca pružala je ogorčeni odpor i poduzimala nekoliko protu napadaja, pa je djelomično i uspjela prema jutru, da izbaci partizane iz pojedinih zauzetih kuća i mjesta, izvan grada. Topništvo koje je bilo smješteno kod zidina staroga grada tuklo je neprijatelja čitavo vrijeme, ali protivnici po zauzeću položaja Čusine tukli bacačem i topom stari grad Jajce, a tako isto sa teškim strojnicama u unakrsnoj vatri tukli postavu topništva nanjeli su teške gubitke našoj odbrani i na tome mjestu

bilo je najviše naših žrtava. U teškoj i nejednakoj borbi prema nadmoćnom i dobro naoružanom neprijatelju, nije se mogla posada dugo držati, pa je partizanima uspjele oko (5 sati p.p.) 17 sati prodrijeti u središte grada i isti zauzeti. Domobranci i ustaše dali su od sebe sve protiv neprijatelja što se vidi iz velikih žrtava. Od ustaša poginula 4 časnika, a 161 ustaša što poginuli, što nestali. Od domobrana 3 časnika teško ranjena, 3 časnika nestala, oko 70 domobrana mrtvih, a oko 200 nestalih i zarobljenih. U Jajcu je poslije zauzimanja opet po našim trupama nađeno 22 ranjena domobrana. Ostatecima posade Jajce domobranima i ustašama, a i jednom dijelu građana uspjele je prebaciti se na desnu obalu Vrbasa i povući se u pravcu prema selima Lendići, Bučići, Ponir i Gostilj. Tražena pomoć iz Travnika nije se mogla poslati jer je sam Travnik bio ugrožen sa j. strane, a posada Travnika kao i ostale posade prema Jajcu su malobrojne, pa nijesu dovoljne niti za osiguranje željezničke pruge Lašva — Travnik — D. Vakuf — Jajce. Partizani su ujedno porušili želj. prugu na više mjesta između želj. postaje Doganovci i Jajce, a tako isto i posjekli i prekinuli b.b. liniju na više mjesta.¹⁹ Posada u Vincu pružala je čitavi dan žestoki otpor, pa su partizani imali dosta žrtava.²⁰ Padom Jajca u ruke partizana zarobljeno je po njima skoro sve naoružanje i oprema kao i tvorivo II/9. p.p. i XVII ustaške bojne sa mnogo streljiva, koje je bilo smješteno u starom gradu Jajcu.

Do 12 sati toga dana zapovijedao je odbranom grada Jajca bojnik g. Rataj Ervin, a tada je preuzeo zapovjedništvo inženjerski pukovnik g. Kapici Franjo, koji se nalazio u Jajcu službenim poslom. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu Babina Sela, a iz Dobretića, Ponira i Gostilja poslate obhodnje u pravcu Jajca u cilju razviđanja po zapovijedi podpukovnika g. Srama, radi utvrđivanja kretanja partizana prema Turbetu i Travniku. Iz Bugojna poslato pojačanje u s. Gračanicu, gdje su se pojavile manje grupe partizana. Kod Kupresa topničkom vatrom rastjerane manje skupine partizana. Iz Travnika upućena odjelenja prema s. Rastovu i Sebešić, gdje se pojavila jedna skupina

" U napadu na Jajce su učestvovalе sljedeće jedinice: Prva i Druga krajiška brigada, Druga proleterska brigada i Treći krajiški NOP odred, dok je Četvrta proleterska (crnogorska) brigada vršila obezbjeđenje od pravca Travnika. Šire o tome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

²⁰ Napad na Vinac (Vijenac) je vršila Četvrta proleterska (crnogorska) brigada.

25. IX. Posada Jajce kao i dijelovi odbrane na položajima u strogoj pripravnosti od dan ranije dočekali su napad partizana, koji je uslijedio tokom noći oko 24 sata. Partizani sa velikim i nadmoćnim snagama dobro nacru-žanim napali su najprije na položaj Čusine. Napad na taj položaj izvršen je iz leđa, na taj način što su pobunjenici naišli od Bravnica i Kanalom od s. Zaskoplje i jednim zamahom zauzeli taj važni položaj pred Jajcem, koji je dominirao čitavom odbranom grada Jajca. U isto vrijeme vršili su partizani napadaj prema gradu Jajcu iz pravca Careva polja i Prudi. Međutim napali su partizani i na našu posadu u Vincu, koja je pružila ogorčeni otpor. Jednim dijelom partizani se prebacili na desnu obalu Vrbasa i zauzeli položaje na Bukovici, odakle su navaljivali na Jajce sa j. i j.i. strane. Po zauzeću položaja Čusine, partizani prodrli i zauze-
Jajce
li tvornicu Elektra-Bošne d.d. i nadirali prema središtu samoga grada. Posada grada Jajca pružala je ogorčeni otpor i poduzimala nekoliko protu napada, pa je djelomično i uspjela prema jutru, da izbaci partizane iz pojedinih zauzetih kuća i mjesta, izvan grada. Topništvo koje je bilo smješteno kod zidina staroga grada tuklo je neprijatelja čitavo vrijeme ali protivnici po zauzeću položaja Čusine tukli bacačem i topom stari grad Jajce, a tako isto sa teškim strojnicama u unakratnoj vatri tukli postavu topništva nanjeli su teške gubitke našoj odbrani i na tome mje-
stu bilo je najviše naših žrtava. U teškoj i nejednakoj borbi prema nadmoćnom i dobro nacružanom neprijatelju, nije se mogla posada dugo držati pa je partizanima uspjelo oko (5 sati p.p.) 17 sati prodrijeti u sredi-šte grada i isti zauzeti. Domobrani i ustaše dali su od sebe sve protiv neprijatelja što se vidi iz velikih žrtava. Od ustaša poginula 4 častni-ka, ~~ix~~ a 161 ustaša što poginuli, što nestali. Od domobrana 3 časnika te-ško ranjena, 3 časnika nestala, oko 70 domobrana mrtvih, a oko 200 nestalih i zarobljenih. U Jajcu je poslije zauzimanja opet po našim trupama nadjeno 22 ranjena domobrana. Ostacima posade Jajce domobranima i ustašama, a i jednom dijelu građana uspjelo je prebaciti se na desnu obalu Vrbasa i povući se u pravcu prema selima Lendići, Bučići, Ponir i Gostilj. Tražena pomoć iz Travnika nije se mogla poslati jer je sam Travnik bio ugrožen sa j. strane, a posada Travnika kao i ostale posade prema Jajcu su malobrojne, pa nijesu dovoljne niti za osiguranje željezničke pruge Lašva-Travnik-D. Vakuf-Jajce. Partizani su ujedno porušili želj. prugu na više mjesta između želj. postaje Doganovci i Jajce, a tako isto i posje-
kli i prekinuli b.b. liniju na više mjesta. Posada u Vincu pružala je čitavi dan žestoki otpor, pa su partizani imali dosta žrtava. Padom Jajca u ruke partizana zarobljeno je po njima skoro sve nacružanje i oprema kao i tvorivo II/9. p.p. i XVII ustaške bojne sa mnogo streljiva, koje je bilo smješteno u starom gradu Jajcu.

partizana u jakosti od 500 ljudi.²¹ Na ostalim odsjecima zatišje.

26. IX. Kod Vinca nastavlja se borba sa partizanima kroz čitavi dan. Iz Turbeta krenuo jedan sat njemačke vojske sa 40 domobrana iz D. Vakufa u pravcu Vinca. Kod Vinca došlo je do borbe sa pobunjenicima. Pred veče uspjelo je posadi Vinca djelomično povući se sa njemačkim i našim vojnicima prema D. Vakufu, a posada iz Doganovaca zauzela položaje kod Sandžaka s. od D. Vakufa, a tako isto i posada iz Babina Sela, koja je zauzela položaje na desnoj strani r. Vrbas kod s. Orehovljani. Kod Ponira i Dobretića prikupljavanje preostale posade Jajca ustaša i domobrana. Iz posade Gostilj, Vitovlje i Dobretići i oružnici iz Ponira u jačini od 150 ljudi krenuli u pravcu prema Jajcu, te zauzeli položaje iznad Dnolučke Planine kod s. Lendići, Doribabe i Bistrice gdje su došli u dodir sa partizanima. U D. Vakufu i Bugojnu stroga pripravnost, a tako isto u Turbetu i Travniku. U borbi kod Vinca poginula 4 domobrana, 6 domobrana ranjeno i 2 građana ranjena. Od partizana nađeno pod starim gradom Vincem 8 mrtvih. Iz Kupresa prošao kroz Travnik 5. sat 14. p.p. u Trebinje u sastav svoje pukovnije. Na ostalim odsjecima zatišje.
27. IX. Partizani kreću u tri pravca sa većim snagama prema j.i. sa namjerom da napadnu Turbe, Travnik i D. Vakuf. Poduzete sve mjere da se stane na put nadiranjju partizana. Tokom dana i noći prošlo je nekoliko preselica domobranskih i njemačkih formacija prema Turbetu i D. Vakufu. U Travniku formiran 1 sat iz 1/9. p.p. koja je bila prije u Varcar Vakufu i upućen na osiguranje puta i želj. pruge prema Rastovu. Oko Travnika vrši se užurbano utvrđivanje. U Travnik pristižu ranjenici iz borba kod Jajca i Vinca, te se jednim dijelom upućuju u Sarajevsku bolnicu. Na ostalim odsjecima zatišje.
28. IX. Prema naknadnom izvještaju partizanima je u Jajcu palo u ruke i obe haubice i oklopijeni samovoz. Izturene naše predstraže više Dnolučke Planine, kao i posada iz Dobretići povukli se prema Poniru i Gostilju pred nadmoćnim neprijateljem. 1 njemački sat došao u razviđanje do Ponira, i vratio se odmah natrag u Turbe. Naše predstraže kod Sandžaka i Orehovljana počele se povlačiti u pravcu D. Vakufa i Oboraca pred nadirajućim snagama partizana. Iz Bugojna povedena akcija u pravcu Rudine planine s. i. od Bugojna. Ubito 8 partizana i zaplijenili 6 pušaka i 1 samokres.²² Kod Kupresa i Duvna vođene manje akcije u oko-

¹¹ Peta crnogorska NOU brigada

²² Borba je vođena sa jedinicama Treće sandžačke brigade.

licu, na neprijatelja nije se naišlo. Prema naređenju njemačkog pukovnika g. Schuschnika, njemačka vojska odlazi iz Travnika, a hrvatska vojska iz Travnik ima preuzeti osiguranje sa svima raspoloživim snagama odbranu Travnika. Na ostalim odsjecima zatišje.

29. IX. Velike grupe partizana došle do sela Savković i Čorići i nadiru u pravcu Oboraca. Druga skupina partizana izvršila napad na Ponir odakle su rastjerali oružnike i domobrane pa zauzeli Ponir i kreću dalje prema Gostilju, kojega su tokom dana zauzeli, a naša posada povukla se na Smet.²³ U D. Vakufu najstroža pripravnost. Vršena preselica naše i njemačke vojske preko Travnika u Turbe i D. Vakuf. U Bugojna stigao pukovnik g. Šimić i pukovnik g. Francetić sa 6 bojnih kola. Iz Bugojna upućena 1-15. p.p. i 1. sat XX ustaške bojne u D. Vakuf. Te trupe predviđene za akciju protivu partizana u pravcu Jajca. Oko Travnika vrši se užurbano utvrđivanje položaja. Podpukovnik g. Šram zamjenik zapovjednika I. Op. zone odputovao jučer na pregled posada Goleš, Komar, Oborci i D. Vakuf. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

30. IX. U noći napali pobunjenici na postave naše na Smetu. Posada se povukla do Karaule. Tokom dana stigla je jedna njemačka i jedna hrvatska satnija i u zajednici sa posadom iz Smeta vršili napad na partizane koji su zauzeli položaje na Smetu. Napad nije uspio, pa su se naše trupe povukle opet na Karaulu, gdje je izvršena popuna streljiva i priprema za ponovni napad na neprijatelja slijedećeg dana. Tokom dana partizanske snage približile se sjeverno od želj. pruge Komar — D. Vakuf, a porušili prugu i b.b. liniju između želj. postaje Goleš i Komar. Jača obhodnja iz želj. postaje Oborci naišla na jake partizanske grupe kod k. 908 i k. 831 i stupila s njima u borbu, nanijevši partizanima osjetljive gubitke. U borbi povukla se obhodnja prema Oborcima. Kod Goleša i Komara odbijeni napadi partizana. U D. Vakufu najstroža pripravnost i vršena izvidanja zajedno sa njemačkom vojskom u svim pravcima oko D. Vakufa u cilju utvrđivanja kretanja partizana. Od Bugojna poslata osiguranja u pravcu Kupresa i G. Vakufa. Manji napadaj na električnu centralu u s. Veseloj odbijen, tamo su upućena 3 bojna kola i 1 oklopni samovoz. Posada sa Koričana povukla se na Kraljičinu Vodu na Vlašić Planini. Milicioneri sa Dobretići, Vitovlja i Koričana razbjegli se na sve strane, veći dio došao u

" Ponir i Gostilj su oslobodile jedinice Pete crnogorske NOU i Desete hercegovačke brigade.

D. VLASTITI I PROTIVNIČKI GUBITCI.

Demobrana, ustaša, mještana, milicionera, četnika i pobunjenika-partizana.

	Demobrana	Ustaša	Mješt. milic.	Četnika	Pobunjenika partizana	SVEGA	OPASKA
Poginulo	92	71	12	-	298	473	
Ranjeno	36	21	15	2	404	478	
Nestalo	203	100	-	-	-	303	
Uhićeno	-	-	-	-	-	-	
Zarobljeno	-	-	-	-	4	4	

OPASKA: U prigrbu dostavljaju se izkazi mrtvih, ranjenih i nestalih u borbama ovoga mjeseca kao i ranijih mjeseci i to samo za one za koje je posve točno utvrđeno (Izkazi se dostavljaju zapovjed. III. dom. zb.).

OD OPREME I TVORIVA NESTALO, UPROPAŠĆENO I UTROŠENO:

U prigrbu dostavljaju se izkazi:

- 1) Izkaz po topničko-tehničkoj grani.
- 2) Izkaz po opremno-odjevnoj grani.
- 3) Izkaz po inženjerskoj grani.
- 4) Izkaz izgubljenih knjiga.
- 5) Izkaz po posadno-opremnoj grani.

Od neprijateljskog tvoriva i naoružanja što je zaplijenjeno zadržale su ustaške formacije za sebe da se mogu popuniti i naoružati.

E. OSOBE KOJE SU SE ISTAKLE.

Pošto su akcije u tečaju na području I. Operacione zone, to će se prijedlozi za odlikovanje odnosno promaknuće za pojedine osobe koje su se istakle u borbama podnijeti nakon dovršenih akcija i operacija.

Zapovjednik podpukovnik
(Šram)



Šram ml

Turbe. U borbama kod Ponira i Vitovlja poginulo 12 domobrana, a od partizana poginulo 8 oružničke postaje Ponir. Tokom dana i noći prolazile preselice njemačke i naše vojske u pravcu Turbeta i D. Vakufa. Zelj. pruga i b.b. linije tokom dana popravljene kod Goleša i saobraćaj uzpostavljen. Prema naknadno dobivenim izvještajima partizanske snage, koje su izvršile napad na Jajce brojale su 6.500—7.000 dobro naoružanih boraca. Poginulo ih je oko 200 pred Jajcem, a ranjeno ih je oko 350. Kad su zauzeli Jajce izvršili su odmah pljačku svih mogućih tvoriva po javnim i privatnim zgradama, a to tvorivo odvlačili su teretnim samovozima u pravcu Varcar Vakufa i dolinom r. Šedinac u pravcu područja Janja.

U toku dana vršene su pripreme za akciju protivu partizana kod njemačkih zapovjedništava u Turbetu i D. Vakufu. U Travniku zapovjeden zbijeg u 22.15 sati i trajao, do 1.X. 6.30 sati.

D. VLASTITI I PROTIVNIČKI GUBITCI.

Domobrana, ustaša, mještana milicionera, četnika i pobunjenika-partizana.

	Domobrana	Ustaša	Mješt. mile.	Četnika	Pobunjenika partizana	SVEGA	OPASKA
Poginulo	92	71	12	—	298	473	
Ranjeno	36	21	15	2	404	478	
Nestalo	203	100	—	—	—	303	
Uhićeno							
Zarobljeno	—	—	—	—	4	4	4

OPASKA: U prigibu dostavljaju se izkazi mrtvih, ranjenih i nestalih u borbama ovoga mjeseca kao i ranijih mjeseci i to samo za one za koje je posve točno utvrđeno (Izkazi se dostavljaju zapovjed. III. dom. zb.).

OD OPREME I TVORIVA NESTALO, UPROPAŠĆENO I UTROŠENO:

U prigibu dostavljaju se izkazi:

- 1) Izkaz po topničko-tehničkoj grani.
- 2) Izkaz po opremno-odjevnoj grani.
- 3) Izkaz po inženjerskoj grani.
- 4) Izkaz izgubljenih knjiga.
- 5) Izkaz po posadno-opremnoj grani.

Od neprijateljskog tvoriva i naoružanja što je zaplijenjeno zadržale su ustaške formacije za sebe da se mogu popuniti i naoružati.

E. OSOBE KOJE SU SE ISTAKLE.

Pošto su akcije u tečaju na području I. Operacione zone, to će se prijedlozi za odlikovanje odnosno promaknuće za pojedine osobe koje su se istakle u borbama podnijeti nakon dovršenih akcija i operacija.

Zapovjednik podpukovnik

(Sram)

(M.P.)

Sram ppk

BR. 203

**BOJNA RELACIJA PRVE BOJNE OSME PJEŠAČKE PUKOVNIJE
O OPERACIJI »JAJCE I« KOJA JE IZVRŠENA OKTOBRA 1942
GOD. OD STRANE NJEMAČKIH I USTAŠKO-DOMOBRANSKIH
JEDINICA**

BOJNA RELACIJA

o radu I bojne 8. pješačke pukovnije prigodom podhvata Jajce I u listopadu 1942.

3. Listopada 1942., na temelju zapovjedi zapovjedništva 3. pješ. divizije Op. Br. 1867/taj. od 2. Listopada 1942. izvršeno je upućivanje 1. bojne 8. p.p. u pothvat protiv partizana u Donji Vakuf, a sa željezničke postaje Tuzla, u 2 preselice i to:

1. preselica pošla je u 11. sati pod zapovjedništvom satnika Pavelke Franje, sastava: Stožer 1. bojne, 4. sat, konji 1. 2. 3. sata, 1. brzoglasni roj 15. sata, — jačine 200 ljudi, 54 konja, 6 kola i 8 kareta.

2. preselica pošla u 12.45 sati, pod zapovjedništvom satnika Sotenšeka Alfonza, sastava 1. 2. i 3. sat, — jačine 356 ljudi.

4. Listopada 1. bojna sa svima dijelovima stigla u D. Vakuf, gdje je zapovjednik bojne primio od njemačkog zapovjednika grupe zapovjed da bojna ostane u D. Vakufu do daljnjeg i da vrši izviđanje u pravcima: Bugojno i Jajce; a osim toga je zaštitnica topništva u D. Vakufu.

11. Listopada 1. bojna je po zapovjedi njemačke komande izvršila pokret u Turbe (7 km z. od Travnika).

13. Listopada upućen je u podhvat protiv partizana 3. sat 1. bojne 8. P.P. sa zapovjednikom da neprijatelja na Planini Vlašić pod svaku cijenu uništi. Sat je upućen pod zapovjedništvom nadporučnika Gračana, te se na Planini Vlašiću sukobi sa partizanima i iste natjera preko Vlašića i drugih brda u pravcu Jajca. Gubitci partizana su nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.¹ Sat se vratio u Turbe.

14. Listopada izvršeno je upućivanje 1. bojne 8. P.P. u 2. preselice iz Turbeta u Sarajevo — na odmor.

21. Listopada 1. bojna je krenula u 3 preselice iz Sarajeva u D. Vakuf radi zajedničkog podhvata sa Njemcima u grupi WÜST, a podgrupi FANINGER.

22. Listopada 1. bojna je izvršila pokret od D. Vakufa cestom do s. Doganovci (13. km. s.z. od D. Vakufa), gdje je i prenoćila skupa sa ostalim njemačko-hrvatskim jedinicama.

23. Listopada 1. bojna je krenula sa ostalim hrvatskim i njemačkim jedinicama u pravcu Doganove Kose (t. 1037), gdje je i zanoćila.

24. Listopada 1. bojna sa ostalim jedinicama njemačke i hrvatske vojske krenula je pravcem: Osoje — t. 1028 — s. Ljuša — s. Mala Ljuša — Bulina Dol — t. 878, — te je zanoćila s desne obale p. Vaganca, između t. 784 i t. 681.

25. Listopada 1. bojna je krenula i dalje borbenim rasporedom pravcem: s. Todorici — s. Strojica — s. Maksimovići — s. Lipovača (t. 982) gdje je prenoćila.

26. Listopada u 9 sati 1. bojna 8. P.P. krenula je u borbenom rasporedu dalje, tako da je imala na desnom krilu 1. bojnu 5. P.P., a na lijevom krilu 7. njemačku kompaniju.

Kako je lijevo krilo (7. njemačka kompanija), a sa »njim i 3. sat 1. bojne 8. p.p. otišao suviše brzo napried, što su partizani

¹ Na ovom terenu u to vrijeme operisale su jedinice Pete crno-gorske i Desete hercegovačke NOU brigade.

propustili to je 2. i 1. sat sa komorom i dijelovima 4. sata 1. bojne 8. p.p. ostao pozadi lijevog i desnog krila (7. njemačke kompanije) i 1. bojne 5. p.p. to su partizani opazili i napali na komoru i bacače, a po tom 2. i 1. sat 1. bojne 8. p.p. Oba sata (1. i 2.) i dijelovi 4. sata sa bacačima otvorili su vatru na partizane i pustili se u borbu, koja je trajala 2—3 sata. Tom prilikom su odbili partizane nanijevši im gubitke i primorali ih na povlačenje u šume na polazne položaje.

Prema zapovjedi njemačkog zapovjednika ove jedinice bojne povukle su se i zauzele mjesto — položaj: istočno od točke 877 — t. 922 — t. 933.

Dok su 1. 2. i 4. sat zauzimali navedeni položaj, dotle je 3. sat bio pridodat 1. bojni 5. p.p., a poslije 3. njemačkoj kompaniji.

U borbi 26 Listopada naši su gubitci bili slijedeći:

— Poginuli: 1. časnik (por. Brkić Jurislav) i 7 domobrana.

— Ranjeni: 8 domobrana.

— Nestali: 3 domobrana:

— Uginulo: 2 konja.

Naš plijen: 1. strojpuška i 3. puške. Gubitci partizana su nepoznati.

1. studenoga 1. bojna 8. p.p. i druge hrvatske i njemačke jedinice napustile su navedene položaje i vratile se u D. Vakuf pravcem — t. 922 — t. 933 — s. Podosoje — Gradina — s. Babići — s. Mala Ljuša — s. Ljuša, t. 1028, Doganova Kosa (t. 1037) — Doginovci, a odatle cestom u D. Vakuf, gdje su stigle 2. studenog u 4 sata.

Zapovjednik, bojnik (Rataj)
Rataj

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE U
MOSTARU O RASPOREDU JEDINICA I BORBAMA SA PARTI-
ZANIMA U HERCEGOVINI U TOKU OKTOBRA 1942 GODINE

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

op Broj 4023 taj.

U Mostaru, dne 1942

Predmet: Obća bojna relacija
za mjesec listopad 1942.

Raspored podređenih dielova zapovjedništva II. zone stožera 6. pješačke divizije bio je početkom mjeseca listopada 1942. u glavnom:

1.— MOSTAR

Zapovjednik posade: pukovnik Pacak Franjo

6. pješačka divizija.

stožer osnutka dok. bojne 13. p.p.

3. sat III. sam. bojne

6. povozni sat Mostar

1. pohodni sat osnutka doknadne bojne 13. p.p. iz čijeg sastava
ima: 1 odjel od 12 domobrana kao pojačanje orpost Grabovica.

1 odjel od 15 dom. kao pojačanje orpost Bijelo Polje.

1 odjel od 15 dom. kao pojačanje orpost Domanovići.

1 odjel od 21 dom. kao pojačanje državnog rudnika u Mostaru.

Posadni sat je za posadnu službu na stražama u Mostaru i neposrednoj okolici.

Pomoćni sat je za posadnu i pomoćnu službu u Mostaru i opskrba posada zone.

2.— NEVESINJE

Zapovjednik posade: pješački poručnik Franjo Spećina.

Posada: 17. sat 13. p.p. Od toga 1 vod 27 ljudi nalazi se na osiguranju na Grebku kao osiguranje puta Nevesinje — Mostar. Ostatak ljudstva služi za posadne službe u Nevesinju.

3.— TREBINJE

Zapovjednik posade: podpukovnik Mesić.

14. pješ. pukovnija.

— stožer

— I. bojna bez 2. sata, 9., 13., 14. i 15. sat bez voda gorskih topova.

1 sat na osiguranju željez. pruge Trebinje — Taleža.
1 roj posada oklopnog vlaka noću.
2 voda na postovima Golo Brdo — k. 766 i Petrina. Pola voda je kao 'straža Mrkijine.
1 sat, 1 strojnica, 1 bacač i 2 p. o. topa na postovima Arslanagića Most i Vrelo Oko.
50 dom. je posada u selu Čičevo.
Ostatak ljutstva služi za neposrednu odbranu grada i za posadnu službu.

4.— BILEĆA

Zapovjednik: pješački satnik Tiller.
III. boj. 14. pješačke pukovnije: stožer, 10. i 12. sat, vod gor-
skih topova 65 mm.
1 odjel od 28 dom. na uporištu »Torić«.
1 odjel od 10 dom. na uporištu kod vodovoda Trebišnjica.
1 od. 6 dom. na uporištu — zasjeda Selište.
1 odjel od 17 domobrana kod kotarskog suda Bileća.
1 odjel od 22 dom. na želj. postaji Bileća.
1 odjel od 4 dom. na pošti Bileća.
Ostatak ljutstva nalazi se u vojarni za posadnu službu i neposrednu odbranu grada.

5.— GACKO

Zapovjednik: pješački nadporučnik Babović Rešid.
— 11. sat 14. p.p.
1 odjel-roj na položaju Međulići.
1 roj na uporištu Šarića Greda — Stolac i 1 roj na uporištu Gračanica.
Ostatak ljudstva služi za posadnu službu i neposrednu odbranu grada.

6.— DUBROVNIK

Zapovjednik: pješački satnik Nikoletić Miro.
2. sat 14. p.p.
1 odjel od 38 ljudi na uporištu Janjina (Pelješac)
1 odjel od 10 ljudi na uporištu Brgat.
1 odjel od 7 ljudi na uporištu Sumet.
Ostatak ljutstva služi za posadnu službu u Dubrovniku.

A.) PODRUČJE ZAPADNO OD R. NERETVE

U ovom području bilo je jačih borbenih djelatnosti i akcija čišćenja od partizana.

U tim akcijama sudjelovala je ustaška vojnica i domobranstvo u zajednici sa savezničkim talijanskim snagama i četnicima, koji su bili pod zapovjedništvom talijanskim.

Sa našim trupama zapovjedali su ustaški pukovnik Francetić i pukovnik Šimić. Operacije su sa uspjehom zavišene. Gubitaka je bilo na našoj strani, ali na protivničkoj strani bilo je mnogo više, a našim četama pao je u ruke dosta veliki plijen u oružju, te se prema svemu može reći da su operacije završene*sa dobrim uspjehom.

Kako su ovim operacijama na ovom području sudjelovale i četničke organizacije pod talijanskim zapovjedništvom, to se ovaj mjesec može smatrati kao mjesec u kome su četnička zlodjela dostigla svoju kulminaciju, jer je u ovim predjelima kroz ovaj mjesec veliki dio našeg pučanstva poubijan, kuće i crkve popaljene i opljačkane, a oko 50 žena i djevojaka silovano.

Prema tome naše življe u ovim krajevima proživjelo je svoju golgotu kakva se može teško nać? u povjesti naroda.

Ukupna materijalna šteta cijeni se na 50,000.000 Kuna.

O svirri događajima bile su izvještene italijanske vojne vlasti, pod čijim neposrednim zapovjedništvom su stajale četničke postrojbe.

Dana 5-X. o. g. četnici su na prolazu kroz selo Dabio 4 km. istočno od Rakitnog ubili 7 seljaka katolika.

— 6-X. velika župa Cetina sa br. 2786 taj. javila je da su jčetnici u sastavu talijanske vojske u kotar Omiš poklali oko 200 osoba, te dalje pale i ubijaju.

— 6-X. Upali su četnici u selo Dabio kod Rakitnog i ubili 9 osoba.

U selu Drežnici i Konjsko, u kotaru Posušje, ubili su 7 katolika, veći broj kuća zapalili i opljačkali, a neke su žene silovali. Istom prilikom su sa sobom odveli 50 konja, a gotovog novca oko 500.000 Kuna. Ovi četnici bili su pod zapovjedništvom talijanskih časnika.

— 7-X. izvršen je napad na oružničku posadu Ravno.

— 9-X. Naše čete ušle su u Gornji Vakuf. Istog dana od pukovnika Šimića primljena je brzoglasna vješt, da su četnici koji sudjeluju u operacijama pod talijanskim zapovjedništvom, sve što su stigli živo na pravcu svog operiranja poubijali i popalili, te da je izbjeglice ispred četničkog nasilja smjestio u Travnik. Moli da se intervenira kod talijanske divizije.

— 10-X. Oko 17 sati veća grupa partizana na položaju Mesihovina (put Posušje — Duvno, sjeverno od Studenih Vrela 3 km) napala je naše straže sastavljene od oružnika i milicionera. Na našoj strani su poginula dva milicionera, a za partizanske se gubitke nezna.

Dana 16-X. od VIII. a. korp. pod brojem 10628/0p. primljeno je naređenje da se obavjesti pukovnik Francetić, da će dvije ustaške bojne iz Imotskog u Tomislavgrad doći 19-X, te da odredi* zaštitu, pokreta u zoni Tomislavgrada.

— 17-X. Dobivena brzojavka od pukovnika Francetića, kojom javlja da će mu kolona 20-X. biti spremna za pokret u 7 sati, a uporište lijevog krila Duvno, a uporište desnog krila Gornji Vakuf.

— 1#-X. Armijski korpus naredio je da pukovnik Francetić nemože odrediti početak operacija, već da će to isti korpus odrediti.

— 18-X. Pukovnik Francetić javlja da su bojne iz Imotskog stigle u Duvno 18-X. a pokret iz Gornjeg Vakufa, da je naređen za 20-X. a postignuće pravac Šujica — Kupres — Duvno na dan 21-X. Ujedno javlja raspored i jačinu svojih snaga, te da očekuje daljnje naređenje za pokret.

Dana 24-X. pukovnik Francetić javlja, da je 23-X. unišao u Livno;

Na strani protivnika 183 mrtva, a na našoj strani 9 mrtvih i 27 ranjenih.

Oružja i streljiva dosta zapljenjeno.

B. PODRUČJE ISTOČNO OD R. NERETVE

U ovom području četnici su i dalje nastavili sa svojom samovoljom i proganjanjem mirnog katoličkog i muslimanskog pučanstva, kao i napadajima na naše oružničke i domobranske postrojbe i pripadnike istih postrojba.

1-X. bio je veliki skup četnika u Avtovcu, gdje su se navodno dogovarali za napad na selo Fazlagića Kula. Poslije održane skupštine, pjevali su pjesme protiv države i Poglavnika. O istom događaju je izvješteno talijansko zapovjedništvo.

— 2-X. Oko 1000 četnika upućeno je u smjeru Mostara, te je povodom toga naređena stroga pripravnost.

5-X. Stiglo je u Trebinje 800 četnika iz Graba, te veći dio iz Begović Kule, Bileća i Ljubomira.

— 14-X. Zapovjednik oružničke postaje iz Domanovića javio je, da je opkoljen sa svih strana od četnika, da se nemože boriti i da mu se dadu potrebna uputstva. Naređeno mu je da Domanoviće nesmiije napustiti, a u slučaju jačeg napada da se povuče u sastav talijanske posade.

— 15-X. Oružnička pukovnija iz Mostara javlja, da su noću 15-X. četnici napali Domanoviće, te da su se oružnici branili, ali su usljed nadmoćnosti četnika popustili. Jedan dio se povukao, a ostali dio je zarobljen.

C.) OSTALI DIO

— 1-X. Od zapovjedništva III. dom. zbora javljeno je da je poručnik Laue pobjegao iz četničkog ropstva i da se nalazi u Bileću.

— 2-X. Poručnik Laue je zrakoplovom prebačen U Sarajevo, nakon što je pobjegao iz četničkog zarobljeništva.

Istog dana stigao je zrakoplovom u Mostar nadbiskup Stepinac.

— 3-X. stigao na željezničku postaje Mostar transport od 500 četnika.

Dok se transport zadržavao na stanici četnici su opljačkali oko 15 vagona te su pjevali izazivajuće pjesme, grdeći poglavnika. Ima se zahvaliti samo visokoj svijesti naših organa i naroda, da nije došlo do sukoba.

Ovaj transport krenuo je istog dana za Drežnicu.

Dana 3-X. četnici su sa željezničke postaje Čapljina silom uvukli u svoj transport domobrana Slavka Majića, koga su putem ubili i iz vlaka izbacili kod sela Dretelja.

— 4-X. Od strane partizana izvršen je upad u selo Janjinu nepoznate jačine. Ubili su tri osobe i ranili jednu.

Istog dana stigao je u Mostar zrakoplovom hrvatski general Lukić, koga je dana izvršeno ustoličenje mostarskog biskupa.

— 5-X. Divizija »Murge« traži razjašnjenje po čijoj dozvoli i odobrenju je udaljen satnik Šimoković iz Mostara.

— 5-X. Divizija »Murge« sa brojem 4555 javlja, da nemože udovoljiti traženju naših vlasti, da u područja istočno od rijeke Neretve izide mješovita komisija radi ustanovljivanja štete četničkih zlodjela.

— 16-X. Oko 17 sati kod sela Gradca (7 km. južno od Posušja), primjećen je jedan balon koji se spustio na 2 km. od Posušja. Oružnička postaja iz Posušja izašla je u obhodnju na lice mjesta, koja je našla samo ostatke padobrana.

— 18-X. u 23 sata pojavio se Engleski zrakoplov više Gackog koji je letio u pravcu istoka i bacio odjeću i oružje u Borču, Volujaku i Pivskom na planinama Durmitor i Jezera. Streljivo i oprema u Borču dospjeli su u partizanske ruke.

— 22-X* Jedna grupa partizana u jačini od 100 ljudi, napala je mjesto Orebić na Pelješcu, te opljačkala izvjesne stanove i odnijela novac, robu i druge vrednote,

— 29-X. U 11.30 sati partizani su napali teretni vlak koji je vozio od Konjica prema Mostaru. Partizani su zaustavili vlak, odveli željezničko osoblje i nekoliko putnika, a izvjesnu količinu voća koje se nalazilo u vlaku opljačkali¹.

Ovo su važniji događaji tokom mjeseca listopada 1942. o kojima je ovaj stožer dobio podatke.

Zona II. je ogromna, te je održavanje veze i pravovremenog obavještanja skoro nemoguće.

0 gubitcima i odlikovanjima ovaj stožer nije dobio posebne podatke.

Zapovjednik-pukovnik.

(Šarnbek)

Šarnbek

¹ Napad je izvršio jedan bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.